శ్రీమహర్షిజీవితకథామృతము

౩

బులుసు వేంకటేశ్వరులు, బి. ఏ.,

విద్వాన్, పి. ఆర్. కాలేజీ,

రామారావుపేట, :: కాకినాడ.

తొలికూర్పు : 1953. వెల రూపాయి.

శ్రీ సత్యమాంబా ముద్రణాలయము,
కాకినాడ.

విషయసూచిక.

తొలిపలుకు

శ్రీమహర్షి జీవితకథామృత మనుపేర నిదివఱకు అగస్త్యుఁడు, అత్రి, అష్టావక్రుఁడు, ఋశ్యశృంగుఁడు, కపిలుఁడు, కశ్యపుఁడు, గౌతముఁడు, చ్యవనుఁడు, జమదగ్ని, దత్తాత్రేయుఁడు, దధీచి, దుర్వాసుఁడు అనుమహర్షులజీవితచరిత్రలు ప్రథమభాగముగాను ; నారదుఁడు, పరాశరుఁడు, భరద్వాజుఁడు, భృగుఁడు, మార్కండేయుఁడు, యాజ్ఞవల్క్యుఁడు, వసిష్ఠుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, వ్యాసుఁడు, శ్రీశుకుఁడు అను మహర్షులజీవితచరిత్రలు రెండవభాగముగను రచించి ప్రకటించితి.

ఇపు డీయెనమండుగురుమహర్షులజీవితచరిత్రలు మూఁడవ భాగముగ రచించి ప్రకటించితిని. ఇటులే యింకను జైమిని దేవలుఁడు, పిప్పలాదుఁడు, బకదాల్భ్యుఁడు, మరీచి, మాండవ్యుఁడు, ముద్గలుఁడు, మైత్రేయుఁడు, రైభ్యుఁడు, వామ

దేవుఁడు, వాల్మీకి, వైశంపాయనుఁడు, శాండిల్యుఁడు, శాంఖ్యుఁడు, శౌనకుఁడు, సనత్సుజాతుఁడు, సారస్వతుఁడు, హారీతుఁడు మొ॥ గు మహర్షుల చరిత్రలు మఱికొన్ని భాగములుగ రచించితిని. దైవదయ గలదో వానిని త్వరలోఁ బ్రకటింపఁగలను.

ప్రాచీనభారతవర్ష మహర్షుల సచ్చరిత్రలు వ్రాయుట సంహితామహర్షులే సమర్థులు. నా యీ సాహసమును మన్నించి సహృదయులు నా యుద్యమమందలి గుణలేశముచే గ్రహించి ఆశీర్వదింతురుగాక !

మాఘ శు ॥. రె.

అంకితము

శ్రీమద్భారతవర్షపూర్వమహర్షుల
చరిత్రంబు మహాత్మ్యమున్
నియమంబున్ దమమున్ శమంబు సుగుణా
నీకంబుఁ గైకొని
బ్రహ్మశ్రేష్ఠ ! గుణోత్తమా ! పరమవి
జ్ఞానప్రదా ! కృపా
శ్రీమంతా ! కయికొమ్ము మత్కృతి ముదా
సద్భక్తిపై మ్రొక్కెదన్.

అంగిరసుఁడు

జననము

శ్రీవిష్ణుమూర్తినాభికమలమునుండి జన్మించిన బ్రహ్మదేవుఁడు సృష్టికార్యమునఁ దనకు సహాయులుగా నుండుటకు ననుష్ఠానముతోఁ గొందఱు మానసపుత్త్రులను గాంచెను. తనముఖమునుండి యాతఁ డిచ్ఛామాత్రమున నొకసుపుత్త్రుని గాంచి యాతనికి 'అంగిరసుఁ' డనునామకరణము చేసెను. పిమ్మటఁ బరమేష్ఠి తనబహుకాల తపోమహిమముచేఁ దనపుత్త్రుఁ డగు నంగిరసుని సమస్తలోకములను బ్రకాశింపఁజేయు దివ్యతేజస్వి యగున ట్లనుగ్రహించి, "వత్సా! నీవు లోకసంగ్రహార్థము మహాతప మొనరింపుము. నీవు నామానసపుత్త్రులలో మూఁడవవాఁడవు. నీవు నాదయకుఁ బాత్రుఁడవై నేఁ గోరినప్పుడు వచ్చి నేను చెప్పినపను లెల్ల నిర్వహించుచు లోకసంరక్షణ మొనరింపుము. నీవు సుగుణఖని యగు నొకసుందరిని బరిగ్రహించి వంశవర్ధన మొనరింపఁగలవు. మఱియు నీ వగ్నికల్పుఁడవై విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించి వెలుఁగొందుదు" వని పలికెను. అంగిరసుఁడు బ్రహ్మకు నమస్కరించి "తండ్రీ! సమస్తలోకములకు సృష్టికారకుఁడ వగు నీవు పాలింప నేను సంసిద్ధుఁడను. లీలామాత్రముగా నీవు మ మ్మెటులు సృజించి మాచేఁ బనులుగొనునట్లు కానఁగుదువు కాని, కమలాసనుఁడ వగు నీ వొనర్పఁజాలనిది కలదే? నీనిర్హేతుకవాత్సల్యలక్ష్మికిఁ

దానవు లైనా యాజస్త్రము పరమేశ్వరునకుఁ దా!" యని యాతని మదికెక్కఁ బోధించి యున్న యావాంఛఁ గొని తపోయోగమునుఁ జేయ్యెను.*

తపోనిరతి

ఆంగిరసుఁ డిట్లు తండ్రిచే నియోజితుండై పరబ్రహ్మ స్వరూపమును గుర్తించుకొనుటకుఁ, భౌతికాత్మిక మైన దేహమునుఁ దగులుమమకారము విడిచి నిరాకారము మొనరించుటకు, నింద్రియాశ్వముల నిష్ప్రయోజనముగఁ జేయుటకు యుక్తమార్గమున మొనఁగి యనుష్ఠానములో మునిఁగి సర్వోత్తమ మైనమహాతపో నిష్ఠలోఁ జిక్కి సర్వశక్తమయుఁడు సర్వేంద్రియనిగ్ర

* ఈ భావము నింగ్ గలకథ. ఈయనజన్మకథ ఐతరేయబ్రాహ్మణమున నిట్లు కలదు: ప్రజాపతి యనుబ్రహ్మ సరస్వతిని సృజించి తనమనోరథ్యమున కష్టరు ... తానామె తనయాలిగాఁ బరిగ్రహించి తనమెతోడి సంభోగ సుఖ మనుభవించెను. ఈ నూతన సంభోగసమయమున నాతనిబీజము నేలపైఁ బడెను. ఇది తెలిసి దేవతలు పరుగున వచ్చి యగ్నిదేవునిసాయమున నాబీజప్రవాహమును నాపాడుటకుఁ నగ్నిదేవుఁ డానందముతో యామునఁ బ్రజ్వరిల్లెను. ఆయగ్నిదేవునియంగారములనుండి యాబీజము పంపాదించి బాలాకృతిని ధరించెను. ఇతఁడే అంగిరసుఁడు. (ఐతరేయబ్రాహ్మణము 3_34.) ఈకథయే స్వల్పభేదముతో శతపథబ్రాహ్మణమునను గలదు. 4_5_1_8.)

గోపథబ్రాహ్మణమున, అంగిరసునిజన్మవృత్తాంత మిట్లు కలదు: వరుణ దేవుఁ డొకప్పుడు దేవతలకోరిక ననుసరించి మహాతపస్సు చేయఁబోడఁగెను. ఆతనితీవ్రతపస్సువలనఁ గలిగినశ్రమ కారణముగా నాతనిశరీరమునుండి దివ్యరస ముద్భవించెను. ఈవిధముగా వరుణుని యంగము_దేహము_నుండి యుద్భవించిన రసమే మానవాకృతిఁ గాంచి యంగిరసుఁ డయ్యెను. ఈయంగిరసుఁడు మహా తపశ్శాలియై 'అంగిరసవేదము'నకు ద్రష్ట యయ్యెను.

(గోపథబ్రాహ్మణము 1. 1. 7_8.)

తుఁడు నై యాతఁడు సర్వేశ్వరసదృశుఁ డన వెలుఁగొందు చుండెను.

తండ్రి యగుబ్రహ్మదేవునికృపచేతనే యంగిరసునకు దివ్య తేజము పుట్టుకతోడనే లభించెను. నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడై యాతఁ డొనరించుచున్న మహాతపస్సువలన నాతఁ డింకను దేదీప్యమానముగా వెలుఁగొందుచుండెను. ఆతనితపశ్శక్తివలన నాతనికి సర్వశక్తులు లభించుచున్నను నాతఁ డిసుమంతయైన గర్వము నందఁ డయ్యెను. సర్వలోకప్రకాశమానమగు నాతనితేజోవిశేషము నాతనికిఁ బరోపకారమునకై వ్యాప్తి పొందుచుండెను. నిరంతరతపోధ్యానామృత [illegible] లాభ మాతనికిఁ దపోవ్రతాచరణమును నిచ్చు పుట్టు వయ్యె నన్న నచ్చెరు వేమున్నది! లుబ్ధదృష్టితో సర్వము నార్జించుటవలనఁ గలుగుసంతోషముకన్న సర్వత్యాగమువలని సంతోష మెంతయు శ్రేష్ఠము! దేహబంధుమమకారములకును దానిని వృద్ధి నొందించు నచంచలతపోనిష్ఠకును నెంతదవ్వు!

వివాహము

ఈప్రకార మంగిరసుఁడు తపోమూలమగు మహర్షిత్వ మందఁ గలిగి జ్ఞాననిధియు వివేకఖనియు నై యనేకము లగు వేదమంత్రములకు ద్రష్టయు బహుముఖము లగుధర్మములకు శాసకుఁడు నై విలసిల్లుచుండెను.

అంతకుమున్నే విశ్వసృష్టికై బ్రహ్మచే నియోగింపఁబడి కర్దమప్రజాపతి సరస్వతీనదీతీరమునఁ బదివేలసంవత్సరములు దివ్య తప మొనరించి విష్ణుమూర్తికటాక్షముచే కళ, అనసూయ, శ్రద్ధ,

హావిర్భువు, గతి, క్రియ, ఖ్యాతి, అరుంధతి, శాంతి యనుతొమ్మండ్రుపు కూఁతుండ్రను, కపిలాచార్యుఁడనుపుత్త్రుని నిజసతియగు దేవహూతి యందుఁ గాంచెను. కాలక్రమమున నీతనికూఁతులు త్రిలోకసుందరులు, సర్వలోకసద్గుణసంపన్నలు, మహాశక్తిప్రభావాన్వితలు నయి యుక్తవయస్సుఁ గాంచి వివాహయోగ్యలై కమలాకరమున విలసిల్లుపద్మములవలెఁ గర్దమప్రజాపతిగృహమున కత్యంత శోభాయమానలు కాఁజొచ్చిరి.

అంతఁ గర్దమప్రజాపతి సుతలకుఁ దగినపతుల నన్వేషింపఁ దలంచి, తనదివ్యదృష్టిచే మరీచి, అత్రి, అంగిరసుఁడు మున్నగు బ్రహ్మర్షులే తన కల్లుం డ్రగుట బ్రహ్మలిఖితముగాఁ గని, తా నొనర్చుకన్యాదానమును స్వీకరించి తన్ను ధన్యు నొనర్పుఁ డని తగినవారని మరీచి, అత్రి, అంగిరసుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, భృగుఁడు, వసిష్ఠుఁడు, అథర్వుఁడు నను నవబ్రహ్మలను బిలువ నంపెను. కర్దమునియాహ్వానమును మన్నించి యాఋషులు విచ్చేసిరి. అంగిరసోమహర్షి కూడ నీతరుణమున నే కర్దమగృహమునకు విచ్చేసి యాతనికన్యను బరిగ్రహించుట కంగీకరించెను. అంతఁ గర్దముఁ డమితానందమున దేవహూతీసహితుఁడై మరీచికిఁ గళను, అత్రి కనసూయను, అంగిరసునకు శ్రద్ధను, పులస్త్యునకు హావిర్భువును, పులహునకు గతిని, క్రతువునకుఁ గ్రియను, భృగువునకు ఖ్యాతిని, వసిష్ఠున కరుంధతిని, అథర్వునకు శాంతిని నొసఁగి నిజకులాచారానుసారముగ నిరుపమవైభవముతో నిఖిలదేవర్షి సంఘములు నిర్మలవేదమంత్రనినాదములు నింగిముట్టింప వివాహము లొనరించెను. సర్వలోక

సంప్రాజ్ఞము లనువిధివివాహాదులకు విచ్చేసిన సర్వర్షిసర్వదేవ సంఘములను వీరి నాశీర్వదించి పంపిరి. దేవహూతికర్దములు కూతుల నల్లురతో సంభావనాసంభాషణలం జేసి, యీశ్వర మగునాత్మానందసింహాసనముల నధిష్ఠించి యజహామురత్వమును నందెను, అత్యంతపవిత్రులును సకలలోకములకు కాదర్శ ప్రాయులు కాఁగను, అఖిలలోకప్రతిభాశాలు రగు పుత్త్రికలను అత్యుత్తమపతివ్రతాశిరోమణు లగుపుత్త్రికలను గాంచి సంతానాభి వృద్ధి నొందింపను, ఆశీర్వదించి వారివారియిండ్లకుఁ బంపివేసిరి.

ఈవిధముగా సంగిరోమహర్షి శ్రద్ధను ధర్మపత్నిఁగా గ్రహించి యుత్తమాముల యమోఘశీలస్సులతోఁ దపయాశ్రమ ముపకు నచ్చేసి గృహస్థజీవనము సద్భావముగా నిర్వహింపఁ బోడంగను.

సంతానము

బ్రహ్మర్షి యగుసంగిరసుఁడు విద్యానిధి యనేకసాకల్య యనుగ్రహయుఁ బరమపవిత్రవంశసుతుఁడై చేసిన సారమాత్ర మోహకుటుమ్బుని జేరుటకుఁ జేసినసమ్యగ్యత్నమే కాని సంసారము నటించు సారము కాదు. కాలకర్మములకు నిగ్రహయావాంఛా ప్రవృత్తులకు వారకులై నియమధనము ను, నిగ్రహానంపదను, నిరుపమతపోనిధులను వారు సంసారయాత్రలో సంపాదించుకొనిరి. ఈశ్వరప్రియమను లు సర్వేశ్వరోద్దిష్టములు నగుపవిత్రకార్యములలో నిమగ్నులై, జగమంతయు నీశ్వరమయముగాఁ గనుచు, మనో వాక్కాయకర్మములు పరమేశ్వరపాదాంబుజములయందే నిశ్చల ముగా నిలుపఁగలిగి, నిత్యానందాబ్ధిలో వారోలలాడుచుండిరి.

ఇట్లు గృహస్థజీవనమును సైతము తపోమయజీవితముగా నిర్వహించుచు అంగిరసుఁడు పరమేష్ఠియగు తన తండ్రియాదేశమును శిరసావహించి తనధర్మపత్ని పతివ్రతాతిలకము నగు శ్రద్ధయందు బృహత్కీర్తి, బృహజ్జ్యోతి, బృహద్బ్రహ్మ, బృహన్మనసుఁడు, బృహన్మంత్రుఁడు, బృహద్భానుఁడు, బృహస్పతి యను నేడ్గురుపుత్రులను; భానుమతి, రాక, సినీవాలి, ఏకానేక, అర్చిష్మతి, హవిష్మతి, మహామతి యనునేడ్గురుపుత్రికలను గాంచెను.* వీరిలో బృహత్కీర్తియే యుతథ్యుఁ డను నామాంతరమునమునను బృహజ్జ్యోతియే సంవర్తుఁ డనుమఱియొకపేరుతోఁడను గూడఁబిలువఁబడుచుండెడివారు. కాలక్రమమున నంగిరసుని పుత్త్రులకు బహుపుత్రులు వారిపుత్రులకుఁ బుత్రులు నెందఱో జనించుటచే నాతనివంశము తామరతంపరమై విశ్వమంతయు నలముకొనెను. అంగిరసునిపుత్రులను పౌత్రులను ప్రపౌత్రులను గూడ అంగిరసు లనియు, అంగిరులనియు, ఆంగిరసు లనియు శ్రుతిస్మృతిపురాణములు పేర్కొనియున్నవి.

వీరిలో అయాస్యుఁ డనువాఁడొకమహర్షియైయనేకవేదమంత్రములకు ద్రష్టయయ్యెను. ఆతనినే అయాస్యాంగిరసుఁ డని పిలుతురు. ఈతనిసంతతివారే ఆయాస్యులు. ప్రస్తుతము గౌతమసగోత్రులు అంగిరస,అయాస్య, గౌతము లనుత్రయార్షేయులు. ఈవంశమునకు మూలపురుషుఁడైనబ్రహ్మర్షి చంద్రముఁడే అంగిరసుఁడు.

---

* కాని, అంగిరసునకు ఉతథ్యుఁడు, బృహస్పతి, సంవర్తుఁడు అను ముగ్గురుకొడుకులు, గుణాశ్రయ యోగసిద్ధి, యనుకూఁతురుమాత్రమే పుట్టినట్లు భారతము ఆదిపర్వము (౩ ఆ. ౬౬) నఁ గలదు.

అంగిరసుఁ డగ్నియగుట

పూర్వ మొకప్పు డగ్నిహోత్రుఁడు దేవతలపైఁ గోపించి తనవిధ్యుక్తధర్మములు నిర్వర్తింప మాని రహస్యముగ నేకాంతవాసమున నొకయడవిలోఁ దపస్సుచేయుచు నుండఁదొడఁగెను. అప్పుడు దేవత లీవిషయము బ్రహ్మకుఁ దెలిపి నిత్యకృత్యములకాటంకము కలుగకుండుటకై ప్రతివిధాన మేదైనఁ గావింపు మని కోరిరి. అంత, బ్రహ్మదేవుఁ డాలోచించి యగ్నిదేవునికన్నఁ దేజస్వియు నుత్తమవ్రతసంపన్నుఁడు నగుఅంగిరసుఁడే యగ్నికృత్యములునిర్వర్తింపఁగలఁ డని యూహించి యామహర్షి యాశ్రమమున కేతెంచెను. శ్రద్ధాంగిరసు లాతని నతిశ్రద్ధాభక్తులతోఁ బూజింప నాతఁడు వచ్చినపనిఁ దెలిపి యనంతతపోబలమున మహాతేజస్వియై యెల్లలోకములను బ్రకాశింపఁజేయునంగిరసు నగ్నిపదమున నిలిపి యగ్నివిధు లెల్ల నిర్వర్తింప నియమించెను. అంగిరసుఁడు వినయమున నంగీకరించి యాతనిని వీడ్కొలిపెను.

అప్పటినుండి యంగిరసుఁడే యగ్నియై దేవతలకు సర్వలోకములందును జరుగుయజ్ఞములనుండి హవ్యభాగములను మోసికొనిపోయి వారియాదరగౌరవముల కెంతయో పాత్రుఁడై యగ్ని లేనిలోపమును జక్కఁగాఁ బూరించి యాతనికన్న మిన్నగా నగ్నిపనులు నిర్వర్తించుచుండెను. ఇట్లుండ నంగిరసునిప్రభావసంపన్నతచేఁ దనపేరును జనులు విస్మరించుచుండుట నెఱింగి యగ్నిహోత్రుఁడు తనయవివేకమునకు వగచి యిఁక నేమఱినచోఁ దననామరూపములే నశించిపోఁగల వని భయపడి మరల నిజ

స్థానమును గైకొన సరస్సునుండి దేవలోకమునకు వచ్చెను. కాని, యంగిరసుఁ డత్యద్భుతముగాఁ దపమును నిర్వర్తించుచు దేవతలకుఁ బ్రీతిపాత్రుఁడు నత్యంత తేజోవిలసితుఁడునై యుండుటఁ గాంచి మిక్కిలి వెఱఁగంది యాతనిముందు నిలువనైన నిలువలేక తేజోవిహీనుఁడై తిరిగి వనభూములకేఁగ మఱలెను. ఆతనిని గాంచినయంగిరసుఁడు సగౌరవముగాఁ బిల్చి "మహాత్మా! చరాచరప్రపంచమున కంతకును భుక్తిముక్తిప్రదాతవు నీవు. నీవు లేనిదోఁ ప్రపంచ మొక్కక్షణమైన నిలువఁగలదా? మహాతేజస్వివైననీవు నీకార్యము లొనర్చుచు లోకసంగ్రహ మొనరింపుము. నీవు లేనికారణమున బ్రహ్మచే నియోజితుఁడనై యీకార్యములు నేను చేయుచున్నాను. కాని, నీతో నే నణుమాత్రము సరిపోలను. నీయగ్నిపదవిని నీవే స్వీకరించి నన్నును లోకములను రక్షింపు" మని వేఁడుకొనెను.

సర్వశక్తిసంపన్నుఁడైనను నంతవినయగరిమ వివేకబుద్ధి కనఁబఱచినయంగిరసునకు భయభక్తులతోఁ బ్రణామము లొనరించి యగ్నిదేవుఁడు "మహర్షీంద్రా! నీతేజోగరిమవలన నా యూరుఁబేరులన్నియు నశించినవి. ముల్లోకములందు నీప్రభావ మనంతముగా నలముకొన్నది. అగ్నిస్థానమున సర్వశక్తిసంపన్నుఁడ వగునీవే యుండవలయునుగాని తేజోవిహీనుఁడ నగు నేనుండ నర్హుఁడనుగాను. మఱి నీవు కాదుకూడ దందువేని నీవు ప్రథమాగ్నివై యుండి నాకు రెండవ యగ్నిస్థానము నొసంగుము. అంతియే కాని నిజముగా నీకంటె నెన్నఁడును మిన్నఁ గాఁజాలని నన్ను

నీ వట్లు కోరుట ధర్మముకా"దని పలికెను. అందుల కంగిరసుఁడు "దేవా! కాలకర్మవశమున నొకొక్కప్పు డెంతవారైనఁ దేజో విహీను లగుచుందురు. కాని, యచిరకాలముననే వారు మరల నిజప్రభావము నందఁగలరు. క్రోధకారణమున నీ విట్లు కొంత కాలము తేజోహీనుఁడ వైన నైన యుండవచ్చును. అంతమాత్ర మున నీనైజప్రభావము శాశ్వతముగాఁ గొఱవడదుకదా! కావున, నీవే ప్రథమాగ్నివై యథాపూర్వముగా నీవిధుల నిర్వర్తించి లోకహితము చేయుము. మఱి యిఁకఁ గావు కూడ దందువా నన్నుఁ బుత్త్రవాత్సల్యమున రెండవయగ్నిస్థానమున నిలుపుము. నీకు విధేయుఁడనై నీయాజ్ఞలను శిరసావహింతు" నని చెప్పెను. అందుల కగ్నిదేవుఁడు వల్లె యని తాను బ్రథమాగ్నిస్థానమున నిలిచి యంగిరోమహర్షిని ద్వితీయాగ్నిస్థానమున నుంచి యాతని మహానుభావత కనురూపముగా నాతనిపుత్త్రుఁ డగుబృహస్పతికి సంభావనపూర్వకముగాఁ దృతీయాగ్నిస్థానము నొసంగి వారిరువు రను దనతోడివారి నొనర్చుకొనెను.

ఇట్లు సర్వోత్కృష్ట మగుతపోధ్యానలబ్ధతేజోబలమున నంగిరసుఁడు సకలజగత్పావన మగునగ్నిదేవతాస్థానము నంది వెలుఁగొందుటయే కాక తనపుత్త్రుఁ డగుబృహస్పతికి నట్టిస్థాన మును సంపాదించి యది వంశక్రమాగత మగునట్లు చేసికొనెను.

అంగిరసుఁడు చిత్రకేతు ననుగ్రహించుట

తొల్లి శూరసేనదేశమును చిత్రకేతుఁ డనురాజు పరిపాలిం చుచుండెను. ఆతఁ డైశ్వర్యమున దేవేంద్రునిఁ బోలి, క్షమాది

సుగుణంబుల కాటపట్టయి, ప్రజారంజకముగ రాజ్యమేలుచుండెను. గుణమండనుఁడు, అంచితకీర్తికాముఁడు నగునాతనికిఁ దారుణ్యమదనతురంగులు, కందర్పవిజయఖడ్గలతలు, మదనమోహనమంత్ర దేవతలు, పంచశిలీముఖునిబాదెకత్తెలు నన జెలువొందుకోటిమంది నలినాక్షులు భార్య లుండిరి. అతఁ డమితకీర్తినై భవములతోఁ జెలువాఱుచుండియుఁ గోటిమందిభార్యలను గలిగియుండియు సంతానమునుమాత్రము కనఁజాలఁడయ్యెను. రూపము, ప్రతాపము, భోగము, యౌవనము, యోగ్యవర్తనము, దిగ్విజయము, సత్యము, కీర్తి, సతులు మున్నగునైశ్వర్యము లెన్నియున్నను నాతనికి సంతతిలేనిదుఃఖమును మాన్పఁజాలవయ్యెను. ఇట్లు నిరంతర దుఃఖమానసుఁడైనచిత్రకేతునిపై దయగొని యొకనాఁ డంగిరసుఁ డీతనియింటికి విచ్చేసెను.

చిత్రకేతుఁ డంగిరోముని కెదురేఁగి యాతని కతిథిసత్కారము లనేకము లొనరించి యుచితాసీను నొనర్చి భార్యాసహితుఁడై యాతని నెంతయో సేవించెను. అంగిరసుఁడు నాతని కుశల మడిగి "రాజా! రాజ్యచక్ర మంతయు నీయధీనమేకదా? పృథివి, జలము, తేజము, వాయువు, ఆకాశము, మహత్తు, అహంకారము—అను నీయేడింటిచేతను సంరక్షితుఁ డగుజీవునివలె అమాత్యజనము, జానపదులు, దుర్గములు, ద్రవిణము, సంచయము, దండము, మిత్త్రము అనుసప్తవిధప్రకృతులచేతను సురక్షితుఁడవై ప్రకృతిపురుషులపై సమస్తభారమును విడిచి నిర్మమత్వమున నిరుపమరాజ్యసుఖము లనుభవింతువుగదా? మఱియు

భార్యలు, ప్రజలు, మంత్రులు, భృత్యులు, పౌరులు, జానపదులు నీకు వశవర్తులై యున్నారా? ఏమిది! సర్వమును గలిగినసార్వభౌముఁడ వయ్యు నీముఖమున దుఃఖచిహ్నములు, తాండవమాడుచున్న వేల?” యని యడిగెను. చిత్రకేతుఁడు “మహర్షి! మీ తపోబలమున మీకెఱుఁగరాని దేమున్నది?” యని తలవాల్చి యూరకున్నఁ జూచి యంగిరోమహర్షి సర్వముఁ దెలిసి దయాళువై యారాజుచేఁ బుత్రకామేష్టిఁ జేయించి యజ్ఞశేషము నాతనిప్రథమభార్య పట్టమహిషి యగుకృతద్యుతి యను నామె కొసంగి “దేవీ! నీకు పుత్త్రుఁడు కలుగును. అతనివలన నీవు సుఖదుఃఖము లనుభవింతు” వని చెప్పి వెడలిపోయెను.

తిరువాత, కృతద్యుతి గర్భమును ధరించి నవమాసములు నిండినంత నొకకుమారునిఁ గాంచెను. చిత్రకేతుఁ డపరిమితానందము నంది కృతస్నాతుఁడు సకలభూషణభూషితుఁడునై సుతునకు జాతకర్మాదు లొనరించి సర్వవర్ణములవారిని మహాదానముల రంజింపఁజేసి సుఖముండెను. ఆకుమారుఁడును దినదినప్రవర్ధమానుఁ డగుచుండ రాజు సుతుని గన్న కృతద్యుతియందే బద్ధానురాగుఁడై యుండెను. ఇది గని మిగిలినభార్య లసూయ చెంది రాజునకుఁ గృతద్యుతియం దిట్టిమహానురాగమునకుఁ గారణ మాపుత్త్రుఁడే యని గ్రహించి దారుణచిత్తలై యాతనికి విష మిడిరి. ఆ బాలుఁడు సుఖనిద్రితునివలె వెంటనే మరణించెను. రాజును రాణియు నీదుఃఖవార్తను విని యాతనిపైఁ బడి తలమొల యెఱుంగక పెద్దపెట్టున విలపించుచుండిరి.

ఈసంగతియంతయు నెఱింగి కరుణాళుఁడై యంగిరసుఁడు నారదునితోఁ గూడి యట కేతెంచి దుఃఖమూర్ఛితుఁ డైన చిత్రకేతుని గనుంగొని "రాజా! ఏ మిట్లుమతిదొరఁగి విలపింతువు? నీకు వీఁ డెవఁడు? నీ వెవ్వనివాఁడవు? ఈనీపుత్త్రమిత్త్రాదులు పూర్వజన్మమున నెవరిపుత్త్రమిత్త్రాదులో నీ వెఱుంగఁగలవా? నదీవేగమునఁ జేరి తొలఁగుచున్నయిసుకరేణువులవలెఁ బ్రాణులు పుట్టుచుఁ జేరుచుఁ జచ్చుచుండును. విష్ణుమాయవలన భూత ములకు భూతములు పుట్టి నశించును. దీని కింత విచారించుట ప్రాజ్ఞలక్షణము కాదు. నీవు, మేము, తక్కినవారు కూడ ఈకాలమున జన్మించితిమి. మఱి మృత్యువువలన విరామ మందు దుము; అచిరముననే చచ్చినవార మగుదుము. చావుపుట్టుకలు సత్యములు కావు. ఈశ్వరుఁడు లీలాలోలుఁడై భూతములచే భూతములఁ బుట్టించు. వానిచే వానిని బెంచు. వానిచే వానిని నశింపఁజేయు. ఆతనిచే సృజింపఁబడిన దేనికిని స్వతంత్రత లేదు. ఆతఁడు బాలునివలె నిరపేక్షుఁడు. దేహి యైనపితృదేహముచేత దేహి యైనపుత్త్రదేహము మాతృదేహమువలనఁ గలుగు చుండును. ఈరీతినే బీజమువలన బీజము పుట్టుచుండుట దేహికి శాశ్వతముగా జరుగుచుండును. సామాన్యవిశేషములు సన్మాత్ర వస్తువునకుఁ గల్పింపఁబడినట్లు దేహమునకు జీవునకు నన్యోన్యవిభాగ మజ్ఞానమునఁ గల్పింపఁబడెను. దహనక్రియల నగ్ని యొక్కఁ డయ్యుఁ బెక్కురూపంబులఁ గానఁబడునట్లు ఒక్కఁడైనజీవుఁడు పెక్కుభంగులఁ గాననగుచుండును. ఆత్మజ్ఞానరహితులు దీని

నెఱుంగలేరు. దేహి దేహసంయోగము కలలో భయమునుగొలుపు ప్రయోజనమును నడపి మేలుకని యాకలలో జరిగినది తనకుఁ గాదని యెఱుంగురీతిని జీవుఁడే తా నని జ్ఞానగోచరుఁ డెఱుంగును. కావున, అన్నియు మనోమాత్రములే యని మోహతమమును విడిచిపెట్టి భగవంతుఁ డైనవాసుదేవునిపైఁ జిత్తము నిలిపి నిర్మలాత్మకుఁడ వగు” మని బోధించెను.

చిత్రకేతుఁ డీయుపదేశామృతమునఁ దెలివందియు దుఃఖ భారమున వారెవరని గుర్తింపఁజాలక మీ రెవ్వరని యడిగెను. అందులకు అంగిరసుఁ డిట్లనియె. “ఓరాజా! పుత్రకాము వైన నీకుఁ బుత్త్రి ననుగ్రహించినయంగిరసుఁడను నేను. ఈతఁడు నారదమహాముని. దుస్తరపుత్త్రిశోకమున మునిఁగిననిన్నుఁ గరుణించి పరమజ్ఞాన ముపదేశింప వచ్చితిమి. నీదుఃఖమును మాన్పఁ బుత్త్రిని బ్రదికించితిమేని పుత్త్రివంతు లగువా రనుభ వింపవలసినమహాతాపము నీ వనుభవింపవలసి వచ్చును. లోక మున సతీసుతులు, సర్వసంపదలు, భోగభాగ్యములు, అతిచంచ లములు. రాజ్యము, భూమి, బలము, ధనము మొదలగున వెల్ల శోకము, మోహము, భయము, బాధ వీని నెడతెగక కలి గించుచుండును గాని సుఖముల నీయఁజాలవు. మఱియు నివి గంధర్వనగరమువలెఁ గలలోఁ గననైనసంపదఁబోలె కానఁబడు చుండునే కాని మనోభవము లగునర్థములఁ గూడి స్వార్థంబులై కానఁబడవు. కర్మములచే ధ్యానము చేయుమనములు నానాకర్మ ములు గలిగించుచుండును. ఈదేహి దేహము ద్రవ్యము, జ్ఞానము

క్రియ అనుమూఁడింటితోఁ గూడుకొని దేహికి అనంతము లగు దుఃఖములను గలిగించుచుండును. కావున, నీవు నిర్మల మగుమనస్సుతో నాత్మగతిని వెదకికొని శాశ్వతపదవి నందుము.” అని బోధించెను. చిత్రకేతుఁ డీయుపదేశమునఁ దెలివందియుండ నారదుఁడు తనప్రభావమునఁ జచ్చినపుత్త్రుని బ్రదికించి యాతని చేతనే యాతనికిని జిత్రకేతునకు లవమాత్రము సంబంధము లేదనియు:

“సతు లెవ్వరు సుతు లెవ్వరు
పతు లెవ్వరు మిత్త్రశత్రుబంధుప్రియసం
గతు లెవ్వరు సర్వాత్మక
గతుఁడై గుణసాక్షి యైనఘనుఁ డొక్కనికిన్.”

అనునాత్మజ్ఞానమును బోధింపఁజేసెను. అపుడు చిత్రకేతుఁడు వగ లుడిగి సర్వసంపదలు త్యజించి నారదోక్తమార్గమున మోక్షపద మంది వెలుఁగొందెను. ఇట్లు అంగిరోమహర్షి భక్తితత్పరులు సంసారార్ణవమున మునిఁగి వివేకహీను లైనపుడఖండజ్ఞానబోధామృతమున నొందజనో తరింపఁజేయుచుండెడివాఁడు. అనంతరము నారదాంగిరసులు సరససల్లాపములతో నాత్మజ్ఞానరహస్యములను బెక్కు వక్కాణించుకొనుచు యదృచ్ఛాగమనమున బ్రహ్మలోకమున కేఁగిరి.

అంగిరసుని తీర్థయాత్ర

అంగిరసుఁ డొకానొకప్పుడు కశ్యపమహర్షివలన సమస్తతీర్థములప్రభావము నెఱిఁగి యెల్లతీర్థముల నోలలాడి విచ్చేసెను.

అపిమ్మటఁ గొంతకాలమునకు గౌతమమహర్షి యంగిరసునిపాలికి విచ్చేసి "మహాత్మా! పరమార్థసారము కడముట్ట నెఱింగిన పుణ్యపురుషుఁడవు నీవు. నీమానసము నిష్కల్మషము. శాంత్యా సందములు నీపాలికాఁపులు. నీవు నాయందు దయయుంచి సర్వ తీర్థరహస్యములను దేటతెల్ల మొనరింపవే" యని ప్రార్థించెను. అంగిరసుఁ డానందితుఁడై యాతనితో "గౌతమా! నీ వడిగినవిష యము మహోన్నత మైనది. శ్రద్ధాభక్తులతో దీనిని విన్నవా రిమర్త్యత్వముఁ గన్నవారే. కావున, వినుము:

'చంద్రభాగ' యనుతీర్థమున వరుసగా నేఁడుదినములు స్నానము చేయువారు సర్వపాపములు పోఁగొట్టుకొని పరమ పుణ్యు లగుదురు. అందలిజలములు తరంగపరంపరలచే నృత్యము సలుపుచుండును. నరుఁ డందు సుస్నాతుఁడై యుపవసించి యేఁడుదినము లాజలములఁ గ్రుంకు లిడినచో నాతనిసద్గతిని వర్ణింప శేషునికైన నలవి కాదు.

కాశ్మీరదేశమున నెన్నియో నదులు జనించి సింధునదిలోఁ గలియుచున్నవి. ఈతీర్థముల నోలలాడిననరులు సత్ప్రవర్తనము కలిగి ఈలోకమున సమస్తైశ్వర్యములు గని తుదకు ముక్తి నందుదురు.

పుష్కరతీర్థమునను, ప్రభాసతీర్థమునను, నైమిషతీర్థము నను, దేవిక, ఇంద్రమార్గ, స్వర్ణబిందు అనుతీర్థములందును నోల లాడినవారు స్వర్లోకము నంది యప్సరోవనితలనృత్యగానముల నానందింతురు.

'హిరణ్యబిందు' వనుతీర్థమునఁ బ్రశాంతచిత్తముతో స్నానము చేసినను, దానిని బహుముఖములఁ గొనియాడినను, 'కుశేశయ' 'దేవాంతము' లనుతీర్థముల నోలలాడినను మానవుఁడు సమస్తపాపరాసులను జూళన మొనర్చుకొనఁగల్గును.

గంధమాదనపర్వతప్రాంతమునఁ గల 'ఇంద్రతోయ' మనుతీర్థమున మునుక లిడినచో ముక్తి కలుగును. మఱియుఁ గురంగదేశమునఁ గల 'కరతోయ' తీర్థమున స్నానము చేసిన నరుఁడు మూఁడుదినము లుపవసించి మఱల స్నానము చేసినచో అశ్వమేధయాగఫలము నందఁ గాంచును.

గంగాద్వారమునను, నీలభూధరణమునను, కుశావర్తము నను, కనఖలమునను, బిల్వకతీర్థమునను స్నాన మాచరించిన నరుఁడు పాపదూరుఁడై పుణ్యగతి నందును.

బ్రహ్మచర్యవ్రతపాలనము, ఇంద్రియనిగ్రహము, క్రోధ విజయము, సత్యదీక్ష కలిగినమానవుఁడు 'అపాంహ్రదము'నఁ గ్రుంకు లిడుచో నశ్వమేధయాగఫల మందఁగనును. గంగానది యుత్తరమున శివుస్థానమునుండి చనుచోట స్నానము చేసినవా రమృతాశను లగుదురు. మఱియు 'మహాశ్రమ' మనుతీర్థముల కడ నరుఁ డాహారము మాని యొకనెల యున్నచో సకలసిద్ధులు కాంచును. 'భృగుతుంగ' మనుమహాహ్రదముదగ్గఱ మూఁడు దినము లుపవసించిన బ్రహ్మహత్యాదోషము తొలఁగును. 'కన్యాకూప' మనుతీర్థమున నగ్నిహోత్రముతోఁ గూడ నున్న వాఁడు భూలోకమునను, స్వర్లోకమునను గూడఁ గీర్తి కాంచును.

'సుందరికాహ్రద' మనుతీర్థమున స్నానము చేసినచో నరుఁడు సుందరుఁడై జన్మించును. 'వైమానిక' మనుతీర్థమున మునిఁగిన స్వర్గము లభించును. 'విపాశ' తీర్థమున మునుక లాడినవారికి సమస్తపాపములును బోవును. మూఁడుదినములు 'కాళికాశ్రమము'న బ్రహ్మచర్యదీక్షతో నున్ననరుఁడు జన్మరాహిత్యమును గాంచును. 'కృత్తికాశ్రమమున' స్నానము చేసి పితృతర్పణ మిచ్చిననరుఁడు శివలోక మందు నని మునీశ్వరులు తెలిపిరి. 'ద్రోణశర్మపదము', 'శరస్తంబము', 'దేవదారువనము' అను తీర్థములు తమ్ము సేవించినవారికి స్వర్గసుఖము లొసంగును. 'చిత్రకూటము', 'జనస్థానము' ననుతీర్థసేవవలన రాజ్యలక్ష్మి లభించును. 'శ్యామాశ్రమ' మనుతీర్థమున శుచియై పక్షముదినము లుపవసించిననరుఁడు ధ్యానయోగఫలమును గాంచును. 'కౌశికవాల' మనుతీర్థమున నుపవాసము చేసి మౌనముతో నిరువదియొక్కదినము లున్ననరుఁడు పరమగతి నందును. 'మతంగవాపిక' యనుతీర్థమున నొక్కనాఁడు నిలిచినవాఁడు సిద్ధుఁడగును. నెల యున్నచో 'నైమిశము' మహాయజ్ఞఫలము నిచ్చును. 'ఉత్పలావనమున' నున్నవాఁ డశ్వమేధఫలము, నైశ్వర్యము గడించును.

గంగాయమునాసంగమమున నరుఁడు స్నానము చేసి కాలాంజన మనుశైలమున నియతితో నిలచినచో ముక్తి గాంచును. "వైవస్వతి" యనుతీర్థమును సేవించినచో మానవుఁడు తీర్థభూతత్వముఁ గాంచును.

మఱియు, ప్రయాగ కెన్నియో తీర్థములు వచ్చి చేరు చుండును. అందు నెలదినము లున్న నరుఁడు ముక్తిలక్ష్మిని సునాయాసముగా సంపాదింపఁగలఁడు.

అష్టావక్రము, కలవింకము, దేవహ్రదము, మున్నగు తీర్థములసంసేవ నరునకు బ్రహ్మభావము నొసంగును. ఊర్వశీ కృత్తికాయోగసిద్ధకీర్తియైన "లౌహిత్య" మనుతీర్థమును సేవించి మానవుఁడు పుండరీక మనుయాగమును జేసినఫలము నందును. "రామహ్రదమున" బంద్రెండుదినములు నిరాహారియై యున్ననరుఁడు సకలపాపములను బోఁగొట్టుకొనును. "మహాహ్రద" మనుతీర్థమున నెలదినము లుపవసించినవాఁడు జమదగ్ని మహర్షి కన్నపుణ్యలోకమును గాంచును.

వింధ్యమున నెలదినము లేకాగ్రతతోఁ దపముచేసిన మహాత్ముఁడు ధర్మజ్ఞుఁడై విలసిల్లును. "నర్మద"లో స్నానము చేసి చక్రవర్తిత్వమును, "జంబూనది" మార్గమున నియతచిత్తముతో మూఁడుమాసములయొక్క దిన ముండి సర్వసిద్ధులను మానవుఁడు పొందఁగనును.

"క్రోశాముఖ" మనుతీర్థమున మునిఁగి "తండులికాశ్రమమున" కేగి యట వల్కలములు ధరించి శాకాహారియై ప్రశాంతమనస్కుఁడై యున్ననరుఁ డట నున్న దశకన్యకామణుల కధిపతియై యజరామరత్వము నందును.

"కుల్య" యనుతీర్థమున మూఁడురాత్రు లుపవసించి శౌచియై యఘమర్షణజపము చేసినమానవుఁడు మహాశ్వమేధ

యాగఫలము నందును. "ఆర్ష్టిసేనాశ్రమమున" నున్న మనుజుఁడు సర్వపాపములను బోఁగొట్టుకొనును. "పిండారకమున నొక్కరాత్రి" నిలిచిననరుఁ డగ్నిష్టోమయాగఫలముఁ గాంచును. "ధర్మారణ్యము"నఁ గల "బ్రహ్మసరస్సు"న నోలలాడినవాఁడు పౌండరీక మహాయజ్ఞ ఫలమును గడించును. పార్వతికిఁ దండ్రియుఁ బరమేశ్వరునకు మామయు, సర్వరత్ననికరవిశ్వపుణ్యస్థానము నైన హిమాలయపర్వతమున శాంతచిత్తుఁడై మునిసేవ తపము చేయఁగలిగిన నరుఁడు సిద్ధపురుషుఁడై బ్రహ్మలోకమును గాంచి చెలువొందును.

ఓగౌతమా! కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యములను విడిచిననిర్మలచిత్తముతోఁ జేసినతీర్థసేవయే పురుషునకు ఫలసిద్ధి నొసంగును. కాని, యెుండువిధమున నేప్రయోజనమును గలుగదు. పుణ్యతీర్థసంసేవవలన నరునకు దమము, తపము, అహింస, శమము, శౌచాతిశయము నలవడును గాని వ్యర్థజలములవలన శుచిత్వము కలుగదు.

కాని, గౌతమా! ఒక్కరహస్యము కలదు. అలభ్య పదార్థములయం దావంతయును గోరిక లేక, లభించినపదార్థములు స్వల్పము లైనను వానియెడ నసంతృప్తి కాని మమత్వము కాని లేక నిస్పృహు లగునీవంటినారు నిత్యశుచులు. వారికి నేఁ జెప్పినతీర్థసేవలతోఁ బనియే లేదు. మఱియు నింకొక రహస్యము చెప్పుచున్నాను. వినుము, దుర్గమములు అతివిషమ

ములు సగుతీర్థములను బోయి సేవింప లేకున్నను వాని నధికభక్తి యుక్తులతో నాత్మఁ దలంచినఁ జాలును. మానవునకుఁ గలసర్వ పాపములు నశించిపోవును.

సర్వతీర్థమహిమాశంసన మనుఈవాక్యరత్నములు మహా పవిత్రములు, అనుపములు, మాననీయములు, స్వర్గదములు, పరమరహస్యములు. శ్రద్ధాభక్తివిధేయుఁ డగుశిష్యునకు, నిజ సుతునకు, ఆప్తమిత్రునకు, ఉత్తములకు దయతో నీవిషయములు తెలుపఁదగినవి. ఈతీర్థయాత్రాకథనము నిర్మలచిత్తముతో బఠిం చినను, శ్రద్ధతో విన్నను నరునకు జాతిస్మరణము తోడిజన్మమును, అతిపుణ్యపురుషసంతతియును గలుగును.”

ఈమాటలు గౌతము నానందవార్ధిని ముంపఁగా నాతఁ డంగిరసు నెంతయు స్తుతించి నిజాశ్రమమున కేఁగెను. అంగిర సుఁడు బోధించినయీతీర్థసేవాప్రసంగమే మహాపుణ్యప్రదమై విలసిల్లెను.

అంగిరసుఁ డగ్నిని ఋషిపత్నులను శపించుట.

తొల్లి యొకప్పుడు స్తవనీయరూపసౌందర్యయువతులు, భువనమోహినులు, మంగళగుణాఢ్యలు, శృంగారవతులు, నవ యౌవనాంగలు నగుసప్తర్షిపత్నులు వహ్నిమందిరమున వర్తి ల్లుచుండిరి. అపు డగ్ని వారలఁ గనుంగొని కామమోహితుఁడై రతికాంక్ష కలుగ వారియంగములు ముట్టి భయపడి వారిసౌంద ర్యమున కచ్చెరు వందుచు వారిని గాంచుచుండెను. ఆయతివలు పతిపదసరోజసమర్పితస్వాంత లగుటచే అగ్నిసంపర్కము నెఱుంగఁ జాలరైరి. కాని, పరస్త్రీవాంఛాకల్మషుఁ డగుఅగ్నియంతరంగము

నాతనికాంతివిహీనతచే వెంటనే కనిపెట్టఁగల్గిన యంగిరసుఁడు కోపించి సర్వభక్షకుఁడవు కమ్మని యగ్నిని శపించెను. అగ్ని సచేతనుఁడై భయముచేతను లజ్జచేతను భక్తిచేతను అంగిరసుని స్తుతించి యథాపూర్వము వెలుఁగుచుండెను.

కాముకుఁ డగుపరపురుషునిస్పర్శవలన నపవిత్ర లైన ఋషిపత్నులఁ గనుంగొని యంగిరసుఁడు "ఓ కాంతలారా! మీదోషము లేకపోయినను, కాముకుఁ డగుఅగ్నిస్పర్శవలన మీకును బరపురుషస్పర్శదోషము కలిగినది. ఆదోషమునకు మీరు ఫల మందనినాఁడు మీసంపర్కమున మాకు మహాదోషము కలుగును కావున,మీరు విప్రకులమున సుందరులై జన్మించి విప్రులభార్యలు కం" డని శపించెను.

అంత ఋషికాంతలు సంతాపస్వాంతలై రోదనము చేయుచు "మునికులతిలకా! మేమెన్నఁడును బరపురుషస్పర్శ మెఱుంగనివారము. పాప మెఱుంగనిపరమసతులము. అనఘమతులు, బ్రహ్మనిష్ఠులు, భూరితపఃప్రభావయుతులు, మహనీయ చరితులు నగుమాపతులను విడిచి భూలోకమున కేఁగి యెట్లు జన్మముఁ గాంచి మనఁగలము?" అని పలికిరి. అంగిరసుఁ డాపలుకు లాదరించి దయాళుఁడై వారిముఖపద్మములఁ గాంచి తాను సర్వజ్ఞుఁడు వేదవేదాంగపారగుఁడు జ్ఞానయోగసంపన్నుఁ డయ్యు శోకపరవశత మూర్ఛిలి కొంతవడికిఁ దెలివంది సోదరఋషులతో నాలోచించి యాపడఁతుల కిట్లనియెను.

"కాంతలారా! పుడమిలో నిజకర్మభోగులభోగము ఆకర్మాంత మని శ్రుతులు పలుకును. మాతోడిభోగము మీకు

గతమయ్యెను. గతభోగము మరలఁ గలుగఁబోదు. ఎవరికైనను శుభాశుభకర్మఫలము కుడువకపోరాదు. మీకు నా శాపము శుభప్రతిపాదకమే కాఁగలదు. మీరు భూలోకమున కరిగి విప్రభార్యలై వెలయుచు రాధారమణుని గాంచి గోలోకమునకుఁ బోఁగలరు. అప్పు శ్రీకృష్ణయోగమాయానిర్మితము లైనమీ ఛాయలు మూర్తిమంతములై విప్రమందిరములకుఁ జని యచటఁ గొన్నిదినము లుండి మామాగృహములకుఁ జనుదెంచును. మీరు నిజాంశములచే మరల మాకుఁ బత్ను లగుదురు" అని పలికెను.

అప్రకారము మునిపత్నులు భూతలమునఁ బుట్టి విప్రభార్యలై భక్తిచే శ్రీహరికి భోజనమిడి యత్యుత్తమ మైనహరి మందిరమునకుఁ జనిరి. వారిసిరి పూర్వమున కంటె నధికతర మయ్యెను. నీచలబ్ధసంపత్తికంటె ఘనలబ్ధవిపత్తి చాల మేలుకదా! నిజముగా సత్పురుషులకోపము మిక్కిలియుపకారమే యగును. పతిపరిత్యాగ మనుచిపత్తు ఋషిపత్నులకుఁ గలిగినను మోక్షసంపద కలిగినకారణమున నాఋషిపత్నులచరిత్రము మహిమాస్పదమయ్యెను. ఆత్మపత్నులయెడ నల్పాల్పదోషమైనను మహర్షులు క్షమించి విడువరుకదా!

అంగిరసుని బ్రహ్మవిద్యాబోధ

తొల్లి యొకప్పుడు శౌనకమహర్షి అంగిరసునికడ కరుదెంచి తనకు బ్రహ్మజ్ఞానము నుపదేశింపు మని శ్రద్ధాభయభక్తులతోఁ బ్రార్థించెను. అపుడంగిరసుఁడు శ్రద్ధ లేనివారికి బ్రహ్మ

విద్య బోధించు టెంతదోషమో శ్రద్ధగలవారికి అడిగినప్పుడైనను బోధింపకుండుట అంతదోష మని యిట్లు బోధించెను:

"పరవిద్య యనియు, అపరవిద్య యనియు విద్య రెండు విధములు. ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదములు, శిక్ష, వ్యాకరణము, కల్పము, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, ఛందస్సు అనువేదాంగములు—ఇవన్నియు అపరవిద్యలోఁ జేరును. అక్షరస్వరూపుఁడైన పరమాత్మను గూర్చినజ్ఞానమే పరవిద్య. పరమాత్మ కంటికిఁ గానరానివాఁడు, ఇంద్రియములచే గ్రహింప ననువు కానివాఁడు, నిత్యుఁడు, సర్వవ్యాపకుఁడు, సర్వాంతర్యామి, అతీంద్రియుఁడు, నాశనరహితుఁడు. ఈపరమాత్మవలననే చైతన్యజడవిశిష్టమైన ప్రపంచము సృజింపఁబడినది. అతనియాజ్ఞచే బ్రహ్మ తపస్సంపన్నుఁడై అన్నమును సృజించెను; అందుండి ప్రాణాదులను సృజించెను.

ముక్తి నందుటకుఁ గర్మమార్గము, జ్ఞానమార్గము, నని రెండుమార్గములు కలవు. కర్మమార్గము త్రేతాయుగమున నెక్కువ ఫలప్రదముగా నుండెను. బహునియమనిష్ఠాపరులై యీశ్వరార్పణబుద్ధితో నిష్కామముగ సద్రూపపరమాత్మజ్ఞానమునకై కర్మము లాచరించి చిత్తశుద్ధివలన మోక్షమునార్జించినవారిమార్గ మిది. యజ్ఞయాగాదులయందు జరుపు పురోడాశాదిద్రవ్యములను శ్రద్ధాభక్తులతో మంత్రపూతముగ నగ్నియందు హోమము చేయుట, అమావాస్య పౌర్ణమిలయందు ఇష్టులు చేయుట, చాతుర్మాస్య వ్రతములు చేయుట, నూతనముగా ధాన్యము వచ్చినపుడు 'ఆగ్రాయణము' చేయుట, అతిథ్యభ్యాగతపూజ చేయుట

వైశ్వదేవాదుల నొనరించుట, సకాలమున కాళి, కరాళి, మనో జవ, సులోహిత, సుధూమ్రవర్ణ, స్ఫులింగిని, విశ్వరూపి యను సప్తజిహ్వాలు గలయగ్నిని ఉపాసించుచుండుట—ఇవి కర్మమార్గ క్రియలు. దీనివలన నింద్రలోకము బ్రహ్మలోకము సంప్రాప్తము లయి నరునకు ముక్తి కలుగును.

శ్రద్ధాభక్తియుతముగా మహాతపస్సు చేయుచు, విరక్తులై అమనస్క-యోగము, అస్పర్శయోగముల నభ్యసించుచు, శమదమాదిషట్క-సంపత్తి కలిగి, గురుసేవామూలమున జ్ఞాన మార్జించి సూర్యద్వారమున బ్రహ్మలోకము నట సమ్యగ్దర్శన మున మోక్షము నందుట జ్ఞానమార్గము.

పాంచభౌతికప్రపంచ మంతయు పరమాత్మచేతనే సృజింపఁ బడి ఆయనయందే లయ మగును. ఆపరమాత్మ ప్రకాశము రూపుదాల్చినవాఁడు, అంతట వ్యాపించినవాఁడు, సమస్తజీవ రాసులందు, బయటలోపల నుండువాఁడు, జన్మజరాదిషడ్భావ వికారములు లేనివాఁడు, క్షరాక్షరముల కతీతుఁడు*, స్థూల సూక్ష్మకారణశరీరరహితుఁడైనయుత్తముఁడు.

ఈపరమాత్మునినుండియే ప్రాణము, మనస్సు, ఇంద్రియ ములు, పంచభూతములు జనించుచున్నవి. అగ్ని యీతనిశిరస్సు. సూర్యచంద్రు లీతనినేత్రములు. దిశలే చెవులు. వాగ్వ్యాపారమే

---

* కదలుచున్న జలములో కదలుచున్నట్లు కనఁబడుచంద్రుఁడు క్షరుఁ డనఁబడును. స్తిమిత మైననీటిలో నిశ్చలముగా నున్నచంద్రుఁడు అక్షరుఁ డనఁబడును.

వేదము. వాయువు ప్రాణము. ప్రపంచము హృదయము. పృథివి పాదములు. అనఁగా నీతఁడు సర్వవ్యాపి. ఇతని నెఱుఁగువారే ముక్తులు.

ఈపరమాత్మజ్ఞానము నందుటకై ఉపనిషత్తులను ధనుస్సుగాఁ జేసి, అంతఃకరణవృత్తిని బాణముగాఁ జేసి, ఉపాసన యనుపదును పెట్టి, పరమాత్మయం దేకాగ్రత కలమనస్సును బ్రహ్మముగా భావించి దాని నేయవలయును. అపుడు పరమాత్మయొక్క అపరోక్షజ్ఞానము కలుగును. అదియే మోక్షము.

దీనివలన సమస్తసంశయములు నశించును. అవ్యయానందము కలుగును. అజ్ఞానము రూపడఁగును. ప్రారబ్ధము, ఆగామి, సంచితము అనురూపములు గలకర్మము లన్నియు ఈ జ్ఞానమువలన నశించును.

శరీర మనునది వృక్షము. దీనిపై రెండుపక్షులు గలవు. అవి జీవేశ్వరులు. జీవుఁడు వేఱు శరీరము వేఱు అనునట్లు కనఁబడును గాని యది సత్యము కాదు. కదలుచున్ననీటిలోఁ గదలుచున్నట్లు కనఁబడినను, కదలనినీటిలో నిశ్చలముగాఁ గనఁబడినను, ఆకాశమునందలిచంద్రుఁ డొక్కఁడే యైనట్లు, ఉపాధిదోషముచేఁ బరమాత్మ జీవేశ్వరభేదమునఁ దోఁచినను నిజమున కొక్కఁడే.

పరమాత్మ యాకాశముకంటె నధికపరిమాణము కలవాఁడై, ప్రకాశస్వరూపుఁడై, అవాఙ్మానసగోచరుఁడై అజ్ఞానుల కతిదూరుఁడు జ్ఞానుల కతిసన్నిహితుఁడు నగుచున్నాఁడు. హృదయాకాశ మాతని కుపలబ్ధిస్థానము.

ఈశరీర మందలిహృదయాకాశ ముపలబ్ధిస్థానముగాఁ గల పరమాత్మ నెఱింగినవారు జన్మరాహిత్యము నందుదురు. ఈ యెఱుక కోరికలు గలవారికి లభింపదు. నిత్యతృప్తుఁ డగువానికే అపరోక్షజ్ఞానము కలుగును. అతఁడు శుద్ధసత్త్వసంపన్నుఁడై దేహపతనకాలమందు సూర్యమండలముఁ జేరి యటనుండి బ్రహ్మలోకముఁ జేరి పునరావృత్తిరహిత మగు కైవల్యము నందును.”

ఇట్లు బోధింప శౌనకుఁ డానందభరితహృదయుఁడై యంగిరసు నెంతయుఁ గొనియాడి యాతనికడ సెలవుగైకొని నిజాశ్రమమున కరిగెను. అంగిరసుఁ డిట్లు శౌనకునకు బోధించినవిషయములే ముండకోపనిషత్తునఁ బ్రతిపాదితము లయియున్నవి.

ఆంగిరసస్మృతి.

అంగిరసుఁడు మహాతపశ్శాలి, మహాభక్తుఁడు, మహావిజ్ఞాని, బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడుగనేకాక మహాధర్మప్రవక్తగఁగూడఁ బ్రఖ్యాతి గాంచెను. అతఁడు బోధించినధర్మశాస్త్రరహస్యములే “అంగిరస్స్మృతి” యనుపేర విలసిల్లినవి. నేఁ డాస్మృతి పూర్తిగా లభ్యము కాలేదు. కాని, విశ్వరూపుఁడు మున్నగుధర్మశాస్త్రవ్యాఖ్యాతలు దీనినుండి పెక్కుదాహరణము లిచ్చియుండుటచే అంగిరస్స్మృతియొక్కస్వరూపస్వభావములు మనకుఁ జాలవఱకుఁ దెలియుచున్నవి.

“ఉత్తము లగు నూటయిఱువదియొక్కమందిబ్రాహ్మణులు కూడినసభయే పరిషత్తు. మానవుఁడు శాస్త్రములు విధించినకర్మములు కాక యథేచ్ఛముగాఁ దనబుద్ధి ననుసరించి చేసిన

కర్మములు బాలుని క్రీడాకర్మలవలె నిరుపయోగములు.* బ్రాహ్మణుఁడై మహాదోషము లొనరించినవ్యక్తి క్షంతవ్యుఁడు కాఁడు. కాన, ఆదోషపరిహారమున కతికఠోర మైన 'వజ్రవ్రతము' నాతఁ డనుష్ఠింపవలయును. పశుపక్షిసంతతిలో వేనిని జంపినను బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. పతితో సహగమనము చేసినసతి చిరకాలము భర్తతోఁ గూడి స్వర్గసుఖ మనుభవింపఁగలదు.‡ కాని, బ్రాహ్మణస్త్రీ సహగమనము చేయరాదు. మనుధర్మశాస్త్రమే సర్వోత్తమ మైనది. అంతకుఁ బూర్వపుధర్మశాస్త్రములను త్తమములు. దీని నతిక్రమించినవచనము లాత్మహితములు కావు.§ ఇట్టి వనేకము లగువాక్యార్థములు 'అంగిరస్స్మృతి'లోని వని పలుతావుల నుదాహరింపఁబడి యున్నవి. 'బృహదంగిరస్స్మృతి' 'మధ్యమాంగిరస్స్మృతి' 'అంగిరస్స్మృతి' యనిమూఁడు విధముల నీస్మృతి వ్యవహారమునఁ గలదు. మొదటిదానికి రెండు మూళ్ళు సంక్షేపగ్రంథములుగాఁ దోఁచుచున్నవి.

అంగిరసుఁ డిట్లు ధర్మశాస్త్రప్రవక్తగాఁ బే రందెను. మహాతపోధనుఁడు, విజ్ఞాననిధి, జ్ఞానవిరాగఖని, గృహస్థరత్నము, ఋషిసత్తముఁడు నగు నంగిరోమహర్షి పుణ్యస్మరణము భారతీయునిభాగ్యవిశేష మనుటలో సందేహము లేదు.

---

* శ్లో. స్వాభిప్రాయకృతం కర్మ యత్తు ధర్మవివర్జితమ్
క్రీడాకర్మేవ బాలానాం తత్సర్వే నిష్ప్రయోజనమ్.

‡ శ్లో. తిస్రః కోట్యోర్ధకోటీచ యానిలోమానిమానుషే
తావత్కాలం వసే త్స్వర్గే భర్తారం యానుగచ్ఛతి.

§ శ్లో. యత్పూర్వం మనునా ప్రోక్తం ధర్మశాస్త్ర మనుత్తమమ్
నహి తత్ప్రమతిక్రమ్య వచనం హిత మాత్మనః.

అంగిరసుల మహాత్మ్యము

అంగిరోమహర్షిని వేదఋషులు మహామహుఁడుగ మహావైభవముగాఁ గీర్తించిరి. అంగిరసుఁడును, నతనిసంతతివారును ఆంగిరసు లనుపేరఁ బెక్కుసారులు ప్రబలగౌరవపురస్సరముగా వేదవాఙ్మయమునఁ బ్రశంసింపఁబడియున్నారు. వసిష్ఠుఁడు, భరద్వాజుఁడు, అత్రి, వామదేవుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, గృత్సమదుఁడు మున్నగుమహర్షు లెల్లరు అంగిరసులను స్తుతించిరి. అంగిరసులు అథర్వవేదద్రష్టలు. యజ్ఞయాగాదిసమస్తకర్మలకు అంగిరసులవాక్యములే పరమప్రమాణములు.

ఋగ్వేదము అంగిరసు ననేకదేవతలతో నందు ముఖ్యముగా నింద్రాగ్నులతోఁ దుల్యునిగాఁ బేర్కొన్నది. కొన్నిచోట్ల అగ్ని యంగిరసుఁ డని, మఱికొన్నిచోట్ల అంగిరసుఁ డగ్ని యని కలదు.* దీనినిబట్టి అగ్నిదేవుని కంగిరసు లన్న మిక్కిలి గౌరవమనియు, నంగిరసుఁడే మొదట నగ్నిని ఆవాహనము చేసి మథించి గౌరవించినట్లును స్పష్టము. ఇందుచేతనే యజ్ఞయాగాదులలో అంగిరసులచేఁ బ్రోక్తమైనపద్ధతి నావాహనము చేసిననే అగ్ని తృప్తుఁ డగు నని ప్రతీతి.

పరాశరమహర్షి అంగిరసులు తనపితృదేవత లని పేర్కొనెను. అగ్ని, ఉషస్సు, సోముఁడు, సావిత్రి, మరుత్తులు, యముఁడు

* అగ్ని కొండొకకారణమున నరణ్యముల కేఁగి చెట్లనడుమ దాఁగుకొనె ననియు, నాతనిని అంగిరసుఁడే పట్టుకొని మథించి తీసుకొనివచ్చె ననియు, నందుచే నాతని నంగిరసుఁ డందు రని కలదు. (ఋగ్వే 5. 11-6.)

మున్నగువా రెల్లరు అంగిరసుల స్తుతించిరి. ఆంగిరసులు దేవత లను స్తుతింపఁగా వారు సంతోషించి అంగిరసుల యజ్ఞావసర ముల కొకకామధేనువు నిచ్చిరి. దానిని అంగిరసులకై అర్య ముఁడు పిదికెను. (ఋగ్వేదము 1. 139_7.) ఇంద్రుఁ డంగిర సులు చేసినస్తుతికి, వారు తనకుఁ జేసినసాయమునకు వారికి ఋణపడియుండెను. వారిస్నేహము నాతఁడు కోరెను.

అంగిరసులు మొదట నగ్ని నారాధించినవారు. వారు పుణ్యమూర్తులు. వారి గొప్పతనమును మహాతపస్సుచే వృద్ధి చేసికొనిరి. వారి తపశ్శక్తివలన ననేకము లగుగోవులను వారు సృష్టించిరి. (10. 169_2.)

ఆంగిరసులు పూజనీయు లైనపితృదేవు లనియు, వారు న్యాయపథవర్తు లనియు, మహాఋషు లనియు, యజ్ఞయాగాది కర్మకాండను సృష్టించినమహానీయు లనియు, అయాస్యాంగిర సుఁడు పేర్కొనెను. (ఋగ్వే. 10. 67_2.) బృహస్పతి, అయా స్యుఁడు, ఘోరాంగిరసుఁడు, కుత్సాంగిరసుఁడు, విరూపాంగిర సుఁడు మున్నగుమహనీయు లంగిరసులలో శ్రేష్ఠులు.

యజుర్వేదసామవేదములలోఁ గూడ ఆంగిరసులప్రస్తావన, ప్రశంస, పలుతావులఁ గలదు. ఆంగిరసులే యజ్ఞకర్మవిధాయకు లనియు, వారివచనములే తరువాతివారి కెల్లరకు నాదర్శప్రాయ ములు ననుసరణీయములు ననియు, తైత్తిరీయసంహితయందుఁ గలదు. ఇంతే కాదు. ఆతరువాతివారు "అంగిరసులు తమ యజ్ఞములలో నిట్లు చేసినారు. కావున, మనము నిట్లు చేయ

వలయును, అంగిరసు లిట్లు చేయలేదు కావున మనము నిట్లు చేయరా” దనుభావముతో అంగిరసులను వరవడులుగా నుంచుకొనువారు.

అంగిరసు లాదిత్యునితోఁ గూడి దర్శపూర్ణమాసయజ్ఞమును జేసి స్వర్గము నందిరి. మఱియు వారు సత్రయాగము, అహీనయాగము, దశరాత్రయాగము చేసి స్వర్గమున కేఁగి వారి యజ్ఞఫలమును భూలోకవాసు లగుఋషులకు ధారవోసిరి.* నాఁటినుండి స్వర్గకాము లెల్లరు నాంగిరసులవరవడినే యజ్ఞయాగములు చేసి స్వర్గమును జూఱగొనిరి.‡

అధర్వవేదములో అంగిరసులు.

అంగిరసు లధర్వవేదములో దైవములుగను, పితృదేవతలుగను, మహర్షులుగను మూఁడువిధములఁ బేర్కొనఁబడిరి. ఆదిత్యులతోపాటు అంగిరసులకును మధుఘృతము లెల్లరు నర్పించెడివారు.♦ వసురుద్రాదులతో సమానముగా వీరిని బేర్కొనుచు, వీరిని స్వర్గలోకదేవత లనియు, కష్టపరంపరలను నిర్మూలము చేయుశక్తియుక్తు లనియు ఋషులు కీర్తించువారు.

సోమమును స్వీకరించుట కర్హులైనపితృదేవతలుగా వీరిందుఁ బరిగణింపఁబడిరి. దుర్మార్గులను శాపమూలమున నాశనముచేయుటకై వీరిని ప్రార్థించెడివారు. (ii. 12-5). ఆదిత్యవసువులతోడను, ఇష్టాపూర్తముమూలముననను, అంగిరసులు తమయాశ్రితులకష్టపరంపరలను బాఱద్రోలువారు. (ii. 12-4).

*(తైత్తిరీయసంహిత V 4.2-3) ‡ (V 7. 2-2) ♦ అధర్వవేదము (xii. 3-4)

వారు స్వర్గలోకప్రభువులై విరూపాదులతోఁ గలిసి తమ శిష్యు లగుమానవులు చనిపోయినపుడు వచ్చి వారిని దమమార్గమున స్వర్గమునకుఁ దీసికొనిపోవుదురు.*

మహర్షులుగా నంగిరసులు యజ్ఞకర్మవిధాతలుగను, మంత్రతంత్రప్రవీణులుగను, తాంత్రికయజ్ఞనిర్వాహకులుగ నిందు స్తుతింపఁబడియున్నారు. అంగిరసులు భవరోగవైద్యులే కాక సర్వరోగనివారకులుగఁ జేరొందిరి. వారు కనుఁగొన్న "కుష్ఠ" మనునోషధివలన నెట్టిరోగమైనఁ గుదిరిపోయెడిది.‡ అంగిరసులు ప్రయోగించినకృత్యలు శత్రునిర్మూలనము క్షణములోఁ జేసివై చెడివి. ఈకృత్యలమూలముననే అంగిరసులు దస్యుల బలదుర్గములను భేదించి విజయము నందఁగనిరి.♦ అగ్నివైశ్వానరుఁడు వీరియెడ మిక్కిలి ప్రీతుఁడై వారివేదమంత్రములకు విశేషఫల శక్తు లనుగ్రహించువాఁడు.† వీ రన్న నెక్కువ మక్కువ కలిగి మిత్రావరుణు లెప్పుడును వీరిని గాపాడువారు.§ అంగిరసులకు ఆదిత్యులకు చాలస్నేహము. అథర్వవేదద్రష్ట లంగిరసులే యగుట నందుఁ బలుతావుల వారిప్రశంస కలదు.

బ్రాహ్మణములలో నంగిరసులు

ఐతరేయబ్రాహ్మణమున నంగిరసులప్రశంస కలదు. అంగిరసుని జన్మవృత్తాంత మందుఁ గలదు. ఇంద్రునికిఁ బట్టాభిషేక మైనపుడు సర్వశక్తిసంపన్ను లగు అంగిరసులే మరుత్తులతోపాటు

* (అ వే. XIX. 1_10). ‡ (అథర్వవేదము XIX. 39_5). ♦ (10.6_2). † (VI. 35_3). § (IV. 29_3.)

దివ్యసింహాసనమును బంపిరి.* వీరు దేవతాతుల్యులు. అంగిరసులయు ఆదిత్యులయు సంబంధ మీ బ్రాహ్మణమునఁ గలదు. ఆదిత్యు లొకప్పుడు యజ్ఞము చేయుచుండఁగా వారిపక్షమున అంగిరసులు యజ్ఞకృత్యములు నిర్వర్తించిరి. అందుకు మెచ్చి ఆదిత్యు లంగిరసులకు భూమిని దానము చేసిరి. అంగిరసులు గ్రహించిరి. కాని, ఆభూమి తప్త మగుచుండుటచే వారు దానిని విడిచివేసిరి. అపుడు భూమిస్వరూపము వారు మార్చివేసిరి. తప్త మగుటయు నుడిపిరి. నాఁటినుండి భూమి యిప్పు డున్నట్లుండుటకు అంగిరసులే కారకులు.‡ ఋగ్వేదమునఁ గొన్నిమంత్రములకు ద్రష్ట యైనశునశ్శేఫుఁ డీబ్రాహ్మణమున అంగిరసుని వంశీయుఁడుగాఁ బేర్కొనఁబడెను.

తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమున అంగిరసులనుగుఱించి యొక కథ కలదు. అంగిరసు లొకప్పుడు సత్రయాగము చేయుచుండిరి. వారి కొక తెల్లనియావు గలదు. దానిపాలు వా రాయాగమున నుపయోగింపఁదలఁచిరి. కాని, వానలు లేనికారణమున ఆయావు తినుటకు గడ్డి లేకపోయెను. వెంటనే అంగిరసులు 'కరీరి'యాగము నారంభించిరి. వెనువెంటనే దివ్యవర్షము కురిసి భూమిపై గడ్డి స్తోమము మొలచెను. కాని, వీరిపై నీర్ష్య వహించినపితృలా గడ్డిని విషపూరితము గావించిరి. అది తెలిసికొని యాంగిరసులు పితృలఁ బిలిచి యట్లు చేయఁ గారణ మడిగిరి. "మీరు చేయు నగ్నికర్మములలో మాకును బాలుఁగొన నవకాశ మిండు. అంత

* (ఐతరేయబ్రాహ్మణము 8_12).) ‡ (తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము II.-11.)

కన్న మా కేమియు వల” దనిరి. అది యాంగిరసు లాదరమున నంగీకరించి వారి కధ్వరకర్మములందు లేపమార్జనక్రియాకలాపముల నిర్వర్తింప ననుజ్ఞ యిచ్చి సంతోషపెట్టిరి. ఆపితృలును సంతోషించి గడ్డినుండి విషమును దీసి వైచిరి.* ఆగడ్డి తిని యావు పా లిచ్చెను. దానివలన యజ్ఞకర్మము నిర్విఘ్నసమాప్తిఁ గాంచెను.

అంగిరసులు సామమంత్రప్రవీణులు. వారు స్వర్గమున కేఁగునపుడు వారితోఁ గూడఁ గొందఱు రాక్షసులు పోఁజూచిరి. కాని, అంగిరసులు హరివర్ణసామమంత్రములు చదువఁగా నా రాక్షసులు పరాజయమంది పాఱిపోయిరి.‡ ఇట్లెన్నియో విశేషములు చెప్పుసామవేదము అంగిరసులగొప్పతనము నంగీకరించి వారి నాదర్శప్రాయులనుగాఁ జెప్పుచది.

శతపథబ్రాహ్మణము అంగిరసులే ప్రథమమున అగ్నిని మథించి జ్వలింపఁజేసి రని తెలుపుచున్నది. (1. 4. 1-25). అంగిరసులు మహామహు లని వారి నీబ్రాహ్మణ మెంతయు స్తుతించును. వారు యజ్ఞకర్మవిధాతలనియు, యజ్ఞకర్మములలో నూతనవిధానములను సృష్టించి రనియు నిందుఁ గలదు. అగ్నిష్టోమయాగమున యజ్ఞమేఖల ధరించుటకుఁ గారణ మిం దొక కథ కలదు. అంగిరసు లొకయజ్ఞమున 'వ్రతాశను' లై (స్వల్పమాత్ర మగుక్షీరపానము తప్ప నిం కేమియుఁ దినఁగూడ దను వ్రతము కలవారై) యున్నపుడు వారికి నీరసము వచ్చెను.

---

* తైత్తిరీయబ్రా. (II. 1. 1.) ‡ తాండ్యమహాబ్రాహ్మణము (II. 2.3.5.7)

వారు వ్రతభంగము కాకుండ బలము సంపాదించుటకై మేఖల ధరించి బలవంతులై నిర్విఘ్నయాగసమాప్తిఁ గాంచిరి. మేఖల అంగిరసులకు బలకారణ మగుటచే నంతనుండి యెల్లరు యజ్ఞ సమయములలో దానిని ధరింప మొదలిడిరి.*

ఈ బ్రాహ్మణముననే అంగిరసులఁగూర్చి యింకొక చిత్ర మైనకథ కలదు. బ్రహ్మసృష్టిలో మొట్టమొదటివారు అంగిర సులు. తరువాతివారు ఆదిత్యులు. మొట్టమొదట యజ్ఞము చేసినవారు అంగిరసులు. అంగిరసులు సోమయాగము చేయఁ బూని అగ్ని చిలికి ఆదిత్యులను దమపక్షమున నాహ్వానింపు మని కోరిరి. అదేసమయమున ఆదిత్యులుకూడ సోమయాగము చేయఁ బూని అంగిరసులను అధ్వర్యులనుగాఁ బిలువు మని వారును అగ్నిని గోరిరి. అగ్ని వారియాహ్వాన మంగీకరించి అంగిరసులను వారియాగమున నధ్వర్యులుగా నుండుఁ డని కోరెను. అగ్నికోరి కనుబట్టి అంగిరసు లంగీకరించి యట్లొనరించిరి. యాగ మైన వెనుక వారికి దక్షిణగా ఆదిత్యులు 'వాగ్దేవత' నీయఁబోఁగా వారామెను గ్రహింపక సూర్యుని బరిగ్రహించి తమయున్నతిని జాటిరి.

అశ్వమేధయాగమున అధర్వవేదమును అంగిరసులు పఠిం చెడివారు. అందుచే ఆవేదభాగమునకు అంగిరోవేద మని పేరు వచ్చెను. ఈ బ్రాహ్మణమున భృగువంశము, అంగిరసునివంశము నొక్కటే యని చ్యవనుఁ డాంగిరసుఁ డని కలదు.

* శతపథ బ్రాహ్మణము. III. 2-1-10; III. 2-1-14.

గోపథబ్రాహ్మణమున వరుణదేవునివీర్యమున నంగిరసుఁడు జనించె నని కలదు. ఈయంఁగిరసునివలనఁ బదిమంది యంగిరసులు జనించి రనియు వీరే యంగిరోవేదమునకు ద్రష్ట లనియుఁ గలదు. (1. 1. 7-8). అంగిరోవేదమే ప్రపంచ మాక్రమించిన దనియు నందుచే నంగిరోవేదమును జదువువిద్యార్థి శిరము నెత్తి యుంచుకొనవలె ననియుఁ బరిపాటి యయ్యెను. మహాతపోజాత మగు అంగిరోవేదమే అన్నివేదములలో నధిక మనియు నిదియే బ్రాహ్మణయాతువుల నశింపఁజేయు ననియు ఈబ్రాహ్మణము పేర్కొనెను. అథర్వవేదము జదివినవాఁ డన్ని వేదములను జదివిన వాఁడే. సోమయాగములు, పాకయాగములు, హవిర్యజ్ఞములు, తదితరవిధయజ్ఞము లన్నియు అంగిరసులచేఁ బ్రతిపాదితము లైనవే. భృగువు, అథర్వణుఁడు, అంగిరుఁడు ఏకవంశీయులే. కాని, అంగిరసుఁడు పైయిరువురికంటెఁ బెద్దయగుటచే మిగిలిన వారు అథర్వాంగిరసుఁడు, భృగ్వాంగిరసుఁ డను పేళ్లతో వ్యవహరింపబడిరి. వీరు ద్రష్టలైనవేద మగుటచేతనే భృగ్వాంగిరోవేద మని, అథర్వవేద మని, అంగిరోవేద మని ఈయొక్క వేదమే త్రివిధములఁ బిలువఁబడుచున్నది. కాని, అథర్వాంగిరులు భృగుమహర్షి నేత్రము లని (గో. బ్రా. 1. 2_22.) కలదు. అథర్వవేద మందలి శౌనకశాఖ, పిప్పలాదశాఖ అను రెండుశాఖలకుఁ గూడఁ దొలుత అంగిరోమహర్షి ద్రష్ట యనియుఁ తరువాత అథర్వుఁడు ద్రష్ట యనియుఁ జెప్పవచ్చును.

ఉపనిషత్తులలో అంగిరసులు.

వేదవేదాంగవేదులు, బ్రహ్మవిద్యాబోధకులుగా అంగిరసులు ఉపనిషత్తులలో విఖ్యాతి గాంచియున్నారు. అంగిర

సుఁడు శౌనకునకు బోధించినబ్రహ్మవిద్యాదికము ముండకోపనిషత్తునఁ గలదు. వేదపురుషునకు అథర్వవేదము పాదాదినాభిపర్యంత మగుప్రధానభాగ మని పేర్కొనఁబడినది. సామవేదోపనిషత్తులలో అంగిరసుఁడు ప్రాణవాయువును ఉద్గీథరూపమున నుపాసించె ననియు అందుచే అంగిరసుఁడే ఉద్గీథ యని పిలువఁబడె నని కలదు. ఘోరాంగిరసుఁడు శ్రీకృష్ణునకు ఆత్మ యవినాశ మని తెలిపెను. బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందుఁ దెలుపఁబడిన మధువిద్యాబోధకులలో గౌతముఁడు, అగ్నివేశ్యుఁడు, భరద్వాజుఁడు, అయాస్యుఁడు మున్నగుఆంగిరసులు కలరు. ప్రశ్నోపనిషత్తులో అంగిరసుఁడే ప్రాణముగా నిరూపింపఁబడెను. మఱియు, నిందు పిప్పలాదాంగిరసుఁడు బ్రహ్మవేత్తగాఁ బేర్కొనఁబడెను. పిప్పలాదాంగిరసునిమోక్షవిద్యామహోపదేశము గర్భోపనిషత్తునఁ గలదు. పరబ్రహ్మోపనిషత్తులో పిప్పలాదుఁడే యోగమును గూర్చి ఓంకారమును గూర్చి చెప్పియున్నాఁడు.

పురాణములలోఁ గలఅంగిరసునివృత్తాంతమును మనము తొలుతనే పరికించియున్నాము. కాలక్రమమున, మహారాజులకుఁ బురోహితులుగా బ్రహ్మవిద్యాబోధకులుగా అంగిరసులు విఖ్యాతి గడించిరి. కొందఱుక్షత్రియులు తమకుటుంబనామములుగా అంగిరసులను గైకొనిరి. * గౌతమబుద్ధుని తండ్రి యగుశుద్ధోదనుఁడు తనకొడుకునకు సిద్ధార్థుఁ డనియు అంగిరసుఁ డనియుఁ బేరిడి యుండె నని క్రిందఁబేర్కొన్నగ్రంథమునఁ గలదు. ఇట్లు అంగిరసులు జగదంతర్యాము లైరి.

---

* Life and legends of the Buddha by Thames, page 22-23.

ఔర్వుఁడు

జననము

భృగుమహర్షి పులోమ యనుభార్యయందు చ్యవనుని గాంచెను. చ్యవనమహర్షి సుకన్య యనుసాధ్వియందు దధీచి, ప్రమతి, ఆప్రవానుఁడు, అనుపుత్త్రులను గాంచెను. ఆప్రవానుఁడు ఋచి యనుకన్యకను భార్యగాఁ గైకొని గృహస్థధర్మమును నిర్వహించుచుండెను.

ఇట్లుండ హైహయవంశీయుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుని తండ్రియు, నగుకృతవీర్యుఁ డనుమహారాజు భార్గవవంశజు లగు మహాబ్రాహ్మణులను బిలిచి వారియాధ్వర్యవమున ననేకయజ్ఞము లొనరించి గురుదక్షిణగా వారికిఁ దనసర్వస్వమును ధారపోసి కాలక్రమమున స్వర్గమున కేఁగెను.

తరువాతఁ గృతవీర్యునిపుత్త్రులు తమతండ్రిని మోసగించి భార్గవవంశీయు లగుబ్రాహ్మణులు తమసర్వధనములు నపహరించిరని భార్గవులనెల్లరను దూలనాడ మొదలిడిరి. అంతేకాక, తమకుఁ గోపమువచ్చినపుడెల్ల భృగువంశవిప్రులగృహములు చొచ్చి కొల్లగొట్టి వారిని బాధింపఁ దొడఁగిరి. అంతతో నూఱకుండక రాజధనాపహారు లని భృగువంశజులఁ బసిపిల్లలనుసైతము రాజకుమారులు మూర్ఖులై వెదకి వెదకి చంపఁదొడంగిరి.

ఈసంగతి విని భృగువంశ్యు లగువిప్రస్త్రీలు తమపతు లిండ్ల లేనిసమయమున బిడ్డలనుగూడఁ జంపుటకు రాజాధములు

వచ్చుచున్నా రని తెలిసి భయసంజాతులై హిమవత్ప్రదేశమునకుఁ బాఱిపోఁజొచ్చిరి. వారిలో గర్భవతి యగుఋచికూఁతు నుండెను. పశుతుల్యు లగునారాజకుమారు లాస్త్రీలవెంట నంటిరి. దారిలో ఋచి ప్రసవవేదన మారంభము కాఁగా నిఁకఁ బరుగిడలేక యొకచోఁ గూరుచుండి తనయూరువున గర్భమును ధరించి యుండెను.

రాక్షసు లనఁబరగునారాజకుమారు లామెగర్భమును భేదింప దగ్గఱ కేఁగిరి. ఆసమయమునఁ బ్రళయకాలసూర్యుని తేజమును మించినతేజముతో ఋచి కొక్కకుమారుఁ డుదయించెను. ఆతని యుదయముతో దిశ లెల్లఁ దేజోభరితములై యా మూర్ఖరాజశ్రేష్ఠులకన్నుఁగవలు గప్పివేయ వారెల్ల రంధులై దారి తెన్నుఁ గానక దీనులై యుండిరి. ఋచి యూరువు మఱుఁగునఁ బుట్టినబిడ్డఁ డగుటచే ఆబాలునికి ఔర్వుఁ డనునామము కలిగెను.

పశ్చాత్తాపమున నొడ లెఱిఁగినయారాజకుమారులు తడవ్రొనుచు ఋచిని సమీపించి "తల్లీ! పరమమూర్ఖుల మగు మాతప్పు సైరింపుము. మహాశక్తిసంపన్ను లగుభృగువంశవిప్రుల ఘనత యెఱిఁగినమాతండ్రి తనసర్వస్వము వారికి ధారపోసి తాను బుణ్యగతు లందఁగనెను. భృగువంశవిప్రుల కలిఁగి వారియెడఁ గీడుచేసిన మే మిట్టిదుర్గతిఁ గాంచితిమి. అమ్మా! అధర్మవర్తుల కెప్పుడును దుర్గతులు ప్రాపించుననుట సత్యమే కదా! మాకు బుద్ధి వచ్చినది. ఇఁక, భృగువంశజు లగుతపసిబిడ్డలు సైతము మావంశజు లెల్లరికి నారాధనీయులే యగుదురు. కావున, దయదలఁచి యార్త

లము నర్థులము నగుమాకు దృష్టిదానముఁ బ్రసాదింపుము. నిన్ను మాకన్నతల్లిగాఁ బూజింతుము. క్షమింపు" మని చేతులు వేసి కొని దండప్రణామములతో బ్రార్థించిరి.

అంత ఋచి "రాజకుమారులారా! మిమ్ము నిగ్రహించుటకుఁ గాని యనుగ్రహించుటకుఁ గాని నేను శక్తురాలను గాను. భార్గవవంశదీపకుఁ డగునీబాలుఁడే మీ కీశిక్ష విధించియున్నాఁడు. కావున మీ రాతనినే శరణుచొచ్చి ప్రార్థింపుఁ" డని పలికెను. వారు నంతఁ "దల్లీ! ఇప్పుడు పుట్టినబాలున కింతశక్తి యెక్కడిది? ఇది యంతయు నీమహత్త్వమే యని మాకు స్పష్టముగఁ దోఁచుచున్నది. కావున, మాతప్పు సైరించి రక్షింపు" మని కోరిరి.

ఋచి వారితో "కుమారులారా! అట్లు కాదు. ఈతఁడు నూఱుసంవత్సరములు నాయూరుగర్భమున నుండి సకలవేదవేదాంగములు నేర్చినవాఁడు. మహాతపోనిధి. సర్వశక్తిసంపన్నుఁడు. కావున నాలసింపక యాతనినే వేఁడికొం" డని ఔర్వునితో "వత్సా! పశ్చాత్తప్తు లగునీరాజకుమారులు తమ్ము క్షమింప నిన్నుఁ గోరుకొనుచున్నారు. దుర్మార్గులను శిక్షించుటయుఁ బశ్చాత్తాపమంది క్షమాభిక్షనుఁ గోరువా రెంతయధము లైనను క్షమించుటయు భృగుకులధర్మము. కావున వీరికి దృష్టిదానముఁ బ్రసాదింపు" మని పుత్త్రునితోఁ జెప్పెను. హైహయులు నాతని పాదములఁ దడఁతడవి కనుల కద్దుకొని తమ్ము రక్షింపఁ గోరుకొనిరి. ఔర్వుఁ డప్పటికి శాంతచిత్తుఁడై మాతృవచనములను మన్నించి యారాజకుమారులెల్లరికి దృష్టిదానము చేసెను. వా

రెల్ల రాతనికి మరలమరల నమస్కరించి యిఁక బుద్ధికలిగి యుం దుమని యాతనిసెలవుగై కొని తమతమగృహముల కరిగిరి.

ఔర్వుని ప్రళయతపము.

ఔర్వుని దల్లి యాశ్రమమునకుఁ దీసికొనిపోయి యట సల్లారుముద్దుగాఁ బెంచుకొనుచుండెను. ఆతఁడు బాల్యముననే తనపితృబంధుజను లెందఱో దుష్టరాజులమూలమునఁ బరలోక గతు లైరన్నసంగతి విని దుఃఖించి సకలలోకప్రళయము సంక ల్పించి మహాతపస్సు చేయఁదొడఁగెను.

తదేకనిష్ఠతో నిద్రాహారములు మాని పంచాగ్నిమధ్య మున నాతఁడు చేయుమహాతపస్సువలన ముల్లోకములు నల్లాడఁ జొచ్చెను. చరాచరప్రపంచ మంతయుఁ జలించిపోఁదొడఁగెను. ప్రాణిసంతతులు భయవిహ్వలము లయ్యెను. ఇది పితృలోక నివాసు లైనయౌర్వుని పితృదేవతలు బంధుజనములు విని భూ లోకమునకు విచ్చేసి మహాతేజశ్శాలియై వెలుఁగుచున్నయౌర్వుని సమీపించి శాంతచిత్తులై యాతనితోఁ దమ్మొఱుకపఱచుకొని యిట్లు పలికిరి. 'వత్సా!నీతపోబలమహత్త్వమున లోకములు భయ విహ్వలము లయ్యెను. నీవు కోపము విడువుము. మే మసమర్థుల మై క్షత్రియులచే నిహతులము కాలేదు. మేము ధనలుబ్ధులమై వారిధనములు గ్రహించినవారమును గాము. మాకు ధనమే వల సినచోఁ గుబేరుఁడే వచ్చి మాయడుగులకు మడుఁగులొత్తి యెంత ధనమైన నిచ్చిపోయెడివాఁడు. తపోమహత్త్వమున మా కపరిమిత మగునాయుష్యము కలిగెను. కాన,మాకు మనుష్యలోకమున

నుండుట కష్టము లేదు. మరణించినపిదపఁ గాని స్వర్గమునకేఁగ నవకాశము లేదు. ఆత్మహత్య చేసికొంటిమా యది మహాదోషము. దానివలనఁ బుణ్యలోకప్రాప్తి లేదు. అందుచే హైహయవంశ క్షత్త్రియులతో వైరము కల్పించుకొని వారిమూలమున మరణించితిమి. అంతేకాని భార్గవుల తేజ మొరు లెప్పఁడును బరిహరింపఁజాలరు. కావున దానికై నీ విట్లు లోకోపద్రవము కలుగఁజేయుట మా కిష్టము లేదు! నీవు శాంతచిత్తుఁడవై మాకోరికఁ దీర్పుము."

అపు డౌర్వుఁడు వారికి సాష్టాంగ మెరఁగి "మహాత్ములారా! మీదర్శనమున నాజన్మము ధన్యమైనది. మీ చెప్పినది సమంజసమే కాని నాతపస్సునఁ ద్రిలోకపరాభవము కావింపఁగాఁ బ్రతిజ్ఞ పూనితిని. నాప్రతిన యమోఘము. మఱియు, నాకోపము నుపసంహరించితినేని యది నాదేహమునే దహించివైచును. తగిన నిమిత్తమునఁ గలిగినయలుకను విడచి శాంతుఁ డగునాతనివలన ధర్మార్థకామములు సమరక్షితములు కావు. పాపు లగుక్షత్త్రియులు భార్గవుల హింసచేయుచుండ వారియార్తనాదము మాతృగర్భస్థితుఁడ నగునాకు వినిపించినప్పుడే నాకు వారిపైఁ గోపము కలిగెను. అది యిపు డసహ్యమై యీపనికి దింపినది. ఇంతకుఁ దెలిసి శక్తియుతుఁ డయి యొకరొకరికి హింస గావింపఁ జూచి యూరకున్నవాఁడు హింసాత్మకుఁడై దుర్గతికిఁ బోవును. అందుచే నే నలిగితిని. కాని మీరు హితులరు. మీమాట కాదననోప. నాకును లోకములకు సర్వహితమగునట్లు మీరు చెప్పిన చొప్పున నొనరింతు" నని పలికెను.

అంత నా రాసందించి "వత్సా! జలములలో సర్వలోకములు నుండును. కాన, నీకోపవహ్ని యందు విడిచి సత్యప్రతిజ్ఞుఁడ వగుము. అది జలధిజలముల దహించు" నని పలికిరి. ఔర్వుఁ డట్లే యని తనకోపానలమును సముద్రమున విడువ నది బడబాగ్ని యనుపేర నశ్వముఖమున నబ్ధిజలములు త్రాగుచుండెను. పితృదేవతలు సంతసించి ఔర్వు నాశీర్వదించి వెడలిరి. ఇట్లు ఔర్వుఁడు ధర్మవిదుఁడు, పితృదేవతాభిధేయుఁడు, మహాతపశ్శక్తిసంపన్నుఁడు, అతిలోకతేజస్వి, నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁడు నని పేరుగాంచెను.

ఔర్వుని బ్రహ్మచర్యవ్రతము.

పిదప, ఔర్వుఁడు బ్రహ్మచర్యవ్రతపరిపాలనము నతినిష్ఠాగరిష్ఠుఁడై యొనరించుచు మహాతపోనిమగ్నుఁడై యుండెను. ఆతపమువలన మరల సకలలోకములు సంచలింపఁగా మహర్షులను బురస్కరించుకొని దేవతాధిభులు, హిరణ్యకశిపుని బురస్కరించుకొని రాక్షసాధిపులు ఔర్వమహర్షి కడకు వచ్చేసి యిట్లు పలికిరి. "ఓ ఋషివర్యా! నీ విచిఱుతతనమున నింతదీక్షఁ బూని బ్రహ్మచర్యవ్రతుఁడవై యుంట నూర్ధ్వరేతోగతుఁడ వగుటవలన సంతతిచ్ఛిన్నమై భార్గవకులము నశించును. కావున, నీవు ధర్మమూలమగుగృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించి సుపుత్రులను గనుము. సిద్ధమును లెల్లరు పత్నీసమేతులై పుత్త్రులను గాంచిరికదా! కావున నీవును మామాట విని వెంటనే వివాహమై సంతతిఁ గనుము." ఆమాటలు విని ఔర్వుఁడు మందహాసము చేసి;

"బ్రహ్మయోని సంజాతుండై బ్రహ్మవిద్య
నలవరించుచు బ్రహ్మంబు నాత్మఁ జూచు
బ్రాహ్మణుఁడను బ్రహ్మచారియై పరగవలదె?
బ్రహ్మమైనఁ జాలునె యట్టిభవ్యుఁ గలఁప?
(హరివంశము, పూర్వభాగము, ౪ ఆ. ౧౦౭.)

అదికాక, వేదాధ్యయనము, యజనము, పుత్త్రోత్పాదనము నీమూఁడును ఋణత్రయమును బాయుటకు గృహస్థునకు విధింపఁబడినవి. మేము వనస్థులము. నిరాహారులు, పవనజలాదిభోజులు, అశ్మకుట్టాశులు, దంతోలూఖలులు, పంచతప్తులు నగుట వానప్రస్థధర్మము మేము బ్రహ్మచర్యమును మున్నిడుకొని బ్రహ్మగతిఁ బ్రాపింతుము. బ్రహ్మచర్యము లేనివాని కేదియు లభింపదు. అజితేంద్రియుఁ డగుదుశ్చరితుని యోగము దంభసంజమే కాని సిద్ధికారణము కాదు. మఱియు బ్రహ్మదేవుఁడు బ్రహ్మచారియై మానసపుత్త్రులను గాంచెను. బ్రహ్మచర్యము కాదని మీరు రంగరాదు. నన్ను సంతతిఁ బడయుమని మీరన్న సత్త్వ చేసెద" నని తపోబలమున నపాయ నిరూఢ మగుశరీరముతో నగ్నిహోత్రునియందుఁ దనతొడ యొకటి యిడి కుశకాండములతో మథించెను. అంత నాతనితొడనుండి యగ్నిహోత్రుఁడు తనయుఁడై జనించి ప్రజ్వరిల్లి యాకసముఁ దాకుచు నినుమిక్కిలి పెరుఁగుచు నౌర్వునిమొదుట నిలిచి:

"కదుఁ బెల్లగునాఁకలి నా
యొడ లెఱియింపంగఁదొడఁగె నొక్కట జగముల్

పాడిపాడిగా దరికొనియెద
నెడపక యించుక యనుజ్ఞ నిమ్ము మహాత్మా!”
(హరివంశము. ౪ఆ. ౧౧౪)

అని పలికెను. అంతలో బ్రహ్మ తత్క్షణ మటకుఁ బరుగున వచ్చి యౌర్వునిచే నభివాదనము లంది ‘ఔర్వఋషీ! నీపుత్త్రున కాహారము విహారస్థానము నే నొసంగెద. నీవు దయదలఁచి జగద్దాహము నారంభింపనీయ కీతని నాఁపుము” అని కోరెను. ఔర్వుఁ డంగీకరించెను. అంత బ్రహ్మ “ఈమహాగ్ని ప్రస్తుతము సముద్రమున నున్ననీకోపానల మగుఔర్వాగ్నిఁ జేరుగాక. పిదప, ప్రళయసమయమున నారౌద్రతేజము దీనిఁ గూడి మహోద్ధతితో నిది సర్వలోకములను నీఱుచేయుఁగాక!” యని పలికెను. ఔర్వుఁ డజునిపైఁ గలయాదరమున నట్లే జరుగుఁగాక యని పలికెను. అంత నాయగ్నియుఁ దనతేజము లోకబాధకము కాకుండున ట్లుపసంహరించుకొని సాగరమున కేఁగెను. బ్రహ్మాదు లౌర్వుని గీర్తించి తమతమ నెలవుల కరిగిరి.

ఔర్వుఁడు హిరణ్యకశిపు ననుగ్రహించుట.

అపుడు హిరణ్యకశిపుఁ డాఁగిపోయి ఔర్వునికి సాష్టాంగనమస్కారము లొనర్చి యతిభక్తివిధేయతలతో నౌర్వునిమనసున కెక్క నాతనిం గొనియాడి

“అజుఁడు చనుదెంచి ప్రార్థించునట్టితపము
లోకమున నెవ్వరికిఁ జెల్లు నీకె కాక!

ఏను భవదీయ శిష్యుఁడ నెవరు వొందు
నప్పటికి రక్ష యగువిద్య యానతిమ్ము"

(౮ ఆ. ౧౧౫.)

అని ప్రార్థించెను.

ఔర్వుఁడు సంతోషించి "రాక్షసేశ్వరా! నీవు సర్వభువనములను జయించినవాఁడవు. మిత్త్రుఁడవై నీవు నన్నాశ్రయించితివి. ఆశ్రితులు కోరినకోరిక లీఁజాలని యీమునివాఁడు దుర్గతి పొందును. అందుచే నాకుఁ బుత్త్రిరూపమున నిర్మితమైనయనింధనాగ్నిరూపయగువిద్య మాయ నీ కిచ్చితిని. చంద్రసూర్యులచేఁ దక్కఁ దక్కినదేనిచేతను దీనికిఁ దిరుగులేదు. నీవంశమున జన్మించినవారి కెల్లరకు శత్రువులచే నోడిపోయినప్పటికి నీవిద్యమాయ వశగతయై యుండును." అని కనికరమున వర మొసంగెను. హిరణ్యకశిపుఁడు కోరినకోరిక తీరినవాఁడై ఔర్వుని సంస్తుతించి నిజస్థానమున కరిగెను.

ఈమాయపెంపుననే హిరణ్యకశిపుఁడు, మయుఁడు మున్నగువారు శత్రువులకు భయంకరమై వారిని దహించుప్రళయకాలాగ్నిజ్వాలలఁ బేర్చి యేర్చుచుండెడివారు.

ఔర్వుఁడు పుత్త్రిఁ గని వివాహము చేయుట.

ఔర్వుఁడు మఱియొకప్పుడు బ్రహ్మచర్యవ్రతమున నుండియే యొకపుత్త్రిఁ గన సంకల్పించెను. ఆతఁడు తపోబలమున నాతనిమోఁకాలినుండి యయోనిజ యగునొకకూఁతుం బుట్టించి యామెకు 'కందని' (కందళి) యనునామకరణము చేసి పెంచెను.

కాలక్రమమున నామె చక్కనిచక్కనైై తండ్రిహృదయ మున కమితానంద మొసఁగించెను. కాని, యామె యెంతసౌంద ర్యవతియో యంత కటుభాషిణి యయ్యెను. ఆమె యెంత సుగుణఖనియో యంతకలహప్రియ యయ్యెను. బ్రహ్మదేవుఁడు అమృతము నుంచినయబ్ధిగర్భముననే కాలకూటవిషము నుంచి నాఁడు. విషజ్వాలలు గ్రక్కుపాముతలపై మణి నుంచినాఁడు. విధివిధానము లత్యాశ్చర్యకరములు.

కందని పెరిగి యౌవనవిలాసము లందినసమయమున నామె యత్రినేత్రసంభవుఁ డగుదుర్వాసోమహర్షి ప్రజ్ఞాప్రాభవ ముల విని యాతనినే పెండ్లాడఁ దలఁచి తండ్రికిఁ దనహృదయము నెఱిఁగించెను.

వయసు వచ్చినపడుచు సర్వలోకారాధ్యుఁ డగుమహ ర్షిని వలచియుండుట కానందించి యౌర్వుఁ డామెను దీసికొని దుర్వాసుని యాశ్రమమునకుఁ బోయి యాతని కామె నర్పించి రాఁ బయనమయ్యెను. బ్రహ్మతేజోవిరాజితుఁ డగునౌర్వమహ ర్షియుఁ బులు గడిగినముత్తెమువలె బహుళసౌందర్యశోభిత యగుకందనియు నట్లు బయలుదేఱి పోవుచుండ దశదిశలు తేజో మయము లయ్యెను. వా రట్లు పోయి పోయి గంధమాదనపర్వత కంధరమును జేరునరి కచట వారికి దుర్వాసుఁ డెదురయ్యెను. దుర్వాసుఁడు బ్రహ్మనిష్ఠుఁ డగునౌర్వమహర్షి కెదురేఁగి సముచిత నమస్కారములతో నాతనిఁ బూజించెను. ఔర్వుఁ డాతని నాశీర్వదించి యిట్లు పలికెను. "మునివర్యా! కందని యనునీమె

నాపుత్త్రిక. నీగుణగణముల నెల్ల విని యీయామె నిన్నే పరిణయమాడఁ గృతనిశ్చయురాలై యున్నది. ఈమె లోకాతీతసౌందర్యవతి, గుణవతి. కాని, ఈమెకోపినియై కలహముఁ గోరుచుఁ గటువచనములు పలుకును. ఐనను, ఏకదోషముచేత వివిధగుణవస్తువు విడువరాదు కదా! కావున, నీ వీమెను బరిగ్రహించి నన్ను ధన్యునొనర్పు" మని కోరుకొనెను.

అంత దుర్వాసుఁడు నవయౌవనాంగి, మహాసుందరి యగుకందలిం గని యామె తన్నే తప్పవాల్పక కనుటయుం గని యౌర్వునితో నిట్లనెను. "మహాత్మా! స్త్రీ సందర్శనము రుద్రాదులకైనను ముక్తినిరోధకము, తపస్సాభంగకరము, మోహశోక నిధానము, పుణ్యనాశనము, రాగద్వేషమూలకము, జ్ఞానవిద్వేషకము ననుటలో సందియము లేదు. సంయమీశ్వరా! సంజ్ఞ, ఛాయ, భోగము, ఇంద్రియము, దేహము, విద్య, మతి, జగమున దేహికిఁ గల్గును. ఇందు సంజ్ఞయు, ఛాయయు, దేహపతనకాలమున దేహిని విడుచును. భోగ మనుభవించినంతనే పోవును. దేహేంద్రియములు జీవన్ముక్తితోఁ బోవును. విద్య, జ్ఞానోదయముతోఁ బోవు. కాని మతి జన్మజన్మమునందును గూడవచ్చును. స్త్రీనిగూడి దేహి యెంతకాలము వర్తించునో యంతకాలము దేహికి జన్మనాశనము లేదు. అంతకాలము శుభాశుభములు కలుగుచునే యుండును. కాని, నే నిపుడే తిలోత్తమా సాహసికుల రహఃక్రీడఁ గాంచి కామసంతుష్టుఁడనై యున్నాను. దానిఫలముగా విధాత యీనీకన్నియను సమకూ

ర్చెను. కావున, నే నీమె కటూక్తుల సహించి యీమెను బరి గ్రహించెదను.'' అని తనయంగీకృతిఁ దెలిపెను.

ఔర్వుఁడు దుర్వాసునివచనములకు సంతసించి తన కూఁతు నమ్మునిపతి కిచ్చి విధ్యుక్తప్రకారమున వివాహముఁ గావించి యాశీర్వచనమే యరణముగా నొసంగి తిరిగి తనయాశ్రమమునకు వెడలిపో నున్నతఱి విరహదుఃఖమున మూర్ఛిల్లిన నిజపుత్రి ననునయించి యిట్లు పలికెను. ''తల్లీ! నిగమసూక్తము నీతిసారము నగునామాట వినుము. కులసతికి పతికంటె నెక్కుడు దైవము, బంధువు, గురువు లేఁడు. పతిసేవ చేయుపరమసాధ్వి పుణ్యముతో నేపుణ్యమును సాటిరాదు;

''పతిసేవకంటె ధర్మము
సతులకు శ్రుతులందు లేదు సతతము పతి శ్రీ
పతిఁగా మదిలోఁ దలఁచుచు
నతిభక్తి భజింపు తత్పదాంబుజయుగళిన్.

బ్రమసియైనఁ జాన పరిహాసముననైన
మంచియైనఁ గోపగించియైన
సరగ నెమటనైనఁ జాటుమాటుననైన
వల్లభునిఁ గటూక్తి పలుకరాదు.
ఎన్నినోములు నోచిన నేమిఫలము
పతిని గోపించి పరుషోక్తిఁ బలికెనేని
దానిశతజన్మకృతసుకృతంబు తత్క్ష
ణంబ నశియించు నింత నిక్కంబు పుత్రి!''

(బ్రహ్మవైవర్త పురాణము)

ఇట్లు హితవచనము లనేకములు పలికి యౌర్వమహర్షి కూఁతు నల్లున కొప్పగించి నిజాశ్రమమునకు వెడలిపోయెను.

ఔర్వుఁడు దుర్వాసుని శపించుట.

దుర్వాసుఁడు భార్యాసహితుఁడై యాశ్రమమున కరిగి శుభముహూర్తమున నేకాంతస్థలమున మృదుతల్పమున నయ్యంగనం గూడి కామినీరసం బెఱుంగనివాఁడయ్యుఁ దపోమహిమ మునఁ గామశాస్త్రవిశారదుఁడై యిష్టోపభోగము లనుభవించుచు భార్యం దనుపుచుఁ దాను దనియుచుఁ జాలకాలము గడ పెను. ఆతరువాత, కందని కోపస్వభావమును గట్టూస్తులను జాల కాలము సైచియు నొక్కనాఁ డామెపైఁ గోపించి తీక్ష్ణముగాఁ జూచెను.

వెంటనే యాతనితపోగ్నిచేఁ గందని భస్మమై పోయెను. ఈసంగతి విని యౌర్వుఁడు వచ్చి దుర్వాసుని నిందించి త్వరలో ఘోరపరాభవానలదందహ్యమాన మానసుఁడవు కమ్మని శపించి నిజాశ్రమమున కేఁగి విరాగసంపన్నుఁడయ్యెను.

ఇ ట్లౌర్వమహర్షి నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁడు, అస్ఖలిత బ్రహ్మచర్యుఁడు, మహాతపోనిధియై యాచంద్రార్కఖ్యాతి నందెను.

కండుఁడు

కండుని తపోనిరతి.

తొల్లి కండుఁ డను మునివరుఁడు బాల్యమునుండియు మహాతప శ్శాలియై గోమతీతీరమున నొకయాశ్రమమును నిర్మించుకొని జీవించుచుండెను. జనశూన్యమైన ఆయాశ్రమవనము కంద మూలఫలాదులు, పుష్పలతాగుల్మములు, సువాసనలఁ గొని పోవుచుండెడు మలయవాయువులు, సెలకాశత్ప్రశాదులు మిక్కుటములై చాల మనోహరముగా నుండెను. అనేకమృగములు సేవచేయుచు మైత్రిపాటించుచుండ, శుకపికాదులు కలస్వనములచే మనస్సున కానందము కలిగించుచుండఁ బ్రశాంతమనస్కుఁడై కండుముని తపముచేసికొనుచుండెఁగా నట నిత్యము వసంత శోభయే చెలువారుచుండెను.

కండుమహాముని కఠినవ్రతము లవలంబించియు, మహోప వాసము లుండియు, స్నానవర్జ్యనియమము లూనియు, గ్రీష్మ కాలమునసైతము, పంచాగ్నిమధ్యమునఁ దపించియు, శీతకాలమున మంచువలె గడ్డకట్టినజలములమధ్యమున నుండియు, నుగ్రతపస్సు చేసెను. ఆతనితపోనిరతికి దేవతలు, గంధర్వులు, సిద్ధులు, విద్యాధరులు మున్నగువారు పరమాశ్చర్యభయముల నందిరి. క్రమముగా ముల్లోకములందు నీతనితపోగ్రతఁ గూర్చి జనులు చెప్పుకొనుచు నచ్చెరువందుచుండిరి. ఇంతధైర్యము, ఇంత నియమపరత, ఇంతనిష్ఠాగరిష్ఠత, ఇంతసాధుతపము నెక్కడను

గనియున్నవారము కామునకదా యని యెల్లరు నాతని వినుతింపఁ దొడఁగిరి.

తపోభంగమునకై ఇంద్రుఁడు ప్రమ్లోచనను బంపుట

ఇట్లుండఁగా సింద్రుఁడు దేవతలతో నాలోచించి కండు మహామునితపస్సునకు విఘ్నము కలిగింప నెంచెను. వెంటనే యాతఁడు సుందరాంగియు దేవవేశ్యయు నగు ప్రమ్లోచన యను దానిఁ బిలిపించి యామెతోఁ గండునుని తపోగ్రతఁ దెలిపి, యాతనికిఁ గామరాగముఁబుట్టించి తపోవిఘ్నముఁ గలిగింపు మనికోరెను.*

అంత నామె "దేవా! బ్రహ్మచర్యనిష్ఠుఁడు మహోగ్ర తేజస్వి యగుకండుమునిని వశపఱుచుకొన నా కలవి యగునే? ఊర్వశి, మేనక, రంభ, ఘృతాచి, పుంజికస్థల, విశ్వాచి, సహజన్య, ఘృతాచిచిత్తి, తిలోత్తమ, అలంబుస, మిశ్రకేశి, శశిలేఖ, వామన మున్నగుత్రిదశవేశ్యలు రూపయౌవనగర్వమున నలరుచు సుందరవదనారవిందలు, సుమధ్యలు, సుస్తనోన్నతలు, కామ ప్రచారకుశలలు నైయున్నారు. వారలలో నొకతెఁ బంపు" మని పలికెను. "కాంతా! వారెవ్వరు నీపనిలో నీకుఁ జాలరు. కామవసంతమలయానిలముల నీకుఁ దోడుగా నిచ్చెదను. నీ వేగి యీకార్యము నిర్వర్తింపక తప్పదు. పోయిరమ్మని యింద్రుఁ డామెను శాసించెను.

ఇఁక మాఱుమాటాడనేరక ప్రమ్లోచన మన్మథవసంత మలయానిలులు తోడురాఁగా భూతలమునకు బ్రయాణ మయ్యెను. అపుడు

---

* కండుఁడని బ్రహ్మపురాణము. కంధుఁడని విష్ణుపురాణము.

"పడఁతి బింకపుగుబ్బపాలిండ్లు కంతుని
 గిరిదుర్గములతోడఁ గ్రీడసేయ
కమలాక్షి నిడువాలుఁ గన్నులు కుసుమాస్త్రు
 క్రొవ్వాఁడి తూపులఁ గొఱఁతపఱుప
అలివేణి నూగారుచెలువు శంబరవైరి
 నిడువాలు వాలుతో నెయ్యమాడ
చిగురాకుబోఁడి భ్రూయుగ మంగజాతుని
 చెఱకువింటికిఁ గొఱఁత గఱప
సరసిజాయతలోచన జఘనయుగము
మరునిరథచక్రములతోడ మాఱుమలయ
మేఘమండలిలో నుండి మెఱుఁగుఁదీఁగె
వెడలివచ్చిన కైవడిఁ బుడమికి డిగి" (విష్ణుపురాణము. ఆ ౨౦౩)

ప్రమ్లోచన కండుమునియాశ్రమముఁ జేరెను. అచట నాశ్రమము పరమశాంతముగా నుండెను. కాని, యామెయట నడుగుపెట్టఁగనే గండుఁగోయిలలు మనోహరముగాఁ గూయఁదొడఁగెను. వసంతుఁడుకూడ వెంటనే విజృంభించెను. ప్రమ్లోచన సఖీసహితయై పూలుకోయఁ జొచ్చెను. అంతట

"మలయక్ష్మాధరకూటదంతురశిలామార్గంబులన్ డస్సి తి
ద్వ్యాలసన్నిర్ఝరవారిదీర్ఘికలలో విశ్రాంతిఁ గావించి పు
ష్పలతామంజులకుంజపుంజముల నిచ్ఛావృత్తిఁ బర్తించుచున్
బొలసెన్ దక్షిణవాతపోతములు సంపూర్ణప్రమోదంబునన్."

(వి. పు. ౨. ౨౧౨)

ఆగాలికి వనలతలనుండి పుష్పములెల్ల భూమిపైఁ బడి పుష్పశయ్యలుగా నేర్పడెను. మన్మథుఁడు నిదే సమయమని కండుమునిపై సుమబాణము లేసి యాతనిధైర్యకంచుకమును జెండాడి

నై చెను. ముని కన్నులు తెఱచి ప్రమ్లోచనుఁ గని మోహపర వశుఁడయ్యెను.

ప్రమ్లోచన కండుమహర్షిని చేఁజిక్కించుకొనుట

అంత

"తనశరీరము కమ్మతావిమూర్కొనునట్లు
గా వినోదమునఁ బైగాలిఁ బోలయు
తన మోహనాకృతిఁ గనుఁగొనునట్లు గాఁ
ముందర బింబకముగ నటించు
తనకు రతరసములు వినవచ్చునట్లు గాఁ
బరివాదినులు మ్రోసి పాడుచుండు
తన మోవిరుచికిఁ బైకొనిపచ్చునట్లు గాఁ
దివ్యాదిఫలములు తెచ్చి యిచ్చు
తనకరాలింగనమునకుఁ దగులునట్లు
గా శరీరంబు మోవంగఁ గదిసి మ్రొక్కు.
నిత్తెఱంగున నమ్ముని చిత్తవృత్తిఁ
గలఁచి మదనాతురునిఁ జేసె కమలనయన. (వి.పు. ౨. ౨౧౬.)

వెంటనే కండుమునీశ్వరుఁడు సమస్తనిష్ఠలు తన్ను విడిచిపోఁగా నామెఁ జేరి యిట్లని ప్రార్థించెను.

"తరుణి! నీ చేత మదనతంత్రంబు తెలుఁగఁ
గోరియున్నాఁడ నా యాస కొంచెపడక
యుండ సురతసుఖాంబుధి నోలలార్చి
యింపుసొంపార నన్ను మన్నింపవలయు" (౨. ౨౧౫.)

వెదకఁ బోయినతీఁగ ప్రేలికిఁ దగిలిన ట్లామె యానందించి యాతనిఁ జెట్టపట్టెను. కండుమునీశ్వరుఁడును దనయపారతపో బలమున నవయౌవనుఁడు, నవమన్మథసదృశుఁడు, నవ్యభూషణ

భూషితుండై, షోడశవర్షవయస్కుఁడు, దృఢవీర్యుఁడు నైన ప్రమ్లోచఁ దనయాశ్రమమునకుఁ గొనిపోయి యానందాంబుధి నోలలాడఁ గడఁగెను.

తరువాత నాతఁడు తనవలపుకత్తెతోఁ గూడి మందరగిరి కందరంబులయందు దివారాత్రము తెలియఁగక యయ్యింతి మనసు తోడికందర్పరతిక్రీడానందంబుల నూఱుసంవత్సరంబులు వినోదించెను. ఆపిదప నామె యన్నియేండ్లు తాను త్రిదశలోక [illegible] ననియు [illegible] గాననియుఁ దనకు స్వర్గమునకుఁ బోవ ననుమతి యిమ్మనియు నాఋషిఁ గోరెను. కాని, యాతఁడు వలపుతమి విడవలేక యంగీకరింపఁ డాయెను. అతని యానతిఁ గానక యామె యరిగినచోఁ దనకు శాప మొసంగునని వెఱచి యామె యన్నియేండ్లాతనితో నుండెను.

ఒకనాఁడు కండుముని యొడలెఱింగి యోగదృష్టిని జూచి తాను చిరకాలము నుండి వనితావాంఛలకుఁ జిక్కి తపోమహత్త్వముఁ గోలుపోవుచుండుటఁ గనిపెట్టి ప్రమ్లోచనుఁ బిలిచి "ఓసీ! నీ వింతకాలము నన్ను సంతోషపెట్టితివి కాన నిన్ను శపింపను. నీవు వెనువెంటనే నీయిచ్చవచ్చినచోటికిఁ బొమ్ము. పోకుందువేని క్షణములో భస్మ మగుదువ"ని హూంకరించెను. ప్రమ్లోచన గడగడ లాడుచు నాఋషిపాదపంకజముల కెఱఁగి సెలవు గైకొని గగనమున కెగసి వెడలిపోవునప్పు డామె కంతమాలు గలగర్భము స్రవింప నామెశరీరావయవములనుండి యాఋషివీర్యము చెమట రూపమున బయలువెడల నామె చంచలించి బాలతరుపల్లవములఁ

దుడుచుకొనుచు దేవలోకమున కరిగెను. ఆ లేఁతయాకులనుండి యామునివీర్యము వాయువశమునఁ జంద్రకిరణములఁబరివృతమై క్రమముగ నొకస్త్రీరూపమున జన్మముఁ గాంచెను. ఈ స్త్రీయే మారిష. ఈమెను ప్రచేతసులు భార్యగాఁ గైకొనిరి. ఈమెకే దక్షప్రజాపతి జన్మించెను.

కండుఁడు పశ్చాత్తప్తుఁడై మరల తప మొనరించుట

కండుమహర్షి యుగ్రమునికి పటమునఁ దాను తపోమహత్త్వమును గోల్పోవుటకు విచారించి యటనుండి బయలుదేఱి పురుషోత్తమక్షేత్రమునకుఁ బోయెను. మునిసత్తములగు భృగ్వాదులకు, మోక్షమార్గపరీక్షకులు, సద్ధర్మయుతాదులు, తపోమహిమాన్వితులు నగువారికి నివాసస్థాన మగు నాప్రదేశమునఁ గండు మహర్షి యూర్ధ్వబాహుండై, మహాయోగనిరతుండునై బ్రహ్మపారజపపరాయణుండై * తపస్సిద్ధి నందెను.

---

* ఈ బ్రహ్మపారజపభావ మిది: పరమాత్మరూపుం డగుహరి పరంత్పరుండు. అపారుఁ డపరపారుఁడు, బ్రహ్మపారుఁడు, పర పారభూతుఁడు, బ్రహ్మ యాతనిపేరే యందురు. పరమేశ్వరునికిఁ బరమేశ్వరుం డగుట పారపారుఁ డని యాతని మునులు కీర్తింతురు. కార్యసంశ్రితుఁ డగునాతఁడే కారణము. అతఁడే పరహేతుహేతువు. సర్వకార్యములయందు నాతఁడే కర్మకర్తృరూపములచే సర్వముఁ బాలించుచుండును. ఆ బ్రహ్మమే ప్రభు వని పిత యని సర్వభూతుఁ డని, అవ్యయము, నిత్యము, అజము నను నర్గములకుఁ బాత్రుఁడై అసంగుఁడై వెలుఁగును. బ్రహ్మము, అక్షరము, అజరము, నిత్యము నగువాఁడే పురుషోత్తముఁడు. అతనిదయచే రాగాదు లగునా సర్వదోషములు నశించుఁ గాక యని చేయు ప్రార్థనముతోఁ గూడినజపమే బ్రహ్మపారజపము. ఇది విష్ణుప్రీతికరము. (బ్రహ్మపురాణము.)

ఆతనిభక్తి మెచ్చి పురుషోత్తముఁడు ప్రత్యక్షమై మధు రముగ "మునివరా! నీతపమునకు మెచ్చి వచ్చితిని. వర మేదైనఁ గోరుకొనుము. ఇచ్చెద" ననెను. అంత, కంఠుమహర్షి యాతనికి సాష్టాంగనమస్కారము లొనరించి భయభక్తిశ్రద్ధలతో నాతని నిట్లు స్తుతించెను. "నారాయణా! సర్వలోకప్రభూ! నీకు నమస్కారములు. నీవు విశ్వకర్మవు, శంభుఁడవు, వృషాకృతివి, శంకరుఁడవు, ఉశనసుఁడవు, సత్యస్వరూపుఁడవు, జపస్వరూపుఁ డవు, తపస్స్వరూపివి, ఆదిత్యుఁడవు, ఓంకారుఁడవు, ప్రాణరూపుఁ డవు, పర్జన్యప్రథితవేధోసురేశ్వరనామధరుండవు, ఋగ్యజుస్సామ సమ్మతుఁడవు, పరమాత్మవు.

దేవదేవా! నీవు దశాంగుళమాత్రరూపుఁడవు, మృతా మృతశబ్దములు నీవు. నీవలన జగము లుదయించు. మహీ యాంసుఁడవు, దశధాస్థితిం గాంచిన నీవు నవభాగంబులుగ దివి యందును, నవభాగములుగ సంతతిఁ జేసుకొంబులందు నివసింతువు. భాగద్వయంబున భూమి నుందువు. చతుర్భాగంబులఁ బురుషో త్తమక్షేత్రమున నుందువు. మహాభాగా! నీకు నమస్కారములు" అని పెక్కువిధంబులఁ గంఠుమహర్షి చేసినస్తుతి కానందించి విష్ణు మూర్తి వరము కోరుకొమ్మని మరల నడిగెను. అంత, కంఠుఁడు "దేవా! అతిదుస్తరము, నతివిస్తరము, భయావహము, శ్రేయో రహితము నగుసంసారసాగరమును దరింపఁజేసి పరమపద మను గ్రహించి రక్షింపు" మని ప్రార్థించెను. విష్ణు వట్లే యగు నని వరమిచ్చి యంతర్హితుఁ డయ్యెను.

అనంతరము కందుమహర్షి రాగద్వేషాదులనెల్ల వర్జించి కామక్రోధాదులు తన్ను విడిచి పారిపోఁగా శమసత్త్వసంపన్నుఁడై యహంకారమును విడిచి, ఇంద్రియముల నిర్జించి, యేకాగ్రత శ్రీహరిని ధ్యానించి ధ్యానించి యమరులకైన సాధ్యముకాని మోక్షపదము నంది దివ్యతేజోలీనుఁడై సిద్ధినందెను.

ఇట్లు కందుమహర్షి బాల్యమునుండియుఁ దపస్సంపన్నుఁడై నడుమఁ గామమోహితుఁడై కాంతాసుఖముల మఱఁగి కాలముును వ్యయించియుఁ బశ్చాత్తప్తుఁడై నిరుపమనిష్ఠాగరిష్ఠత మరల మహోగ్రతప మొనరించి బ్రహ్మాపారమంత్రసిద్ధుఁడై యోగీశ్వరులు గాంచుదివ్యపదవిఁ జూఱఁగొనెను.

కణ్వుఁడు

"పరమార్థ తత్త్వానుభవము నక్కాణించు
సమధికబ్రహ్మవర్చసము వాని
కైవల్యవాంఛానుకలనంబు వివరించు
వ్యాఘ్రాజినోత్తరీయంబు వాని
వెలిచూడ్కి లోలక్ష్య మలఁతి బాహిరముగా
మునుకొన్న శాంభవీముద్ర వాని
వేదముల్ మూర్తీభవించు మేఁ దలపించు
సముచితాధ్యయనఘోషంబు వాని
హుతహుతాశనతేజుఁడై యొప్పువాని
హరిచరణభక్తి ప్రంభావమైనవాని
దయయుఁ ధర్మంబుఁ దానయై తనరువాని"
కణ్వమౌనీంద్రుఁ గొల్తు నస్ఖలితభక్తి.

(కృష్ణకవి శకుంతలాపరిణయము 3-23)

కణ్వుని మంత్రద్రష్టృత్వము.

కశ్యపప్రజాపతివంశమున జనించినమహనీయులలో మునికులచూడామణి యనఁదగినకణ్వమహర్షి యొకఁడు. ఈతఁడు బాల్యమునుండియు మహాతపోనిష్ఠలో నుండి యాజన్మబ్రహ్మచారి యైనఋషివర్యుఁడు. ఈతఁడు కొన్నిసామవేదమంత్రములకు ద్రష్టయై కాణ్వశాఖీయు లగువేదవాదులకు మూలపురుషుఁడైన మహాత్ముఁడు.

ఈతఁడు బాల్యమునఁ దనకుఁ దోఁచినసామములకు నిదానము కానరాక వ్యాకులపడుచున్నసమయమున నీతనిసమీప

మున నున్నయొకపిల్లి మెల్లఁగా నొకతుమ్ము తుమ్మెను. ఆతుమ్మునే యాతఁడు నిదానముగాఁ గైకొని సామమంత్రమునకు ద్రష్టయై మహర్షులమన్ననలఁ గాంచెను. ఇట్లే కణ్వుఁడు పెక్కుసామములకు నిదానముఁ గనిపట్టి జగజ్జేగీయమానుఁ డయ్యెను.

కణ్వుని యాశ్రమము.

కణ్వముని నిరంతరతపోవృత్తి వేదగోష్ఠి మునిజనసహవాసము ముఖ్యములుగా నెంచుకొని మాలిని యనునదీతీరమున మహాప్రభావనిలయ మగునొకవనమునఁ దనయాశ్రమమును నిర్మించుకొని యందు నివసించెను. ఆతనియాశ్రమవనము దేవేంద్రునిఖాండవవనమునకుఁ గుబేరునిచైత్రరథమునకు సరిపోలుచుఁ గొన్నియెడల వానికి మిన్నగా నిలువ భూలోకమున దీనిని సృష్టించినాఁడా యన్నట్లుండెను. ఆయడవియందలితీఁగ లను స్త్రీలు మందమలయానిలములవలన రాలినపూవు లనుఅక్షతలను అందుండి బయటపడి తుమ్మెదలుచేయుఝంకార మనుఆశీర్వాదముతో అచటికరుదెంచినవారికి, అట నున్నవారికి నెల్లప్పుడు నొసంగుచుండుట పరిపాటి-ఆయాశ్రమప్రదేశమున నొత్తుగాఁ బెరిగి మనోహరముగాఁ గానవై చక్కఁగాఁ బుష్పించినయట్టి గోరఁటలు, పూలతో వానిసౌరభముతో నెంతోసంతోషము కలిగించునశోకవృక్షములు- పొన్నచెట్లు మున్నగునవి చక్కఁగాఁ గాచి పండినతీయమామిడి,యరఁటి, మున్నగుఫలజాతివృక్షములు లెక్కకు మిక్కిలివై యట నుండెను. వేయేల! ఆయాశ్రమమే భూలోకస్వర్గము.

కణ్వమహర్షి యాశ్రమమున నిరంతరము పదను క్రమము పఠించు వేదవిదుల వేదనినాదము నింగిముట్టుచుండెను. ఎడతెగని యగ్నిహోత్రమున నాజ్యము సమిధలు కిర్మిష్ఠు లగు ఋషులు "స్వాహా" యనుశబ్దములతో వేల్చుచునే యుండిరి. అంతే కాదు. ఆయాశాస్త్రములలో నిష్ణాతు లయినఋషీశ్వరులు రచించినన్యాయాదిక శాస్త్రములప్రవచనములవలన విద్వత్సభాసంభాషణఘోష మట నెప్పుడును వినఁబడుచుండెడిది. మఱియు వేదార్థమీమాంసకగోష్ఠీవివాదనాదములు నట వినఁబడుచునే యుండెను. ఇంకను, యజ్ఞప్రయోగప్రవీణు లయినయాజ్ఞికులకును, విహితానుష్ఠానాసక్తు లయినయనుష్ఠాతలకును, అధికతపోనిరతు లయినమహాతపోనిధులకును కణ్వునియాశ్రమము నివాసస్థానమయ్యెను. మఱియు నీయాశ్రమము గంగాతీరమునందలి నరనారాయణాదివ్యాశ్రమమువలె జగత్పావనమై యలరారెను.

కణ్వమునియాశ్రమముపొంత శుకపికములు శ్రవణసుఖముగా సామగానములు చదువుచుండెడివి. అవి వినుచుఁ గదలక నిలుచు నేనుఁగులు, ఆయేనుఁగులతొండములచల్లనినీడను జల్లనిగాలికొఱకై చేరి సుఖముగా సింహములు నుండెడివి. అచటి ఋషివరులు భూతబలులుగాఁ బెట్టునీవారన్నపిండములుతినుటకై చేరవచ్చి పరస్పరస్నేహముతో నెలుకలు పిల్లులు నంతులు పంచుకొని కుడుచు చుండెడివి.

ఇట్టిపవిత్రాశ్రమమునఁ గణ్వమహర్షి యేకైకధర్మస్వరూపుఁడని జగమునందలిసమస్తజనులు తన్నుఁ బ్రశంసించుచుండఁగా

జగదారాధ్యుఁడై, దయామయుఁడై, యూర్ధ్వరేతుఁడై, మహామహుఁడై విలసిల్లుచుండెను. సహస్రసంఖ్యాకు లగుశిష్యు లాతనిఁ జేరి శుశ్రూషాపరత భయభక్తియుక్తులై యుండఁ గణ్వమహర్షి కులపతియై వారలకుఁ దోడునీడగాఁ గన్నతండ్రిగాఁ బరమహితుఁడుగా వర్తించుచు నెల్లరిమానసములను వశమొనరించుకొని వారెల్లరకు నారాధ్యదైవ మయ్యెను.

కణ్వమహర్షి కారుణికత్వము.

అఖండబ్రహ్మచర్యవ్రతుఁడు, జ్ఞానసంపన్నుఁడు, యోగారూఢుఁడు, మునిగణసేవితుఁడు నగుకణ్వమహర్షి యపారభూతదయాపరుఁడై యుండెను. అచట నివసించునాతనిశిష్యగణమే కాక యావనమందలి పశుపక్షిక్రిమికీటములు సైత మామహానీయుని దయావిశేషమునకుఁ బాత్రములై యుండెను. ఆప్రాంతములకు వచ్చినరాజర్షి బ్రహ్మర్షి మునిపుంగవు లెల్లరును గణ్వునియాశ్రమము దర్శించి యాతనిపాదరజోలేశమును గన్నుల కద్దుకొని యాతనిని సన్నుతించి యాతనిసన్నుతు లంది యరుగుచుండిరి.

కణ్వమహర్షి శకుంతలఁ గాంచి పెంచుట.

ఒకనాఁడు కణ్వమహర్షి యుదయవేళ మాలినీనదీస్నానమునకై బయలుదేఱి వెడలుచుండఁగా మార్గమధ్యమున నొక్క బాలికరోదన మాతనికి వినఁబడెను. ఆధ్వని ననుసరించి కణ్వుఁడు వెదకఁగా నట నొకచోట, తామరపాకుపాన్పుపై నొకబాలిక చేతులు కాళ్లు కదుపుచు నేడ్చుచుండుటఁ గాంచెను. కరుణారసభరితమైనయామహానీయునిహృదయము వెంటనే ద్రవించి

పోయెను. చలిచీమపైనైన జాలిపడు నాకరుణాసముద్రుని కాబాలికపై ననుకంప జనింప యోగదృష్టిని సారించి యామె జన్మాది వృత్తాంత మంతయుఁ దెలిసికొనెను. ఇంతలో నశరీరవాణి “మునీంద్రా! ఈమె మేనకావిశ్వామిత్రుల కుదయించిన బాలారత్నము. నీ వీబాలికభయముం బాపి పెంచుము. ‘భయత్రాత తండ్రి’ యనునుడివలన నీ వీమెకుఁ దండ్రి వగుదువు. ఈమెకు జనించుపుత్రుఁడు చక్రవర్తి యగును. విశ్వామిత్రతపఃప్రభావమునఁ గ్రవ్యాదగోచరము కాక శకుంతరక్షితయై నవపల్లవపలాశ తల్పమునఁ బొరలు నీమె శకుంతల యనుపేరఁ బరగుఁగాక యని పలికెను.

ఇది విని కణ్వమహర్షి యానందించి యంగీకరింప నాబాలికపై నాతనికిఁ బుత్త్రికామోహ ముదయించెను. వెంటనే యతఁ డాబాలికను దనపాదిఁగిటఁ బొదివికొనెను. అంతేకాదు:

“పుట్టుబ్రహ్మచారి పుత్రమిత్రకళత్ర
యోగభోగహీతుఁ డూర్ధ్వరేతుఁ
డహహా! దైవఘటన మాపిన్నపాప వే
ఱలమికొనుచు ముగ్ధుఁ డయ్యెఁ గొంతగ.

(కృష్ణకవి శకుంతలాపరిణయము. ౧. ౧౫౬)

కణ్వమహర్షి యాబాలికను దీసికొనిపోయి తపఃపర్ణశాల యందు లలితకుశశయ్యపయిఁ బరుండఁబెట్టి తానే తల్లియుఁ దండ్రియు దాదియునై పెంపఁదొడఁగెను. అహా! విధికృతములు విచిత్రములుకదా! ఆలుబిడ్డ లెఱుఁగని యావృద్ధబ్రహ్మచారిని శకుంతలకు దాదిని జేసినవిధి యింక నేమి చేయఁగలఁడు?

శకుంతలావివాహము

కాలక్రమమున శకుంతల యల్లారుముద్దుగాఁ బెరుగుచుఁ గణ్వమహర్షిని దండ్రిగాఁ జూచుకొనుచు నాతనివలన విద్యావినయవివేకాది సుగుణసంపదల నెన్నిటినో యలవఱుచుకొని యవనీతలమున కవతరించిన తరుణశశిరేఖవలె దినదినప్రవర్ధమాన యగుచుండెను.

కాలప్రవాహమున కెట్టియాతంకములు కలుగఁబోవు. పసిపాపల బాలురఁగా బాలుర యువకులఁగా యువకుల వృద్ధులఁగాఁ గాలపురుషుఁడు మార్చివేయుచు జరామరణములఁ గూర్చుచు లోకము నేలుచుండెను. మూర్ఖమానవులు కాలప్రభావ మెఱుఁగక మోదశ కాదశయే శాశ్వతమనుకొని క్రీడాపరులై యిహపరములకు రెండిటికి దవ్వగుచుందురు.

కాలక్రమమున శకుంతల యువతియై నవలావణ్యవిలాసహాసముల నొప్పారెను. సఖీజనముతో నామెయుద్యానవనములఁ బెంచుట, తండ్రి దేవపూజకు వలయుపుష్పపత్త్రాదులఁ దెచ్చుట, ఆశ్రమమృగముల నాదరించుట మున్నగుపనులు నిత్యకృత్యములుగాఁ బెరిగెను.

ఒకప్పుడు కణ్వుఁడు నిజాశ్రమ ప్రదేశమున లేనిసమయమున దుష్యంతమహారాజు వేటకై వచ్చి వేటాడి డస్సి కణ్వమహర్షిని జూచి పోవుద మని కణ్వాశ్రమమున కేతెంచెను. అపు డాతనికి శకుంతల లోచనగోచర కాఁగా నామె సౌందర్యమున కచ్చెరువంది యామె ఋషికన్య యైనచోఁ దన కామెపై

నట్లు వలపు కలుగుట సంభవింపదనియు నామె క్షత్త్రియకన్యయై యుండవలయుననియు నిశ్చయించుకొనెను. తదనంతర మామె వృత్తాంతముఁ దెలిసికొని యామెను బెట్టవట్ట నుంకించెను. శకుంతలయు నవమన్మథుఁ డగునారాజేంద్రుని మక్కువఁ దగిలెను. అతఁడు గాంధర్వవిధిని వివాహమయి సంగమసౌఖ్య మిమ్మని యామెను వేగిరపెట్టెను. శకుంతలయుఁ దనకుఁ బుట్టఁబోవుపట్టి యువరాజు కావలయు నని కోరెను. దుష్యంతుఁ డందుల కంగీకరించి గాంధర్వవిధి నామెఁ బరిణయమై యిష్టోపభోగము లంది యామెకు గర్భము నిలిపెను. పిదప, దుష్యంతుఁడు తనప్రధానవర్గమును గణ్వమునిపాలికిఁ బుత్తెంచి యామెను దీసికొనిపోయి పట్టమహిషిం జేసికొందు నని చెప్పి యామె నూఱడించి నిజనగరమునకు వెడలిపోయెను.

కణ్వుఁడు శకుంతలకు వర మిచ్చుట

శకుంతలయు జరిగినదానిని విని కణ్వమహర్షి యేమనునో యేమినింద వచ్చునో యని భయపడుచుండెను. ఇంతలోఁ గణ్వమహర్షి విచ్చేసి తనకెదురు వచ్చి నమస్కరించినకూఁతుం జూచి లలిత శృంగారభావమున లజ్జావనతవదనయు, అతిభీతచిత్తయు నై నశకుంతలసంగతి దివ్యదృష్టిని దెలిసికొని యది యంతయు విధివిలసితముగాఁ దలపోసి శకుంతల నూఱడించి యిట్లని పలికెను.

"తల్లి! నీకులగోత్రసౌందర్యములకుఁ
దగినపతిఁ గంటి దానికిఁ దగఁగ గర్భ
మయ్యె నీదుగర్భమునవాఁ డఖిలభువన
వహనమహనీయుఁ డగుచక్రవర్తిసుమ్ము. (భార. ఆది. ౪-౬౨.)

నీధర్మచరితమునకు మెచ్చితిని. నీవు కోరినవర మిచ్చెదను వేఁడు"మని పలికెను. అంత నామె మిక్కిలి సంతసించి "తండ్రీ! నీదయకన్న నాకు వలసిన దేమున్నది? నాచిత్త మెప్పుడును ధర్మమునందే తగిలియుండునట్లు, నాకుఁ బుట్టునట్టిపట్టి దీర్ఘాయు రారోగ్యైశ్వర్యబలసమన్వితుఁడు, వంశకర్త యగున ట్లను గ్రహింపు" మని కోరెను. కణ్వుఁ డావర మనుగ్రహించి యామెకు యథాకాలవిధుల గర్భసంస్కారరక్షణములు చేయించి యుండ మూఁడేండ్ల కామె యొక సుపుత్త్రుని గాంచెను.

కణ్వమహర్షి యాబాలునికి భరతుఁ డనునామకరణము చేసి జాతకర్మక్రియాకలాపముల నెల్ల నొనరింప నాబాలుఁడు శుక్లపక్షచంద్రునివలెఁ బెరుఁగుచుఁ గరతలాలంకృత చక్రుఁడు, చక్రవర్తిలక్షణలక్షితుఁడు, సింహసంహననుఁడు, దీర్ఘబాహుఁడు, అసంశోజనసత్త్వసంపన్నుఁడునై పెరుగుచుండెను.

భరతుఁడు వనములోనిక్రూరమృగముల నెల్లఁ దనబల మునం జేసి దమియించుచుండుటఁ జూచి ఋషు లాతనికి సర్వ దమనుఁ డని పేరిడిరి.

కణ్వుఁడు శకుంతలను బుత్రుని బంపివేయుట.

కణ్వమహర్షి భరతునియుదార తేజోరూపవిక్రమగుణము లను సంతోషించి యాతఁ డఖిలభువనయౌవరాజ్యాభిషేకమునకు సమర్థుఁ డగుసమయ మరుదెంచిన దని యెంచి యాలోచించి యొకనాఁడు శకుంతలతో నిట్లనెను. తల్లీ!

"ఎట్టిసాధ్వులకును బుట్టినయిండ్లను
బెద్దకాల మునికి యొద్ద తగదు

పతులకడన యునికి సతులకు ధర్మవు
సతుల కేడుగడయుఁ బతుల చూవె.

(భార. ఆది. ర_ఽఽ.)

కావున,నిన్ను దుష్యంతుపాలికిఁ బంపుదునని యనఁగానే దుష్యంత ప్రణయపరశంవద యగుశకుంతలకు మహానందమయ్యెను.

ఇది విని కణ్వమహర్షి పుత్రసమేత మగువిందు కావించి యాశ్రమవాసులకు సంతర్పణము కావించి మనుమనిఁ గూఁతు నలంకరించుటకుఁ బ్రియంవదాదులఁబిలిచి ప్రయాణసన్నాహము చేసెను. అపుడు సాలంకృత యగుశకుంతలను భూషణభూషితుఁ డగుమనుమనిఁ గాంచి వారిమ్రొక్కు లంది యాశీర్వదించి వియోగభరముచేఁ గన్నులనీరు క్రమ్మ నెట్లో వారించుకొని శిష్య చూడామణులవెంట వారిని దుష్యంతునింటికిఁ బంపివేసెను.

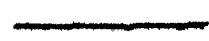
తదనంతరము, తొలుత దుష్యంతుఁడు నిరాకరించియుఁ బిదప నాకాశభాషితమున శకుంతలఁ జేరఁదీసి పట్టమహిషి నొనర్చి భరతునికి యౌవరాజ్యాభిషేకముఁ గావించినసంగతి విని కణ్వ మహర్షి బ్రహ్మానంద మందెను. ఇఁక,నాతఁడు మమకారబంధ ములను బటాపంచలు చేసి యోగనిష్ఠుఁడై దివ్యతపస్వి యయ్యెను.

కాణ్వ ధర్మ శాస్త్రము.

కణ్వమహర్షి మహాధర్మోపదేశకుఁడుగా విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించెను. ధర్మప్రవక్తలలో నొకఁడుగా నీతనిని ఆపస్తంబా దులు పేర్కొనిరి. ఆహ్నికశ్రాద్ధధర్మసందర్భమున స్మృతిచంద్రిక లోఁ గణ్వధర్మశాస్త్రమునుండి కొన్ని యుదాహరణములు కలవు.

ఇట్లే గౌతమయాజ్ఞవల్క్యస్మృతిభాష్యకారులు కణ్వని ధర్మశాస్త్రమునుండి మఱికొన్ని వాక్యము లుదాహరించియున్నారు : "అధ్వరే వేదేతిహాసపురాణానీతిధ్యాయన్ బ్రాహ్మణ తీర్థే నౌష్ఠయోః సలోమదేశమున్మృజేత్" (స్మృతిచంద్రిక) "సంవత్సరేణ పతతి పతితేన సమాచరన్, యానాశనాసనైర్నిత్య మిత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినః" (హరదత్తుని గౌతమధర్మశాస్త్రవ్యాఖ్య.) మున్నగునవి కాణ్వధర్మశాస్త్రమునందలివి.

మహాతపస్వి, బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు, ధర్మప్రవక్త, మహర్షియైన కణ్వమహాముని మనకు నిత్యస్మరణీయుఁడు.

కర్దముఁడు

బ్రహ్మ సర్వదేవతలను గంధర్వాప్సరోగణములను సిద్ధకిన్నరకింపురుషమన్వాదులను సృష్టించి యనంతరము తపోయోగవిద్యాసమాధియుక్తుఁడు, ఋషివేషధరుఁడు, హృషీకాత్ముఁడు నై యాతఁడు ఋషిగణములఁ బుట్టించెను. వెంటనే యాతఁడు సమాధియోగైశ్వర్యతపోవిద్యావిరక్తియుక్త మగు తనశరీరమునుండి ఆయా యంశలు వారెల్లరకు నిచ్చి ప్రజాసృష్టి యొనరింప వారిని నియమించెను.

బ్రహ్మనియోగము.

కృతయుగమున నొకప్పుడు బ్రహ్మ తపోవిద్యానవద్యుఁడై యోగీశ్వరుఁడై కర్దముని బిలిచి వివాహమాడి సంతానమును బడసి సృష్టికార్యమునఁ దనకు సాయము కమ్మని కోరుకొనెను. కర్దముఁ డాతనిమాట కాదనఁజాలక యట్లే యని యాతనిఁ బంపివేసెను.

కర్దమునితపస్సు.

పిదప ధైర్యస్థైర్యవిరాజితుఁ డగుకర్దముఁడు సరస్వతీనదీతీరమున కేఁగి యట నొకయాశ్రమమును నిర్మించుకొని యందుండి మహాదీక్షతోఁ బదివేలసంవత్సరములు తపమొనరించెను. అనంతర మొకనాఁ డాతఁడు జపసమాధినుండి యేకాగ్రచిత్తుఁడై వరదుఁడు ప్రసన్నుఁడు మనోరథవరదానశీలుఁడు రమేశుఁడు నగు

హరిం బూజించిన నాతఁడు కరుణాళువై ప్రత్యక్ష మయ్యెను. శంఖచక్రగదాపద్మహస్తుఁడు, పీతాంబరధరుఁడు, శబ్దబ్రహ్మశరీర వంతుఁడు, సదాత్మకుఁడు, జ్ఞానైకవేద్యుఁడు, వైనతేయవాహనుఁడు నయిన హరిని గనుఁగొని కర్దముఁడు సాష్టాంగదండప్రణామము లాచరించి యమితానందుఁడై యిట్లని స్తుతించెను.

"అబ్జాక్షా! యోగీశ్వరేశ్వరులు నీదర్శనముఁ గోరి కడముట్టఁ గందురు. కాని, నాభాగ్యమున నీపాదారవిందదర్శనముఁ గంటిని. భవవార్ధిఁ గడగంటిని. దేవా! నీమాయావలన మోహితులై మేధ నశింప సంసారసముద్రమునుండి గెలువఁజాలు నీపాదపద్మములను భజింపఁజాలక తుచ్ఛులై నరకమునఁ గూలువారి నేమందును? తండ్రీ! అట్టికోరికలు గలవారిని నిందించు నేనును గృహమేధధేనువు, అశేషమూల, త్రివర్గకారిణి, సమానశీల యగు భార్యను బరిణయమాడఁ దలఁచి కల్పవృక్షసదృశము లైన నీపాదారవిందముల సేవించితిని. ఐనను, ఒకవిశేషము కలదు. కాలాత్మకుఁడ వైన నీయభిమతము సిద్ధింపఁజేయుటకే కాని కామకుఁడనై వివాహమాడఁగోరుట లేదు. దేవా! నీమాయచే నిర్మితమై కాలవేగముతోఁ గూడి యక్షరమైన బ్రహ్మమునందుఁ గాలచక్రము సకలజీవనికరములయాయువు మ్రింగివేయఁజాలును గాని కామభూతము శోకనపశుప్రాయు లగుమానవుల పిడిచి సంసారదుఃఖములను బోఁగొట్టునీచరణముల నాశ్రయించి నీగుణకథన మనునమృతముఁ ద్రావుచు బ్రహ్మజ్ఞానమత్తులై నభగవద్భక్తులయాయువునుమాత్రము హరింపఁజాలదు. సర్వేశ! నీవు సృష్టి

స్థితిలయకారకుఁడవు. విశ్వేశ్వరుఁడవు. శబ్దాదివిషయసుఖకర మగు నీరూపము నా కిట్లు విస్తరింపఁజేయుట న న్ననుగ్రహించుటకే కాని,నీకొఱకుఁగాదు. నీమాయచే లోకతంత్రము నడపించుచు నాకోరిక దీర్ప నిటు విచ్చేసితివి. నీకివే నానమస్కారములు.

హరి కర్దమునకు వరమిచ్చుట.

ఈపలుకులు విని విష్ణుమూర్తి "మునివర్యా! ఏకోరికతో నీవు నన్ను భజించితివో యాకోరిక నీకు సిద్ధించుఁగాక! బ్రహ్మపుత్రుఁడు, సమ్రాట్టు, నగుస్వాయంభువమనువు బ్రహ్మావర్తదేశముఁ బాలించుచున్నాఁడు. ఆమహాత్ముఁ డపరదివసమున భార్యాసహితుఁడు, భర్తృకామ యగుతనూజాయుతుఁడు నై నీకడకు వచ్చి యనురూపవయశ్శీలసంకల్పగుణాకర యగుకూఁతు నిచ్చి నీకుఁ బరిణయముచేయును. ఆమనుకన్యయం దతిసౌందర్యయుత లైననవకన్యలు నీ కుదయింతురు. వారియందు మునీంద్రులు పుత్రులం బడయుదురు. నీవు నాశాసనమును బాలించి సర్వకర్మములు నాయం దర్పించి ఏకాంతికుఁడవు, భూతభయరహితుఁడవు, జ్ఞానివి నై నాయందే జగములు కల వనియు నీయందు నేను గల ననియు నెఱిఁగి నన్ను సేవించుచుండుము. అట్లుండి చరమకాలమున నన్ను నీవు పొందఁగలవు. మఱియు, నాకళాంశమున నీభార్యయందుఁ బుత్రుఁడ నై జనించి నీకుఁ దత్త్వసంహితి నుపన్యసింతు" నని చెప్పి యంతర్హితుఁ డయ్యెను.

కర్దమునివివాహము.

కర్దముఁ డావిష్ణుమాట బిందుసరోవరతీరమున కేఁగి తప మొనరించుచుండెను. అపుడు బంగరురథ మెక్కి శతరూప యను

భార్యతోడను దేవహూతియనుపుత్రికతోడను స్వాయంభువుఁడు విచ్చేసి కర్దమమహర్షి దివ్యాశ్రమమును బ్రవేశించి దూరమునఁ గర్దమహర్షిని గాంచెను. కర్దమమహర్షి బ్రహ్మచర్యవ్రతమున మహాతపోమూలమున దివ్యతేజస్వియై యుండెను. ఆతనిశరీరము కృశించినను ఆతఁడు హరికథాపూరితుఁడగుటచేఁ గృశీభూతుఁడు కాక జటావల్కలాజినలక్ష్మితోఁ బద్మదళములవంటివిశాలనేత్రము లొప్పుచుండ సానవెట్టనిదివ్యరత్నమువలె నాతఁడు మెఱయు చుండెను. స్వాయంభు వాకర్దముని సమీపించి సమస్కరించి స్తుతించి తనవృత్తాంతమును గర్దమునిదక్క నన్యుని వరింప నను తనతనయవృత్తాంతమును దెలిపి యీమెను వివాహ మాడు మని కోరెను.

కర్దముఁ డంగీకరించి "అయ్యా! ఈమెను వివాహ మాడుట నా కంగీకారమే కాని యొక్కసమయము కలదు. ఈమెకు బిడ్డలు పుట్టునఱకు నే నీమెతోడనే యుందును. ఆపిదప నేను సన్న్యసించెద"నని పలికెను. స్వాయంభువు భార్యాపుత్రికల కీవార్తఁ దెలిపి వా రంగీకరింపఁ దాను నంగీకరించి విధ్యుక్త ప్రకారమున దేవహూతి నిచ్చి కర్దమునికి వివాహము చేసెను. శతరూప బార్హిబర్హిసంజ్ఞకము లైనవివాహోచితదివ్యాంబరా భరణములను దంపతుల కొసఁగెను. ఆపిమ్మట శతరూపా స్వాయంభువులు పుత్రికను విడువలేక కౌఁగిలించుకొని చుబుకము పుడుకుచుఁ జెక్కిలి ముద్దుగొని శిరము మూర్కొని ప్రేమాతి శయమునఁ గన్నీరు మున్నీరై కాఱ, "తల్లీ! పోయి వచ్చెద"

మని చెప్పి కూఁతు నల్లున కొప్పగించి కర్దమునిచే నామంత్రితులై రథ మెక్కి తమదేశమునకు వెడలిపోయిరి.

దేవహూతీ కర్దముల సంసారయాత్ర.

పిదప, దేవహూతి పతిభక్తి కలిగి భవునికి భవాని పరిచర్య చేయువిధమునఁ గర్దమునికిఁ బరిచర్య చేయుచుండెను. ఆతఁడే తనకు సమస్తము నని యెఱిఁగి యాతనిచిత్తవృత్తిని బట్టి యాతని కనుసన్నల మెలఁగుచు, పదపద్మములఁ గొలుచుచు, దినదినము భక్తితాత్పర్యస్నేహములు రెట్టింపఁ బతిశుశ్రూష చేయుచుండెను. అందుచే నామె యనూనతేజోవిరాజితయు, కామక్రోధాదిగుణవిరహితయు, నయి శరీరశుద్ధి పొంది శౌచలక్ష్మి యనఁ నొప్పుచు, చతురసౌహార్దస్నేహములు కలిగి పతియే దైవముగా భావించి మృదుమధురవచనముల నాతనిమనస్సును రంజింపఁ జేయుచుండెను.

ఇట్లుండ, దైవయోగము నైనను దప్పింపఁ సమర్థుఁ డైన కర్దముఁడు తన సేవలోఁ గృశించినశరీరము గలదేవహూతిపతిభక్తికిఁ బరిచర్యకు మెచ్చి దయాసముద్రుఁ డై యామెతో ని ట్లనెను. "తరుణీ! దివ్యభోగములు, సమస్తశుభములు నాసేవవలన నీకుఁ లభింపఁగలవు. నీకు దివ్యదృష్టి నిచ్చెదను. దానివలన నీకు సమస్తము గోచరించును. క్షణమాత్రమున నశించు తుచ్ఛభోగములు మన కేల? మహారాజాధిరాజు లై చక్రవర్తు లైనవారును నెఱుఁగనిదివ్యభోగములు నీపాతివ్రత్యనిష్ఠవలన సిద్ధించును. నీవు వాని ననుభవింపు" మని పలుక నామె యిట్లనెను.

"దేవా! ఆమోఘయోగమాయావిభవుఁడ వగునీ కెందు సమర్థత లేదు? అనుపమదివ్యభోగములు నీశక్తిని సమకూరు నని నే నెఱుఁగుదును. నాకు సమస్తాభరణమాల్యానులేపనమందిరారామాదుల నెల్ల ననుగ్రహించి శరీరసౌందర్యవర్ధకసమస్తభోజనములు సమకూర్చి యాపిదప నీతనుసౌఖ్య మొసఁగు" మని కోరెను.

కర్దమునియోగబలము

కర్దముఁ డంత యోగమాయబలంబున వెంటనే యనేక దివ్యభవనములతోఁ గూడి, అనేకదివ్యవస్తుసంచయముతో నొప్పి, లలితోద్యానవనయుతమై, దివ్యసుందర నగరముల నొప్పునొకదివ్యవిమానరాజము నాతఁడు సృష్టించెను. అది యామె భౌతికనేత్రములకుఁ గానరాకపోవు టెఱిఁగి కర్దముఁడు బిందుసరోవరమున స్నానము చేయు మనియు నప్పుడు దివ్యదృష్టి కలిగి యన్నియుఁ గానగు ననియు భార్యకుఁ దెలిపెను. ఆమె యట్లు చేయ సమకట్టి యానీటిలో దిగునరి కందు రుచిర సూక్ష్మాంశుకధారిణులు, కిశోరవయఃపరిపాకశోభితలు, ఉత్పల గంధులు నగుకన్యాసహస్రములు కానవచ్చి యామె కభ్యంజనాదులు తీర్చి షడ్రసాన్నభక్ష్యములఁ దనిపి కనకపాత్రికలఁ గర్పూరనీరాజనము లిచ్చి యాసనమున నునిచి యద్దము చేతి కిచ్చిరి. ఆమె యచ్చెరువడి తన్నుఁ జూచుకొని యది యంతయు భర్తయోగవిభవ మని యుప్పొంగి భర్తఁ దలఁచెను. కర్దముఁ

డటఁ గాననై ఆకన్యలంతో దేవహూతితో విమానము నెక్కెను.

అనంతర మావిమానము దేవతోద్యానములకు సమస్త భూభాగదివిభాగసమస్తదివ్యప్రదేశములకు వాయువేగమునఁ గొనిపోయి వారల నానందాబ్ధి నోలలాడించెను. మోక్షదాయకుఁడు, తీర్థపాదుఁడు నగుపుండరీకాక్షునిఁ గొలిచినవారికిఁ బొందరాని పదార్థములు కలవే?

అనంతరము వారు నిజనివాసమునకుఁ జనుదెంచి సమస్త భోగము లనుభవించిరి. శతవత్సరములు వార లిట్లు క్రీడించిన పిదప నొకనాడు కర్దముఁడు తనవీర్యమును నవవిధముల భార్య గర్భమున నిలిపెను. దేవహూతి గర్భము ధరించి కాలక్రమమునఁ దొమ్మండ్రుకూఁతుండ్రను గనెను.

కర్దముఁడు వివాహకాలమునందలిసమయమును స్మరించి తాను సన్న్యసింపఁ దలఁచెను. దేవహూతి దీనవదనయై పుత్త్రి కలకుఁ బెండ్లిండ్లయి వార లత్తవారింట్ల కేఁగు నటులను, ఒక సుపుత్త్రుఁడు జనించి తన్నుద్ధరించువఱకును సన్న్యసింప వల దని ప్రార్థించెను. కర్దముఁ డంగీకరించి విష్ణుమూర్తిని నియమ వ్రతముల సేవింపు మనియు నాతఁ డామెగర్భమున నర్భకుఁడై పుట్టఁగలఁడనియుఁ దెలిపెను. ఆమె యానందించి హరిపరతంత్రయై దివ్యదీక్షఁ దేజరిల్లఁ జొచ్చెను.

ఇట్లుండఁ గొంతకాలమునకుఁ గర్దమవీర్యమున దేవహూతి మరల గర్భము ధరించి విష్ణుమూర్తినే సుతునిగాఁ గనెను.

అపుడు దివ్యదుందుభులు దేవతూర్యములు మ్రోఁగి పుష్పవర్షములు కురిసి శుభములు సూచించెను. మరీచిప్రముఖు లైన మునిజనములతోఁ గూడి బ్రహ్మదేవుఁ డచటికి విచ్చేసి యా పుట్టినబిడ్డఁడు దేవదేవుఁ డని దేవహూతీకర్దములకుఁ దెలిపి యాతఁడు సాంఖ్యతత్త్వమును లోకములఁ జాటి యెల్లర నుద్ధరింపఁ గలఁ డని తెలిపి కర్దమునిపుత్రికలను ఋషివరుల కిచ్చి పెండ్లి చేయు మని చెప్పి వెడలిపోయెను.

బ్రహ్మ చెప్పినప్రకారము కర్దముఁడు మరీచిమహర్షి కిఁ గళను, అత్రి కనసూయను, అంగిరసునకు శ్రద్ధను, పులస్త్యునకు హావిర్భువును, పులహునకు గతిని, క్రతువునకుఁ గ్రియను, భృగువునకు ఖ్యాతిని, వసిష్ఠున కరుంధతిని, అథర్వునకు శాంతిని నొసంగి నిజకులాచారము ననుసరించి దివ్యవైభవముతో వివాహములు చేసివైచెను. పిదపఁ దొమ్మ్రిదుకూఁతుండ్రను దొమ్మండ్రల్లుండ్రకు నొప్పఁ జెప్పి సకలసత్కారములతో వారి వారిని వారివారియిండ్లకుఁ బంపివేసి దేవహూతీకర్దములు సుతుఁ డగుకపిలుని గనిపెట్టుకొని యింట నుండిరి.

కర్దముఁడు మోక్షము నందుట

కర్దముఁడు కొంతకాలమునకు దేవోత్తముఁ డగువిష్ణుఁడు తనమందిరమున నవతరించి వసించియుండుట తన చిత్తమున నెఱింగి వివిక్తస్థలమునకుఁ జని యచటఁ గపిలునకు వందన మాచరించి యిట్లు పలికెను. "దేవాదిదేవా! ఆదివిష్ణుఁడ వగునీవు నాయింటఁ బుట్టితివి. సంసారచక్రమునఁ బడి తిరుగుచు గ్రో

మ్యుల మయినమావ ర్తనములను గణింపక తొల్లి నీ వానతిచ్చి నట్లే నాయింటఁ బుట్టితివి. నీవు నాకుఁ బుట్టుటచే నేను ఋణ త్రయము నీఁగఁగంటిని. నీపాదారవిందములు నాడెందమునఁ జేర్చి దుఃఖములఁ బోఁద్రోలి యేకాంతికుఁడ నగుదును.” కపిలుఁ డది విని “మునీంద్రా! నావచనము తప్పక నీ కిట్లు జనించితిని. తత్త్వజ్ఞానము సకలమునులకుఁ దెలిపెదను. నీవు సన్న్యస్తచిత్తుఁడవై మోహముఁ బాసి భక్తిచే మోక్షము నందుము. పరమేశుఁడను పరంజ్యోతిని నగునన్ను మనమున నిలిపి మోక్షము నందెద”వని బోధించెను.

కర్దముఁడు కపిల దేవునికిఁ బ్రదక్షిణము చేసి నమస్కరించి యిలు వెడలి మునిగణసేవిత మగువనమునకుఁ జని వహాన మున నిస్సంగుఁడై, ఆత్మైకశరణతత్పరుఁడై పరబ్రహ్మమునఁ జిత్తము నిలిపి సర్వసముఁడై సర్వము వాసుదేవమయముగాఁ దెలిసి భక్తియోగమున భాగవతగతి నందెను. ఇట్లు కర్దమ ప్రజాపతి దేవదేవుని కరుణచే మోక్షలక్ష్మిని జూఱగొని యా చంద్రార్కవిఖ్యాతి నార్జించెను.

గర్గుఁడు

సీ. తప్తకాంచనవర్ణ తతజటాజూటుండు
బహువేదవేదాంగపారగుండు
గౌరవర్ణుఁడు శరత్కంజాతనేత్రుండు
నిగమంబు మున్నిషదామ్నాయముఖుఁడు
బ్రహ్మతేజుండు ధూర్జటిమాన్యశిష్యుండు
బహుశిష్యసందోహపరివృతుండు
రమణీయసాక్షాత్సరస్వతీకంఠుండు
హరిపదభక్తుండు పరమయోగి
సకలసిద్ధాంతశాస్త్రవిశారదుండు
మాధవపదాంబుజాసక్తమానసుండు
సర్వజ్ఞుఁడు సిద్ధేశుండు సర్వదర్శి"
గర్గఋషిఁ గొల్వ సను నపవర్గసుఖము.

(బ్రహ్మవైవర్తపురాణము. కృష్ణజన్మఖండము, ౨ అ.)

*గర్గుఁడు బాల్యమునుండియు శివునిఁ గొలిచి యాతని కటాక్షము గడించి యాతనినే గురువుగా వరించి సకలవిద్యలు నేర్చెను. ఆతఁడు మూర్తిగైకొన్న తేజస్సమూహమువలెఁ గరడుగట్టిన శ్రుతిసారముపగిది దశదిశలు వెలుఁగఁజేయుచుఁ దన్నాశ్రయించినవారి కెల్లరకు సంసారతాపత్రయములఁ బోఁగొట్టుచు విరాజిల్లుచుండెను.

---

*గర్గుఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రులలో నొకఁడు. అంగిరసుఁ డగుపితఘుని కొడుకని కల్పద్రుకోశము.

"గర్గుఁడు సతతారాధిత
భర్గుఁడు మూకీకృతారివర్గుఁడు మునిసం
సర్గుఁడు కలితశ్రేయో
మార్గుఁడు" అనఁ గీర్తిఁ గని యాతఁడు

వేనకువేలు శిష్యులు వచ్చి తన్నాశ్రయింపఁగా వారికి వేదశాస్త్రములు చెప్పుకొనుచు మహామహుఁడై యుండెను.

ఇట్లుండ హైహాయవంశీయు లగుక్షత్రియులు, సమస్త యాదవులు, మఱియెందఱో క్షత్రియవంశజులు తమకుఁ గులగురువుగ నుండుమని వచ్చి గర్గు నర్థించిరి. గర్గుఁ డంగీకరించి యుం యావంశజుల కెల్లరికిని గులగురువై వారిక్షేమముఁ గోరుచు వారిచే మన్నన లందుచుండెను.

గర్గుఁడు కృష్ణబలరాములకు జాతకర్మాదు లొనరించుట

దేవకీవసుదేవులచే రహస్యముగా నియుక్తుఁడై గర్గమహర్షి శిష్యసమేతుఁడై వ్రేపల్లెకుఁ జని నందునిమందిరమున కరిగెను. అపుడు యశోద శ్రీకృష్ణునకుఁ బాలిచ్చుచు నొకకనకాసనమునఁ గూర్చుండి యుండెను. సశిష్యుఁ డగుమహర్షిని జూచి యశోద యమితానంద మంది వారి కర్ఘ్యపాద్యాదులను, ఆసనములను సమకూర్చి తనచిన్నబిడ్డనిచే నాతనికి మ్రొక్కించి తాను వందనశతము లర్పించి యిట్లని పలికెను. "ఓఋషివర్యా! చెప్పఁదగుచోఁ దమనామధేయముఁ జెప్పి నన్నుఁ గటాక్షింపుము. నీవు నరరూపము ధరించిననారాయణుఁడవో శ్రీశుకుఁడవో యని నే ననుకొనుచున్నాను.

"గర్గుడ మోఘాంఘ్రి రేణుసంస్పర్శనమున
జన్మకోట్యార్జితాఘంబు సంక్షయించె
సంయమీంద్ర! నా పుట్టువు సఫలమయ్యె
ధన్య నతిమాన్య నధిక సౌజన్య నైతి.

భవదంఘ్రిరజము సోఁకిన
నవనీతల మతిపవిత్ర మగుఁ దత్క్షణమే
భవదాగమనము చే
భువి మద్గేహంబు తీర్థభూతం బయ్యెన్.

శ్రుతులయం దెవ్వ రధికవిశ్రుతి వహించి
కట్టి శ్రుతిసార భూతమహాజనంబు
లందు నిన్నొక్కరుని గంటి నరిది నాదు
పూర్వపుణ్యమహోదయంబున మహాత్మ!"

(బ్రహ్మకైవర్తపురాణము. కృష్ణజన్మఖండము.)

మహాత్మా! బ్రాహ్మణాశీర్వచనము పూర్ణస్వస్త్యయనముకావున, నీవును శిష్యులును నాయీచిన్నికుమారుని దీర్ఘాయురుపేతునిగా నాశీర్వదింపుఁ" డని ప్రార్థించెను. గర్గుఁడు "తల్లీ! నేను గర్గుఁ డను ఋషిని. వసుదేవునిపురోహితుఁడను. నీ కేకాంతముగా సర్వవిషయములు చెప్పెద" ననెను. ఇంతలో నందుఁడు విచ్చేసి సశిష్యుఁ డగుఋషివరునకు సాష్టాంగనమస్కారము లొనరించి సన్మానించెను. పిదప నందుని యశోదను రహస్యముగఁ బిలిచి వారితో గర్గమహర్షి యిట్లనెను: "మీచిన్నకుమారుఁడు వసుదేవునిపుత్త్రుఁడు. రోహిణీపుత్త్రుఁ డీతని కన్న. కంసభయమున నితనిఁ దెచ్చి వసుదేవుఁడు రహస్యభంగి నిట నుంచి నీకుఁ బుట్టిన పుత్త్రి నెత్తుకొని మధురాపురి కేఁగెను.

ఇపుడు వసుదేవుఁడు నన్నీబాలునికి విధివిధానమున అన్నప్రాశన, జాతకర్మనామకర్మాదు లొనరింపఁ బంపినాఁడు. ఈబాలుఁడు పరబ్రహ్మము. ఈరూపమున దుష్టసంహారార్థము శిష్టసంరక్షణార్థము నుద్భవించినాఁడు. రాధేశ్వరుఁడు, భార్గవీకాంతుఁడు, నలినాథుఁడు, నరనారాయణులు, కపిలాదికనారాయణాంశజాతులందఱు నొకరాశియై మూర్తీభవించి యీబాలుఁ డయిరి. ఈతఁడు పుట్టఁగనే దేవకీవసుదేవులకు నిజరూపముఁ జూపియున్నాఁడు. ఈతనికిఁ బ్రతియుగమున వర్ణభేదము, నామభేదము నుండును. కృతయుగమున శ్వేతవర్ణుఁడై త్రేతాయుగమున రక్తవర్ణుఁడై ద్వాపరమునఁ బీతవర్ణుఁడై యుండును. ఇపుడు కృష్ణవర్ణముఁ దాల్చుటచేఁ గృష్ణుఁ డనఁ బరగు. మఱియు నోనందముఖ్యోదలారా! కకారము బ్రహ్మవాచకము, ఋకార మనంతవాచకము, షకారము శంకరవాచకము, ణకారము ధర్మవాచకము, అకారము విష్ణువాచకము, విసర్గము నరనారాయణార్థవాచకము. మఱియు, కృషి యనునది నిర్వాణవచనము. ణకారము మోక్షవాచకము, అకారము విమలాత్మధాతృవచనము. ఇంకను, కృషి నిశ్చేష్టవాచకపరము, ణకారము భక్తివాచకము, అకారము ధాతృవచనము. ఇంతేకాదు. కృషి కర్మ నిర్మూలవచనము. ణకారము దాస్యవాచకము, అకారము ప్రాప్తివచనము. ఇన్నివిధములఁ గృష్ణనామము సర్వశక్తియుతము. ఈనామము నుచ్చరించుట వలనిఫల మనంతము.

వల్లవేంద్రా! ఈబాలునకు శ్రీకృష్ణుఁడు, పీతాంబరుఁడు, కంసధ్వంసి, విష్టరశ్రవుఁడు, దేవకీనందనుఁడు, శ్రీమంతుఁడు,

యశోదానందనుఁడు, హరి, సనాతనుఁడు, అచ్యుతుఁడు, విష్ణుఁడు, సర్వేశ్వరుఁడు, సర్వరూపధరుఁడు, సర్వాధారుఁడు, సర్వగతి, సర్వకారణకారణుఁడు, పరిపూర్ణతముఁడు, పరబ్రహ్మ, గోవిందుఁడు, గరుడధ్వజుఁడు, రాధాబంధుఁడు, రాధికాంతకాత్మ, రాధికాజీవనుఁడు మున్నగుశుభనామములు వేదములందు వినఁబడును. ఈనామములు సర్వమంగళప్రదములు. సర్వపాపప్రణాశకములు, జన్మమృత్యుజరావ్యాధినివారకములు.

మఱి నీ జ్యేష్ఠపుత్రునినామము తెలియించెద. వినుము. గర్భసంకర్షణమున నీతనికి సంకర్షణుఁ డనిపేరు. శేషములందీతని కంతు లేకపోవుటచే అనంతుఁడు. బలవిశేషము బలదేవుడనియు, హలధారణమున హలియనియు, నీలచేలధారి యగుటచే నీలాంబరుఁ డనియు, ముసలమును ధరించువాఁ డగుట ముసలియనియు, నీతనికిఁ బేళ్లు. రౌహిణేయుఁడు, రేవతీనాథుఁడు మున్నగు నామములు నీతనికిఁ గలవు.”

పిదప, గర్గుఁడు రాధాకృష్ణులు గోలోకవాసులగు శ్రీదామ రాధిక లనియు నాశే యిప్పు డిటు జనించి రనియుఁ జెప్పి కృష్ణుఁ డాజన్మమునఁ జేయఁబోవు సమస్తకార్యములను బూస గ్రుచ్చినట్లు తనదివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసికొని వారికి వినిపించెను. పిదప బలరామకృష్ణులకు నిర్వర్తింపవలసినజాతకర్మాదులకు శుభముహూర్తమును నిశ్చయించి రహస్యమందిరము నుండి బాహ్యమందిరమునకు వచ్చి గర్గుఁడు సుఖాసీనుఁ డయ్యెను.

గర్గమహర్షి రాక విని నందవ్రజమునఁ గలగోపగోపికలు బాలకబాలికాసహితముగా గర్గుని దర్శనము చేసికొనుటకై నందమందిరమునకు వచ్చిరి. వచ్చి వారు:

ఆసలలిత బ్రహ్మతేజంబున గ్రీష్మమ
ధ్యాహ్న భాస్కరుభంగి నలరువాని
చెలువొప్పఁ గాంచనసింహాసనంబుపై
యోగముద్ర ధరించి యున్నవాని
జ్ఞానదృష్టిచే వెస భూతభవ్యభ
విష్యదర్థజ్ఞుఁడై వెలయువాని
సన్మునిఁడై సంది సదనపరిచ్ఛందం
బంచితంబుగ విలోకించువాని
సిద్ధమంత్రప్రభావవిశేషకలనఁ
గాంతితో మది గోవిందుఁ గాంచువాని
నఖిలశిష్యగణాన్వితుం డైనవాని
గర్గు విదితాఖిలాగమసర్వజ్ఞుఁ గనిరి.

ఆపిదప వారెల్లరు నాతనికి నమస్కరించి యాతనిదీవనలుకొని తమతమగృహముల కరిగిరి.

నందుఁడు గర్గమహర్షి యేర్పఱిచిన శుభముహూర్తమునకు సమస్తరాజబంధుమిత్రులను విప్రులను బిలిపించి సమస్తవైభవోపేతముగా శ్రీకృష్ణునకు నామకరణాన్నప్రాశనాదులు చేయించి సర్వసత్కారపరంపరలచే నెల్లరను సంతోషపఱిచెను.

గర్గుఁడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట

ఒకనాఁడు గర్గమహర్షి శ్రీకృష్ణు నేకాంతముగఁ గని పోయి ప్రదక్షిణపూర్వకముగా నమస్కరించి హర్షపులకలు పొడమ భక్తిసమాశ్రితైకధరుఁడై నిటలమున నంజలి ఘటించి బాహ్యాభ్యంతరములయం దమ్మహనీయమూర్తినే యవలోకించుచు నిట్లు స్తుతించెను. "శ్రీకృష్ణా! జగదీశా! శ్రితజనమం

దారా! నీపదములయందు నిశ్చలమైనభక్తిని నీదాస్యమును నాకు నిత్యమొసంగుము. అంతకుమించి ధనధాన్యసంపదలు నాకేమియు వలదు. నాకు సాలోక్యసామీప్యముక్తులే వలదు. నాకు వలసి నది నీదివ్యపాదార్చనము. ఈశ్వరుఁడు నిన్ను భజించియే సర్వజ్ఞుఁడై మృత్యుంజయుఁడై విలసిల్లెను. బ్రహ్మదేవుఁడు నీపాద పద్మములను భజించియే సృష్టికర్త యయ్యెను. ధర్ముఁడు నీపాదములు గొల్చియే కర్మసాక్షియై యఖిలలోకసంరక్షకుఁ డయ్యెను. శేషుఁడు నీపాదసేవ చేసి స్థిర మోహవఁ గలిగెను.'' అని పెక్కుభంగుల స్తుతించుగర్గునిఁ గని కృష్ణుఁడు భక్తవత్సలుఁడై ''ఋషీంద్రా! నీకోరినట్లే నీమన మెల్లప్పుడు నాపాదపద్మములందే లగ్నమగుఁగాక''యని కటాక్షించి ప్రసాద మొసంగెను.

పదప గర్గుఁడు కృష్ణునికడను నందయశోదలకడను సెలవు గైకొని శిష్యసహితుఁడై స్వీయాశ్రమపదమును బ్రవేశించి సుఖముండెను.

గర్గుఁడు రామకృష్ణుల కుపనయనముఁ జేయుట

కొంతకాలమునకు గర్గమహర్షి తపము చాలించి కంస వధానంతరము శ్రీకృష్ణబలరాముల కుపనయనము చేయింప సమకట్టి దేవకీవసుదేవులకడకు సశిష్యుఁడై విచ్చేసెను. దేవకీవసుదేవు లాతని నెంతయుఁ బూజించి యర్ఘ్యపాద్యాదులు, మధుపర్కము, కామధేనువుముత్పన్నగువాని నొసంగిరి. గర్గుఁ డానందించి రామకృష్ణుల కుపనయనకాలము సమీపించుటచే నది నిర్వర్తింప విచ్చేసితి ననియు ముహూర్తము చెప్పి యాకాలమునకు సమస్తపదా

ర్థములు సిద్ధము చేయు మని వసుదేవునికిఁ జెప్పెను. తదనంతరము కృష్ణుఁడు స్మరించినంతమాత్రమున సర్వదేవతలు ఋషిపుంగవులు బంధుమిత్రులు నెల్లరు విచ్చేసిరి. గర్గుఁడు వసిష్ఠభరద్వాజాదిఋషిపుంగవుల యనుమతిఁ గొని బలరామకృష్ణుల కుపనయనసంస్కారము నిర్వర్తించి వారిని సాందీపని యనునుత్తమవిప్రునికి శిష్యుల నొనరించెను. ఉపనయనమహోత్సవము నిర్విఘ్నముగా నెఱవేఱినపిదప గర్గమహర్షి శిష్యసహితుఁడై సంభావన లంది నిజాశ్రమమునకేఁగి తపోధర్మము నిర్వర్తింపఁ బోఁడఁగెను.

గర్గమహర్షి కార్తవీర్యార్జునుని మేలు కోరుట

హైహయవంశీయులు తమ కులగురు వగు గర్గమహర్షిని మిక్కిలి మన్నించి దైవముగాఁ జూచెడివారు. కార్తవీర్యార్జునుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినపిదప నాతనికి గొప్పవైరాగ్యము జనించెను. వనమున కరిగి తప మాచరించి యధ్యాత్మయోగసిద్ధి పొందెద నని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనెను.

కార్తవీర్యుని నిశ్చయ మెఱిఁగినగర్గమహర్షి యాతఁ డేవిధమునఁ జెప్పినను రాజ్యము చేయనొల్లఁ డని తెలిసి యాతని క్షేమముఁ గోరి యిట్లుపలికెను. "ఓయీ! నీనిశ్చయముపట్ల నీకుఁ జలనము లేనిచో హరియవతారము, యోగివిభ్రుఁడు నిర్జరమునిసేవితుఁడు నగుదత్తాత్రేయమహర్షిని విడువక సేవింపుము. ఆతఁడు నీకు సమస్తవరములు ప్రసాదింపఁగలసమర్థుఁడు. ఆతని నాశ్రయించియే తొల్లి రాజ్యభ్రష్టుఁడైన యింద్రుఁడు

తిరిగి స్వారాజ్యము నందఁగనెను.” అని యింద్రునివృత్తాంత మంతయుఁ బూసగ్రుచ్చినట్లు గర్గుఁ డాతనికిఁ జెప్పెను. గర్గుని యీయుపదేశమును వినియే కార్తవీర్యుఁడు దత్తాత్రేయవర ప్రసాద మందఁగనెను.

దిగ్విజయియైన కార్తవీర్యార్జునుఁ డొకనాఁడ తెలియఁగని గర్వమున జమదగ్ని హోమధేనువును బలాత్కారముగాఁ గొనిరా సైన్యములఁ బంపుచుండఁగను గర్గమహర్షి యాతనిని వారించెను. కాని, యాతనికి గీడుమూడుకాల మాసన్న మయియుండుటచే గర్గవచనములు వినక కార్తవీర్యార్జునుఁడు తుదకు పరశురామునిచేతిలో మృతుఁ డయ్యెను. గర్గమహర్షి యాతనివంటి కులగురువై మేలుకోరి చెప్పినమాట వినకపోయిన నెంతవాఁడైన నెంతవాఁడైన నగుఁగదా యనియెల్లరు ననుకొనిరి.

గర్గునకుఁ గాలయవనుఁడు కలిగినవిధము

ఒకప్పుడు గర్గమహర్షి యాదవులలో నుండఁగా నొక యాదవుఁడు మిడిసిపాటున నాతనిఁ బరిహాసించెను. గర్గుఁ డది సహింపఁజాలక “మూర్ఖులారా! మీమేలు కోరి మీకడ నున్న నన్నుఁ దెలిసికొనలేక పరిహాసించుచుంటిరా?” యని యడిగెను. అందుల కాయాదవుఁడు “నీవు మాకు గురువవై యుండియుఁ బలుమాఱు జరాసంధాదులవలన మాకు బాధకలుగ నిచ్చుచుంటివి. నీవు స్త్రీవి కాని పురుషుఁడవు కా”వని మరల నిందించెను. యాదవు లెల్లరు నది విని నవ్విరి. అపు డాగర్గుఁడు

వారిగర్వమును హరించు కాలయవనుఁడు తనవలన జన్మించు ననియు నాతనివలన వారికి బహుబాధలు కలుగుననియు శపించెను. యాదవులు భయపడి యాతనిపాదములపైఁ బడి క్షమింపఁ గోరిరి. అతఁడు దయదలఁచి కృష్ణుఁ డుపాయాంతరమున నాతనిఁ జంపి వారికి మేలుకూర్చునని పలికి తనదారిఁ బోయెను. ఈసంగతి విని యాదవులపై శత్రుత్వము వహించినయొక యవనరాజు గర్గుని సేవించి యాతనిఁ దనయాలయమందలో నుంచి పూజించుచుండెను. ఆకాలమున నొక యప్సరస గర్గునికిఁ గాననై యాతనిమనసు హరించెను. గర్గుఁడు తాను యాదవుల కిచ్చిన శాపమును బురస్కరించుకొని తనకుఁ బరిచర్యచేయునాయప్సరస కొకపుత్రు ననుగ్రహించెను. పిదప గర్గుఁడు నిజాశ్రమమునకు నప్సరస నిజలోకమునకుఁ బోయిరి. ఆయప్సరసకుఁ గల్గిన పుత్రుని యవనరాజు తనపుత్రునిగాఁ బెంచుకొని రాజ్యమొసంగెను. అతఁడే కాలయవనుఁ డనఁ బరగి నారదప్రేరితుఁడై యాదవులద్వారకానగరమును ముట్టడించి వారి ననేకవిధముల బాధించి తుదకుఁ గృష్ణుని మాయోపాయమునకు గుఱియై ముచుకుందునికోపమున భస్మీభూతుఁ డయ్యెను.

గర్గసంహిత

గర్గమహర్షి మహాధర్మప్రతిపాదకుఁడుగా ధర్మశాస్త్రములవలనఁ దెలియుచున్నది. మహాధర్మప్రవక్తగా వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యమున గర్గప్రశంస కలదు. గర్గునిధర్మసంహితకే గార్గ్య*

*గర్గుఁడు వేఱు గార్గ్యుఁడు వేఱు నని నిత్యాచారప్రదీప మనుధర్మశాస్త్రగ్రంథమునఁ గలదు. కాని ఇది పొరపాటు. ఇరువురు నొకరే యని కాశీగా రభిప్రాయపడిరి.

మని పేరు. మఱియు, మితాక్షరము, స్మృతిచంద్రిక, గర్గసంహితనుండి యనేకశ్లోకము లుదాహరింపబడియున్నవి.

“పతితాం స్త్రియస్త్యాజ్యా భర్తృవధప్రతిజ్ఞాయాం చ” మున్నగువాక్యములు గర్గసంహితనుండి విశ్వరూపుఁడు పేర్కొని యుండెను. ఇంతేకాక, గర్గమహర్షి యొకఖగోళశాస్త్రగ్రంథ కర్తగా అపరాదిత్యుఁడు అపరార్కయాజ్ఞవల్క్యవ్యాఖ్యానమునఁ బేర్కొనియున్నాఁడు. *ఈవిషయములన్నిటివలన గర్గమహర్షి కిఁ గలబహుశాస్త్రనేతృత్వము తేటతెల్లమగుచున్నది.

“గర్గుఁడు పరివేష్టితముని
సర్గుఁడు సంపాదితాపవర్గుఁడు భవనై
సర్గుఁడు పరతత్త్వకళా
మార్గుఁడు” వీక్షించుఁగాక! మహేన్ద్రప్రదున్.

(విష్ణుపురాణము. ౭. ౧౨౩)

*ఋతవంతుఁడను ఋషి తనకుఁ గలిగినకుమారుఁడు దుశ్శీలుఁడై తన కవమానముఁ గొనితెచ్చుటకుఁ గారణ మేమని గర్గమహర్షి నడిగెను. గర్గుఁ డాతని నక్షత్రముఁ దెలిసికొని యది రేవతి యని రేవతీనక్షత్రమున నాతఁడు జనించుటచే నక్షత్రదోషమున నట్లయ్యెనని చెప్పినట్లు మార్కండేయపురాణమునఁగలదు. దీనివలన గర్గుఁడు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునను దిట్టయని తెలియుచున్నది.

“గర్గ ఉవాచ : చతుష్షష్ట్యంగ మదదత్ కాలజ్ఞానం మమాద్భుతమ్,
సరస్వత్యాస్తటే తుష్టో (శివః) మనోయజ్ఞేన పాండవ.”

అని వ్యాసభారతానుశాసనికపర్వమునఁ గలదు. దీనినిబట్టి గర్గమహర్షి చతుష్షష్ట్యంగ జ్యోతిషజ్ఞాని యని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

గౌరముఖుఁడు

గౌరముఖుఁడు శమీకమహాముని శిష్యరత్నము. బాల్యము నుండియు శమీకముని నాశ్రయించి యాతఁడు సమస్త వేదశాస్త్రములు నభ్యసించి తపోధ్యానపరాయణుఁ డయ్యెను. తండ్రిమెడలో మృతసర్పమును బడవైచి పోయినాఁడని శమీకపుత్రుఁ డగు శృంగి పరీక్షితుని శపించినపిదప శమీకుఁ డావృత్తాంత మెఱింగి విచారించి పరీక్షితున కావర్తమానము తెలిపి రమ్మని గౌరముఖుని బంపెను. గౌరముఖుఁడు పరీక్షిత్తున కావార్తఁ దెలిపి తక్షకవిషాగ్ని పాలుగాకమున్నే మోక్షసామ్రాజ్యమును జూఱగొను నుపాయ మూహించుకొమ్మని చెప్పి వచ్చివేసెను.

గౌరముఖుని పుణ్యాశ్రమము

కాలక్రమమున గురుసపర్యచే బ్రహ్మవిద్యానిధియై గురు ననుమతిని వేఱొక యాశ్రమమును నిర్మించుకొని తనకడఁ జేరిన మునికుమారులను శిష్యులుగా నంగీకరించి తపోజీవనమున గౌరముఖుఁడు దివ్యతేజోనిధియయ్యెను.

గౌరముఖుని పుణ్యాశ్రమము మోక్షలక్ష్మికిఁ బుట్టినయిల్లైన సుధాసముద్రమువలె నుండెను. ఆయాశ్రమవనముల మునికుమారులు వచ్చి గురువులుచేయు యజ్ఞయాగములకు సమిధలు కావలయునని కోరఁగనే చెట్లమీఁదనుండి శాఖామృగ

ములు సమిధ లందిచ్చును. చల్లని చెట్టునీడలఁ గూర్చుండి బ్రహ్మచారులు వేదములందలి పనసలు చెప్పుకొనుచుండఁగా నెటనైన వారు మొదలు మఱచిన నందలి చిలుకవటువు లందిచ్చును. అచటి యుద్గాతలతోఁగూడి చక్కని స్వరములతోఁ గోయిలలు దేవతాహ్వానము లొనరించును. అచటి మునిపత్నులు తమ్ముఁ జూచి బెదరి తల్లులవెనుకఁ జేరు లేడిపిల్లలకు లేఁత తృణకణము లందిత్తురు. ఆమునిపత్నులు బిందెలతో బృందావనములకు నీరుపోయునప్పుడు భూదేవి వారి యడుగులకు మడుఁగు లొత్తుచున్నదో యన్నట్లు వారి పాదములందలి స్రేళ్ళగోళ్ళ కాంతులు ముందు ప్రసరించుచుండును.

అచ్చటి వృక్షములయాకులు పానపాత్రములుగఁ బసి రాకుండఁ బోదు మనుభయమున ముదురుటకు వెనుదీయును. తమసౌరభము క్షీణింపవచ్చునని దేవతాపూజాసమయము వచ్చువఱకు నందలిపూలు వికసింపనే వికసింపవు. అచటి చెట్ల కొమ్మలకు ఋషిపత్నులు కట్టిన మడిచీరలు చిరిఁగిపోవు నను భయమున నవి యూఱక ఋషిపత్నులు విప్పుకొనిపోవువఱకుఁ జెట్లు కదలనే కదలవు.

అందలి మునీశ్వరులు నిష్కామకర్మములే చేయుచుఁ బ్రత్యక్షాగ్నులవలె, జగత్ప్రాణిమిత్రులై, తేజోభరితులై, సదాశివతనులై విహరింతురు. అందలిమును లందఱకును గౌరముఖమహర్షి పెద్ద, గురువు, దైవము.

గౌరముఖుఁ డొకచల్లనిచెట్టునీడను దనహృదయము మను మడిలో మొలచి నలువైపుల విస్తరించిన కారుణ్యలతల విధ

మునఁ గెంజడలు మనోహరములై యుండ, సత్త్వగుణమే మొద లెల్ల దట్టముగా నావరించి యున్నట్లు దేహమంతయుఁ దెల్లని విభూతి గానవచ్చుచుండ, నిరంతరము పురశ్చరణ చేసి మంత్ర దేవతను మెప్పించి యామె కంఠహారమును బహూకృతిగాఁ గైకొన్నట్లొప్పు రుద్రాక్షమాలికాభరణము మెఱయుచుండ, మిక్కుట మగు తపమునఁ గోటికిఁ బడగయెత్తినట్లు ప్రక్క బద్ధ కౌపీన మగుదండ మొప్ప, సకలపుణ్యతీర్థములు సంగ్రహించి సూక్ష్మరూపము వహించి వచ్చిన బ్రహ్మాండమురీతిఁ గమండ లువు దండ నుండ, శిష్యులకుఁ బరతత్త్వము బోధ చేయుచుండెను.

దుర్జయుఁ డనుమహారాజు ససైన్యుఁడై వచ్చుట

ఆసమయమున దుర్జయుఁ డనుమహారాజు సైన్యసమేతుఁ డై యావనమున వేఁటాడ వచ్చి వివిధజంతువుల వేఁటాడి యలసి మునిసందర్శనము చేసికొని పోదమని యాప్రదేశమునకు వచ్చెను. సైన్యపరివారములను దూరమున నిలిపి దుర్జయుఁడు ముందుకు వచ్చి గౌరముఖునికి సాష్టాంగవందనములు చేసి నిలిచెను.

గౌరముఖుఁ డాతని నెంతయు నాదరించి యర్ఘ్యపా ద్యాదు లొసఁగి నాఁటికిఁ దనయాశ్రమమున నిలిచి స్నానపాన ముల సేదదేఱి పోవలసినదని కోరెను. దుర్జయుఁ డసూయపడి యీముని యొక్కడ ససైన్యుఁ డగు తనకు విందు చేయఁగలుగు టెక్కడ యని యీతనిపస దెలిసికొని పరాభవింత మనుకొని యట్లే యనెను.

గౌరముఖునకు విష్ణువు మణి నిచ్చుట

గౌరముఖుఁడు తాను గంగ కేగి స్నానము చేసి వచ్చెదను విడిసియుండుఁడని రాజుతోఁ జెప్పి గంగానది కేగి యట శ్రీహరి నిట్లు ప్రార్థించెను.

"జలరూపాయ చరాచరాత్మక జగత్సంస్థాయ లక్ష్మీమహీ
లలనేశాయ కరాళకాళియఫణాలాస్యాయ దేవోత్తమా
య లయోత్పత్తి వివర్జితాయ సుజనాయత్తాంతరంగాయ కే
వల కారుణ్యకటాక్ష వీక్షణ పరీవాహాయ తుభ్యం నమః.

(వరాహ పురాణము. ప. ౧౦౬.)

దేవా! ఓంకారము నీవ. భూర్భువస్స్వరాదిలోకములు నీవ. విశ్వప్రపంచము నీవ. నీవలననే ఋగ్యజుస్సామాథర్వణములు మున్నగు సమస్తము జనించె. నన్నుఁ గృపఁజూచి సైన్యసమేతుఁ డగురాజున కాతిథ్య మీఁగల సామర్థ్యమి''మ్మని కోరెను. దయాసముద్రుఁ డగు శ్రీహరి ప్రత్యక్షమై గౌరముఖుని దీవించి యొక రత్నమిచ్చి దానివలన నన్నియు సమకూరునని చెప్పి యదృశ్యుఁ డయ్యెను.

గౌరముఖుఁ డా మణినిఁ గైకొని పూజించి యాశ్రమమునకు వచ్చుసరి కది యొక గొప్ప పట్టణమయ్యెను. అందుఁ గని విని యెఱుఁగనంత మనోహరములైన భవనములు మహాభోగములతో నలరారెను. గౌరముఖుఁడు రాజును సైనికులను ఆ భవనముల విడియుఁ డని కోరెను. దుర్జయుఁ డాశ్చర్యమంది సైనికులతో నాయా మందిరముల నాక్రమించెను.

పిదప గౌరముఖుండు మణిని వలంచినంతనే సంపెంగ నూనెలు, గంధాములలుపనులు, దివ్యాంబరాభరణములు, నీరాజనభాజనములు, రత్నకంబళ్లు మున్నగు సమస్తవస్తుసంచయములు గొని వేలకు వేలుగా నప్సరసలవలె సుందరీమణు లగు యువతు లవతరించి యరుదెంచి సమస్తజనులకు సమస్తవిధను లైన స్నానపానకృత్యములు శరవేగమున నిర్వర్తించిరి. తదనంతరము చీకటిపడిన వెనుకం బ్రతివానికి నొకదివ్యపర్యంకము, బ్రతివానికి వలపులు గలుగు నొక్కచిగురుబోఁడి యాయెను. దుర్జయుండు, నాతనిపరివారములోం బ్రతివ్యక్తి నారేతి రేయెల్ల సరస సంభాషణములతోడను, యిష్టోపభోగములతోడను బ్రహ్మానందమంది నిద్రించిరి.

మఱునాం డుదయమున లేచి కాలకృత్యముల నెఱవేర్చి దుర్జయుండు గౌరముఖమహర్షికడకు వచ్చి నమస్కరించి నిలిచి నంతనే యాసమస్తసౌధాదికములు నంతర్హితము లై పోయెను.

దుర్జయుండు మణికొఱకు యుద్ధము చేయుట.

తిరువాత దుర్జయుండు సైన్యపరివారసమేతుండై గౌరముఖునికడ సెలవుం గైకొని తన పట్టణమున కేఁగ నాశ్రమము బయటికి వచ్చెను. అపు డాతని కాఋషిమణిని గొనిపోవ మహాకాంక్ష జనించెను. వెంటనే యాతఁడు తన మంత్రిని బిలిచి ఋషికడ కేఁగి నే మడిగిన నది యిచ్చెదను, ఆమణిని మాం కిమ్మని నామాటగా నడిగి రమ్మని పంపెను. మంత్రి గౌరముఖునికడ కేఁగి వినయమున భయమున మణి నడిగెను. ఈయ

నిచో ముని కనేకబాధలు కలుగు నని హెచ్చరించెను. అంత గౌరముఖుఁడు :

"దుష్టచరిత్రుఁడై నృపతుల్ ధర నేలుటకంటెఁ గల్గునే
కష్టము శిష్టలోకము సుఖస్థితి నుండదు గాన నిట్టి పా
పిష్టక మెట్టుపుట్టె నకటా వికటాలపితంబు లేటికిన్
భ్రష్ట! పోకాలి పో" ... ...

యన్నని పలికిన మంత్రి భయపడి పోయి దుర్జయునితో జరిగినసంగతి విన్నవించెను.

దుర్జయుఁడు కోపించి నీలుఁ డను సేనాపతిఁ బిలిచి సైన్యముతో నేఁగి మునికడనుండు రత్నమును బలవంతముగాఁ గొని తెమ్మని పంపెను. నీలుఁడు బయలుదేఱి వెళ్లి మునాశ్రమమును సమీపించఁగనే రత్నము వలన నిర్యత్నముగ ననేకవేలసైనికు లుద్భవించి నీలుని నీలుని సైన్యమును క్షణములో నశింపఁజేసెఁ. అది విని దుర్జయుఁడే సమస్తసైన్యములను దీసికొని స్వయముగా యుద్ధమునకు బయలుదేఱి వచ్చి రత్నసంభవసైన్యములను జెల్లా చెదరు చేయుచు ఘోరయుద్ధ మొనరించుచుండెను.

అపుడు గౌరముఖ మహర్షి తనయిలవేలుపు నాత్మరక్షకుఁడు నగు విష్ణుమూర్తిని దలఁచఁగా నాతని యాజ్ఞవలన విష్ణుచక్రము విచ్చేసి క్షణమాత్రలో దుర్జయుని నాతని సమస్తసైన్యములను నాశనముచేసి తిరిగి విష్ణుమూర్తిని జేరెను. విష్ణు వచటికి విచ్చేసి గౌరముఖునితో "మునీశ్వరా! నిమిషమాత్రలో నాచ్చక్రము చట శత్రువుల నడఁగించినకారణమున నీప్రదేశము నైమిష

మనఁ బరఁగు. నే నిచట యజ్ఞపురుషుఁడనై నివసించెదను."
అని చెప్పి యంతర్హితుఁ డయ్యెను. గౌరముఖుఁ డానందించి శిష్య
సమేతుఁడై యథారీతి దపమాచరించుచుండెను.

గౌరముఖుఁడు మార్కండేయుని బోధఁ గాంచుట

ఇట్లుండి కొంతకాలమైనపిదప గౌరముఖమహర్షి విష్ణుపూజానిమిత్తము తపఃఫలదకల్పభూజ మనఁదగు ప్రభాస మను సోమతీర్థరాజమున కేఁగి యటఁగల విష్ణుమూర్తిని బూజించుచుండఁగా నొకనాఁడు మార్కండేయమహర్షి యచటికి విచ్చేసెను. గౌరముఖుఁ డాముని కెదు రేఁగి సాష్టాంగనమస్కారము లొనరించి తన యాశ్రమమునకుఁ దెచ్చి దర్భాసనమునఁ గూర్చుండఁ జేసి నానావిధములగు నతిథిపూజలు చేసి ముకుళితహస్తుఁడై ముందట నిలిచి "మహామహా! నన్నిట్లు కటాక్షించి విచ్చేసినపని యేమి" యని యడిగెను. మార్కండేయుఁ డానందించి "ఋషిభద్రా! మీవంటి ఋషివరులను గాంచుటయే మాకార్యము. నీకేమైన సందేహము లున్న నడుగుము. వానిం దీర్చి పోవుదునని దయతోఁ బలికెను. గౌరముఖుఁడు నమస్కరించి "అయ్యా! వేదవేదులు పితరులు కల రందురు. వా రెవరు? ఎట్టివారు? దయతోఁ దెలుపు" మని కోరెను.

మార్కండేయుఁ డిట్లు సమాధానమిచ్చెను. "ఆర్యా! విశ్వమునకు విష్ణువు తండ్రి. అతనివలన బ్రహ్మ జనించెను. బ్రహ్మ యేడుగురు ఋషుల సృజించి వారిఁ గని నన్నుఁ బూజింపుఁ డని కోరెను. వారటు చేయక ఆత్మలోఁ బరమాత్ముఁ

గనుచుండిరి. బ్రహ్మ వారిపైఁ గోపించి మీ బ్రహ్మ విజ్ఞాన గర్వము పదటిపాలగుఁగాక యని శపించెను. ఆయేడుగురు ఋషులు వంశకరులగు తనయులఁ గాంచి విమానస్థులై స్వర్గము నకుఁ బోయిరి. వారి తనయులు వారికి శ్రాద్ధమూలమునఁ దృప్తిఁ గూర్చుచుండిరి. ఇట్లు సుపుత్రమూలమున నాయేడ్వురు స్వర్గమున సుఖముండిరి. వీరిలో అమూర్తులు ముగ్వురు. సమూర్తులు నలుగురు. వీరు దేవతలకుఁ బితరులై యాదేవతలు పూజించు నూఱుయుగములు సనాతనలోకమున వసించి పిదప బ్రహ్మవాదులై జనించి తమపూర్వసాంఖ్యయోగమునఁ గొంత కాలము వర్తించి పునరావృత్తిరహిత మగు యోగసిద్ధిం గని యోగబలమున సకలయోగులను యోగాభివృద్ధిఁ గాంచుచుందురు. అందుచే వారికి శ్రాద్ధము లొనరించుచుండవలయును.ఇది ప్రథమ పితృసర్గము. మఱి యనేకవిధములఁ బితరులు సప్తలోకముల నిలిచియుందురు. భూలోకవాసు లగుజనులు భువర్లోకవాసు లగుపితరులను బూజింతురు. భువర్లోకవాసులు మరీచ్యాదు లైన సువర్లోకవాసులు కల్పోపవాసిసంజ్ఞు లైన మహర్లోకవాసులు సనకాదు లైనజనలోకవాసు లగుపితరులను గొలుతురు. జనలోకవాసులు వైరాజు లైనతపోలోకవాసులు సత్యలోకవాసులగు పితృ గణములను సేవించెదరు.

వసుసాధ్య రుద్రాదిత్యాశ్వీమరు దృషులు, వారి కూఁతుం డ్రకుఁబుట్టినవారు, వసిష్ఠ బ్రహ్మపితరులైన అగ్నిష్వాత్తాదులు బ్రహ్మక్షత్ర వైశ్యులకు సమానపూజనీయులు. భట్టారకా! ఎట్టి

వారికైనను బితృసర్గము సమస్తము వివరించుట సాధ్యముకాదు. కాన, నేను సంక్షేపముగాఁ జెప్పితిని.

ఆయాపితృదేవతల నెప్పుడెప్పుడు పూజింపవలెనన్న— వ్యతీపాతము, అయనము, విషువత్తు, చంద్ర సూర్యగ్రహణములు, సంక్రమణము మున్నగు పుణ్యవేళలందు, నక్షత్రగ్రహపీడాసమయములందు, చెడ్డకలలు వచ్చినపుడు, నూతనధాన్యములు వచ్చినపుడు, విశిష్ట ద్రవ్యపాత్ర లాభంబులు కలిగినపుడు, గంగాదిమహాతీర్థముల కేఁగినయపుడు యథాశక్తి శ్రాద్ధకర్మలు చేయవలెను. ధనము లేని వారు తిలతర్పణము లిచ్చిన శ్రాద్ధఫలము వారికి లభించును. అదియు సాధ్యముకానివారు ఆవునకొకపూఁటకు సరిపడు గడ్డి నొసఁగినచో శ్రాద్ధఫలము సిద్ధించును. అదియుఁ జేయలేనివారు వనమున కేఁగి సూర్యాది లోకపాలురు సాక్షులుగాఁ జేతులు పైకెత్తి బిగ్గఱగాఁ దమ యసమర్థతఁ దెలుపుకొన్నఁ బితృదేవతలు తృప్తులగుదురు.

యోగి, యతి, శిష్యుఁడు, సోమయాజి, ఋత్విజుఁడు, సోదరీకుమారుఁడు, అల్లుఁడు, మేనమామ మున్నగువారు పైతృక కర్మకు యోగ్యులు. నపుంసకుఁడు, దొంగ, నిందితుఁడు, రోగి, గ్రామయాచకుఁడు మున్నగువా రిందుల 'కనర్హులు".

పిదప, మార్కండేయుఁడు గౌరముఖునకు గౌరముఖుఁ డాచరించిన పితృదేవతాపూజాఫలముగా గత నూఱుజన్మముల వృత్తాంతముఁ దెలియఁ జేసెను. అపుడు గౌరముఖుఁడు బ్రహ్మచే శాపమునందిన మరీచ్యాదిమానసపుత్రు లేడ్వురలో

భృగుఁ డొకఁడనియు, ఆభృగునివంశము వాఁడే గౌరముఖుఁ డనియుఁ దెలిసికొనెను. అనంతరము మార్కండేయుఁడు వానిని నాశీర్వదించి త్వరలోనే విష్ణుమూర్తిలో నైక్యమై ముక్తిఁ గను నుపాయముఁ దెలిపి వెడలిపోయెను.

గౌరముఖుని సాయుజ్యప్రాప్తి

గౌరముఖుఁ డధికానందమునఁ బిత్రుదేవతావ్రాజ లనేక సంవత్సరము లొనరించి ప్రభాసతీర్థవాసుఁ డగు శ్రీహరినే మనమునఁ దలఁచుచు మహాతప మొనరించెను. పిదప నొకనాఁడు గౌరముఖుఁడు :

"జలజగర్భుని చదువుల చెఱ వీడ్కొలు మంథానవసుధరగంధరుండు
వసుధ మునింగిన విశ్వంభరకుఁ దేవ సుమనో[illegible]విదారి
కుంభినీ నభములు కొలిచిన కొలగొల పార్థివరుధిరతర్పణ పరుండు
లంకాధిపతితలలకు గండకత్తెర రేవతీహృదయరాజీవహేళి
త్రిపురవనితల యాలువ్రు తెక్కఁడు ఖురఘురట్ట విఘట్టితక్షోణితలుఁడు
చింతితఫలప్రదాత రక్షింపుఁగాత! నన్ననుచు భక్తి రెట్టింప సన్నుతింప.
(వరాహపురాణము ౫. ౫౬.)

దయామయుఁడు, భక్తవత్సలుఁడు నైన శ్రీహరి కోటిసూర్య దివ్యప్రభతో నాతనియెదుటఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. వెంటనే గౌరముఖుఁడు యోగబలమున శ్రీహరిలో నైక్యమై పోయెను. శ్రీహరి భక్తాగ్రగణ్యు నట్లు తనలోఁ గలుపుకొని దివ్యతేజమున నదృశ్యుఁ డయ్యెను.

జాబాలి

సామవేదోపనిషత్తులలో జాబాల మను నొకయుపనిషత్తు కలదు. ఈ యుపనిషత్తును బ్రతిపాదించిన మహానుభావుఁడే జాబాలి. జాబాలినిబట్టి దీనికి జాబాల్యుపనిష త్తనియుఁ బేరు. మఱియు నీతఁ డుపస్మృతికర్తలలో నొకఁడు. దశరథునిక్షేమముఁ గోరిన యాతనిగురువులలో నీతఁ డొకఁడు.

జననము

మహాత్ములయు, మహాపురుషులయు జన్మవృత్తాంతములు చిత్రములుగా నుండును. జబాల యనువిప్రస్త్రీకి దేవతావర ప్రసాదమునఁ గన్యాత్వదశయందే యీతఁడు జన్మించెను. తల్లి పేరును బట్టి యీతనికి జాబాలి యనునామకరణ మయ్యెను.

జబాల తనకుమారుని యుక్తవయసు రాఁగానే హారిద్రుమతుఁ డనుగురువున కొప్పగించెను. ఆగురువును గొంతకాల మాతనిఁ దన శుశ్రూషలో నుంచుకొని పిదప నాతనికి బ్రహ్మవిద్యాబోధ కర్హునిఁ జేయు నుపనయనము నొనరింపఁ దలఁచి యాతని కులగోత్రనామము లడిగెను. ఆతఁడు తనకుఁ దెలియదని చెప్పెను. పోయి మీయమ్మ నడిగి తెలిసికొని రమ్మని గురువు పంపెను. జాబాలి తల్లి నడుగ నామె తనకుఁ బతియే లేనిసంగతిఁ దెలిపి తనపేరు సత్యకాముఁ డనుజాబాలి యని చెప్పు మనెను. జాబాలి గురువుకడ కేఁగి తల్లి చెప్పినరీతినే చెప్పెను. గురువు దివ్యదృష్టి నాతని జననకథఁ దెలిసికొని యాతని

నుపనయన మొనరించి గాయత్రీమంత్రోపదేశముఁ జేసెను. బ్రహ్మ విద్యాబోధ కర్హత గడించువఱకుఁ వని గోవులను మేఁపుచుండు మని గురువు జాబాలి కాదేశించెను.

జాబాలి దేవతలవలన బ్రహ్మజ్ఞాన మందుట.

జాబాలి గురుధేనువులఁ దోలుకొని వనమున కేఁగి యట సత్యసంధుఁడై గోసేవఁ జేయుచు గురుభక్తితత్పరుఁడై యుండెను. కొంతకాలమున కాగోవులు సహస్రసంఖ్యాకము లై జాబాలిరక్షణమునఁ బుష్టియుఁ దుష్టియు నందెను. ఈతని సత్య నిష్ఠకును, గురుభక్తికిని, గోపరిపాలనపరతకు దేవత లీతనిని మెచ్చు కొని యీతనికి మహోపకృతిఁ జేయఁ దలఁచిరి.

ఒకనాఁడు వాయుదేవుఁ డొకవృషభమున నావేశించి జాబాలితో ని ట్లనెను: "ఆర్యా! నీవు సమ్యమితదయతోఁ గాపాడుటవలన మేము సహస్రసంఖ్యాకుల మైతిమి. మ మ్మిప్పు డాచార్య గురుగృహమునకుఁ దోలుకొని వెళ్లుము. మేము నీకుఁ జే సెన యుపకృతి నొనరింతుము. మీగురువు నిన్నుఁ గని సంతోషించు" నని చెప్పెను. జాబాలి యట్లే యని గోవులను మరలించుకొని గురుగృహమున కేఁగుచుండెను.

దారిలో వాయుదేవుఁ డావేశించినవృషభ మాతనికి బ్రహ్మజ్ఞానప్రబోధక మగునొకదివ్యమంత్రపాదమును దెలిపెను. మఱియొకవృషభము నావేశించి యగ్నియు, నింకొకవృషభము నావేశించి సూర్యుఁడు, మద్గుయు మనుపక్షియు నాతనికి మిగిలిన మంత్రపాదములు బోధింపఁగా నాతఁడు బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుఁడై దివ్యతేజస్వి యయ్యెను.

గు రూ ప దే శ ము.

జాబాలి యింటికి వచ్చునరికి హారిద్రుమతుఁ డానందించి గోవులను స్వీకరించి "వత్సా! నీవు దివ్యతేజస్వి వైతివి. నీ ముఖమువలననే నీవు బ్రహ్మజ్ఞాని వైతి వని స్పష్ట మైనది. కావున, నీకు బోధింపఁగల దేమియు లేదు. నీవు యథేచ్ఛ మేఁగి యాశ్రమమును నిర్మించుకొని దివ్యజీవితమును గడపు" మని పలికెను. అందులకు జాబాలి యిట్లనెను: "గురుదేవా! నీ కటాక్షమున దేవతలు ప్రసన్నులై నాకు బ్రహ్మజ్ఞాన ముపదేశించిరి. కాని, గురుముఖమున నేర్వని బ్రహ్మజ్ఞానము శాశ్వతముగ నిలఁబడదు. కావున, నీముఖమున నేను బ్రహ్మజ్ఞానముఁ బడసినచో నది నిశ్చలము, శాశ్వతము నగును. కావున నన్ను గ్రహించి యుద్బోధింపు" మని కోరెను. గురు వాతని నిగర్వతను, గురుభక్తికిని సంతోషించి యుక్తకాలమున నాతనికి బ్రహ్మజ్ఞానము నుపదేశించి పంపివేసెను.

జా బా ల్యు ప ని ష త్తు

తరువాత జాబాలి చిత్రకూటపర్వతప్రాంతమున నొక యాశ్రమమును నిర్మించుకొని యందు జపతపస్స్వాధ్యాయప్రవచనపరుఁడై యుండి కాలక్రమమున సుబ్రహ్మణ్యస్వామి నారాధించి పరతత్త్వరహస్యముల నన్నిటినో గ్రహించి యాతనిదయకుఁ బాత్రుఁ డయ్యెను. పిదప నొకనాఁడు పిప్పలాదమహర్షి కుమారుఁ డగు నొకమహర్షి సిద్ధర్షి జాబాలి నాశ్రయించి బ్రహ్మజ్ఞాన సంశయములఁ దీర్పు మని కోరెను. పరమజ్ఞానార్థుఁ డగు

పైప్పలాదికి జాబాలిమహర్షి సర్వమును బోధించెను. ఈబ్రహ్మజ్ఞానబోధనమే జాబాల్యుపనిషత్తు.

[1] పైప్పలాది యనుమహర్షి భగవత్స్వరూపి యగుజాబాలి మహర్షిం జూచి యిట్లు పలికెను. "భగవానుండా! పరమతత్త్వ రహస్యమును నాకుం జెప్ప వేండెదను. తత్త్వ మేది? జీవుం డెవండు? పశు వేది? ఈశానుం డెవ్వండు? మోక్షోపాయ మేది?"

జాబాలి:—[2]మంచిప్రశ్న మడిగితివి. నేను తెలిసికొన్న రీతినే నీకుం జెప్పెదను.

పైప్పలాది:—[3]నీ వెవనివలనం దెలిసికొంటివి? అని మరల నడిగెను.

జాబాలి:—[4]నేను సుబ్రహ్మణ్యస్వామివలనం దెలిసి కొంటి నని మరలం జెప్పెను.

పైప్పలాది:—[5]సుబ్రహ్మణ్యస్వామి యెవనివలనం దెలిసి కొనెను?

జాబాలి:—[6]అతం డీశానునివలనం దెలిసికొనెను.

1 మూలము: "ఓమ్. అథ హైనం భగవంతం జాబాలిం పైప్పలాదిః పప్రచ్ఛ. భగవన్మే బ్రూహి పరమతత్త్వరహస్యం. కిం తత్త్వం? కో జీవః? కః పశుః? క ఈశః? కో మోక్షోపాయః? ఇతి స తం హోవాచ."

2 మూలము: "సాధు పృష్టం. సర్వం నివేదయామి యథా జ్ఞాత మితి."

3 "పునస్తమువాచ. కుతస్త్వయా జ్ఞాత మితి."

4 "పునస్స తమువాచ. షడాననా దితి."

5 "పునస్స తమువాచ. తేనాథ కుతో జ్ఞాత మితి."

6 "పునస్స తమువాచ. తేనేశానా దితి."

పైప్పలాది:—[7]"ఈశానునివలన నెట్లు తెలిసికొనెను?

జాబాలి:—[8]"ఈశానోపాసనముచే."

పైప్పలాది:—[9]"భగవంతుఁడా? నాకు దయతో నది యెల్లఁ దెలుపుము."

జాబాలి:—[10]"అట్లే. నీ వడిగిన సకల తత్త్వములను నివేదింతును. పశుపతి యగు నీశ్వరుఁ డహంకారముచే వ్యాపింపఁబడియున్నపుడు సంసారియై జీవుఁ డగుచున్నాఁడు. అతఁడే పశువు. సర్వజ్ఞుఁడు, సృష్టిస్థితిలయతిరోభావానుగ్రహములను పంచకృత్యములు గలవాఁడు సర్వేశ్వరుఁడు నగు నీశ్వరుఁడే పశుపతి. జీవులు పశువులు, జీవులకుఁ బతియగుటఁబట్టి పశుపతి యగుచున్నాఁడు."

పైప్పలాది:—[11]"జీవులు పశువు లెట్లగును? వానికీశ్వరుఁ డెట్లు పతి యగును?

---

7 "పునస్స త మువాచ. అథ కస్మాత్తేన జ్ఞాత మితి."

8 "పునస్స త మువాచ. తదుపాసనాదితి."

9 "పునస్స త మువాచ. భగవన్ కృపయా మే రహస్యం సర్వం నివేద యేతి."

10 "స తేన పృష్ట స్సర్వం నివేదయామాస తత్త్వం. పశుపతి రహంకారావిష్ట స్సంసారీ జీవ స్స ఏవ పశుః. సర్వజ్ఞః పంచకృత్య సంపన్న స్సర్వేశ్వర ఈశః పశుపతిః. కే పశవ ఇతి పునస్స త మువాచ. జీవాః పశవ ఉక్తాః. తత్పతిత్వా త్పశుపతి స్స పునస్తం హోవాచ."

11 "కథం జీవాః పశవ ఇతి కథం తత్పతిరితి స త మువాచ."

జాబాలి:—[12]గడ్డితినుచు వివేకములేక పరులచేఁ గృషి మున్నగు కర్మములందుఁ బ్రవేశింపఁబడి సర్వకష్టములు సహించు తనయజమానిచేఁ బశువులెట్లు కట్టఁబడునో యట్లే జీవులు సర్వేశ్వరునిచేఁ గట్టుబడుటచేఁ బశువులనఁ బడును. వాని యజమానివలె సర్వజ్ఞుఁడైనయీశ్వరుఁడు జీవులకుఁ బతి. కావునఁ బశుపతి.

పైప్పలాది:—[13]ఇట్టి జ్ఞాన మెట్లు కలుగు నని మరల నడిగెను.

జాబాలి:—[14]విభూతిధారణమువలననే.

పైప్పలాది:—[15]విభూతి యెట్టియేతావుల ధరింపవలయును?

జాబాలి:—[16]సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మమంత్రములచేత భస్మమును గ్రహించి 'అగ్నిరితి భస్మ' అనుమంత్రముచే నాభస్మము నభిమంత్రించి 'మానస్తోకే తనయే' అనుమంత్రమున

---

12 "యథా తృణాశినో వివేకహీనాః పరప్రేష్యాః కృష్యాది కర్మసు నియుక్తా స్సకల దుఃఖసహా స్స్వస్వామి బధ్యమానా గవాదయః పశవః యథా తత్స్వామిన ఇవ సర్వజ్ఞ ఈశః పశుపతిః."

13 "తద్ జ్ఞానం కేనోపాయేన జాయతే పున స్స త మువాచ."

14 విభూతి ధారణాదేవ."

15 తత్ప్రకారం. కథమితి కుత్ర కుత్ర ధార్యమ్."

16 "సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మ మంత్రైః భస్మసంగృహ్య 'అగ్నిరితి భస్మ' ఇత్యనే నాభి మంత్ర్య 'మానస్తోక' ఇతి సముద్ధృత్య జలేన సంసృజ్య శిరోలలాటవక్షస్కంధేష్వితి త్రిసృభిస్త్రియాయుషై స్త్ర్యంబకై స్తిస్ర స్తిస్రో రేఖాః ప్రకుర్వీత వ్రత మేత చ్ఛాంభవం సర్వేషు వేదేషు వేదవేదాభి రుక్తం భవతి. తత్సమాచరే న్ముముక్షు ర్న పున ర్భవాయ!

జలమునఁ గలిపి, శిరస్సు, లలాటము, వక్షము, భుజములు వీని యందు 'త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః, త్ర్యంబకం యజామహే' అను మంత్రముల చేత అడ్డముగా మూఁడు రేఖ లేర్పడునట్లు ధరింప వలయును. ఇది శాంభవవ్రతము. వేదవాదు లందఱు నిట్లు వేదములలోఁ జెప్పియున్నారు. దీనిని జక్కఁగా ననుష్ఠించినవాఁడు పునర్జన్మము నందఁడు. [17] త్రిపుండ్రధారణమునకుఁ బ్రమాణము సనత్కుమారులు చెప్పిరి.

[18] త్రిపుండ్రధారణము యొక్క మూఁడు రేఖలు లలాటము మొదలు కనుబొమల మధ్యవఱకు నుండవలయును.

[19] వీనిలో మొదటిరేఖ గార్హపత్యాగ్ని, అకారము, రజోగుణము, భూలోకము, స్వాత్మ, క్రియాశక్తి, ఋగ్వేదము, ప్రాతస్సవనము, బ్రహ్మ అధిదేవత.

[20] రెండవరేఖ దక్షిణాగ్ని, ఉకారము, సత్వగుణము, ఆకాశము, భువర్లోకము, అంతరాత్మ, ఇచ్ఛాశక్తి, యజుర్వేదము, మధ్యాహ్నసవనము, విష్ణువు అధిదేవత.

---

17. "అథ సనత్కుమారం ప్రమాణం వదతి."

18. "త్రిపుండ్ర ధారణస్య త్రిధా రేఖా ఆలలాటా దచక్షుషో రా భ్రువో స్సంచరతి."

19. యాఽస్య ప్రథమరేఖా సా గార్హపత్య శ్చాకారో రజో భూర్లోక స్స్వాత్మా క్రియాశక్తి ఋగ్వేదః ప్రాతస్సవనం ప్రజాపతి ర్దేవో దేవతేతి."

20. "యాఽస్య ద్వితీయా రేఖా సా దక్షిణాగ్ని రుకార స్సత్త్వ మంతరిక్ష మంతరాత్మా చేచ్ఛాశక్తి ర్యజుర్వేదో మధ్యం దినం సవనం విష్ణు ర్దేవో దేవతేతి."

[21]మూఁడవ రేఖ ఆహవనీయాగ్ని, మకారము, తమోగుణము, స్వర్గలోకము, పరమాత్మ, జ్ఞానశక్తి, సామవేదము, సాయంసవనము, మహాదేవుఁడు అధిదేవత.

[22]ఇట్లు త్రిపుండ్రమును దెలిసికొన్న విద్వాంసుఁడు బ్రహ్మచారి, గృహస్థుఁడు, వానప్రస్థుఁడు, సన్న్యాసి – వీరిలో నెవ్వరైనను, విభూతి ధారణము చేసినయెడల మహాపాతకములనుండియు, ఉపపాతకములనుండియు విముక్తి కలుగును. త్రిపుండ్రధారణము చేయువాఁడు సకలవేదాధ్యయనము చేసినవాఁ డగుచున్నాఁడు; సకలదేవతలను ధ్యానించినవాఁ డగుచున్నాఁడు; సమస్తతీర్థములయందు స్నానముచేసినవాఁ డగుచున్నాఁడు; సకలరుద్రమంత్రములను జపించినవాఁ డగుచున్నాఁడు. వాఁడు మరల జన్మించుట కాని, జన్మదుఃఖము ననుభవించుట కాని యుండవు."

జాబాలి శ్రీరాముని రాజ్యము చేయు మనుట

తొల్లి సీతారామలక్ష్మణులు చిత్రకూటాద్రిఁ జేరినతరువాత భరతశత్రుఘ్నులు వసిష్ఠాదులతో నచటికి విచ్చేసిరి.

---

21. "యాఽస్య తృతీయరేఖా సా ఆహవనీయో మకారస్తమో ద్యౌర్లోకః పరమాత్మా జ్ఞానశక్తి స్సామవేద స్తృతీయసవనం మహాదేవో దేవతేతి."

22. "త్రిపుండ్రం భస్మనా కరోతి యో విద్వాన్ బ్రహ్మచారీ గృహీ వానప్రస్థో యతిర్వా స మహాపాతకోపపాతకేభ్యః పూతో భవతి. స సర్వాన్వేదానధీతో భవతి. స సర్వాన్ దేవాన్ ధ్యాతో భవతి. స సర్వేషు తీర్థేషు స్నాతో భవతి. సకలరుద్రమంత్రజాపీ భవతి. న స పునరావర్తతే. న స పునరావర్తత ఇతి. ఓం సత్య మిత్యుపనిషత్."

భరతుఁడు రాముని పాదములపైఁ బడి తిరిగి యయోధ్యకు వచ్చి రాజ్యముస్వీకరించి తన్నుఁ బ్రజలను రక్షింపు మని కోరెను. అపుడు రాముఁ డాతని నోదార్చి యింటికేఁగి రాజ్యము చేయుచుండుమనియుఁ బదునాలుగేండ్లయినపిదప వచ్చెదననియుఁ జెప్పెను.

ఆసమయమున నట నున్న జాబాలిమహర్షి శ్రీరాముని చిత్తశుద్ధి పరీక్ష చేయుటకును, ఏమాత్రము వీలైనను రాముఁ డయోధ్య కేఁగి రాజ్యము స్వీకరించుట లోకశ్రేయ మగునని చెప్పిచూచుటకును శ్రీరామునితో నిట్లనెను: "రామా! బుద్ధిమంతుఁడవు, ధైర్యశాలివి, నీవే యిట్లు సామాన్యునివలె మాటాడుచుండు టేల? ఈ జగమున నెవని కెవరు? తలిదండ్రు లన నెవరు? వారిరాజ్య పాలించుట యెట్టిది? ఒకనరుఁ డొకగ్రామము నుండి మఱియొక గ్రామమున కేఁగుచు దారిలో నొక చెట్టు నీడను క్షణము నిలిచి మరలఁ బయనమై పోవునట్లు భూమిపై జీవులుం సంసారయాత్ర సాగించెదరు. చెట్టునీడలవలె నాశ్రయ మొసంగిన జననీజనకులఁ గూర్చి ప్రేమ చూపుట సజ్జనలక్షణము కాదు. చక్కఁగా రాజ్యము చేసి ప్రజాసుఖముఁ గూర్చుటకు బదులు నీవు దుర్మార్గమును బట్టినావు. వెట్టివై చెడిపోక అయోధ్య కేఁగి హాయిగా రాజ్యసుఖము లనుభవింపుము. నీతండ్రి నీకు బీజమాత్ర సంబంధియే. అంతకు మించి నీకు నాతనికి సంబంధము లేదు. ఆతనిగతి యతనిది. నీగతి నీది. ప్రత్యక్షసుఖముల ననుభవింపక చచ్చినవానిఁ గూర్చి చింతిల్లుట యనేక కష్టములకుఁ

బాల్పకుచున్నావు. శ్రాద్ధాములందుఁ జనిపోయినవారి నుద్దే శించి యింకొకరి కన్నము పెట్టుదురు. ఇది యెంత తెలివి తక్కువ పని?

కాన, నీవు పరోక్షసుఖ మనుకొను పితృపాలన మను చేతకానిమాట మాని ప్రత్యక్షసుఖకర మగు రాజ్యమును స్వీకరింపుము."

రాముఁ డందుపై జాబాలితో ని ట్లనెను: "అయ్యా! నీవు చెప్పినది హితమువలెఁ దోఁచునే కాని యది హితము కాదు. ఆమార్గము దుఃఖప్రదము. సత్పురుషు లెన్నఁడు గౌర వములను, రాజ్యములను స్వీకరింపరు. ఎవఁ డెంత యోగ్యుఁడో వానియాచారమును బట్టియే తెలియును. వైదికక్రియలు మాని విశ్వసంకరకర మైన నీ చార్వాకమతము నే నంగీకరింపఁజాలను. వనవాస నియమ ప్రతిజ్ఞను మాని నేను నీవు చెప్పినట్లు వర్తింతు నేని నే నొరులకు ధర్మము బోధించుటకు నెట్లోప్పుదును. ధర్మరీతి నేను విడువక యొరులను ధర్మముగా నడువుఁ డని నేను బోధించిన నామాట వినువా రెవరు? 'యథారాజా తథాప్రజా' కదా!

సత్యమే పరమధర్మము. సత్యమే స్వర్గహేతువు. సత్య మునే లక్ష్మి యాశ్రయించును. సత్యవంతున కైహికాముష్మిక సుఖములు సమకురును. నేను సత్యవాక్పాలనమే పితృాజ్ఞాపాల నమే నియమముగాఁ గలవాఁడను.

కర్తవ్యమేదియో అకర్తవ్యమేదియో నే నెఱుఁగుదును. నాకుఁ గృత్రిమబుద్ధి లేదు. కావున, శ్రద్ధాయుక్తుఁడనై శుద్ధ

నిత్యుఁడనై వనవాస మొనరించుచు, పితరులకు దేవతలకుఁ దృప్తి గూర్చుచు జనకునివాక్యము గావించి జీవయాత్ర గడపెదను. నీకంటె శ్రేష్ఠులైన ఋషులు చెప్పిన వైదిక మార్గమునే నే ననుసరించెదను. నీవు చెప్పిన యవైదిక మార్గము దుష్టము. దానిని నే నిరసించెదను."

ఆమాటలు విని జాబాలి రామునికి నమస్కరించి రామా! నేను నాస్తికుఁడను గాను. ఆ స్తికుఁడనై నా నీక మతిముల ఖండించు చుందును. కాని. ఈతరుణమునఁ గార్యసిద్ధికై నా స్తిక్యబుద్ధి గలట్లు నటించి నీ హృదయము తెలిసికొంటిని. నీవు నగరమున కేఁగి రాజ్యము స్వీకరించిన నెల్లరు సంతసింతు రని యిట్లంటిని" అని పలికెను.

అపుడు రాముఁ డింకను ప్రసన్నుఁడు కాకుండుటఁ గని వసిష్ఠమహర్షి యాతనితో ని ట్లనెను: "రామా! జాబాలి మహర్షి యిహాపరములు కల వని వైదికమార్గమును నమ్మినవాఁడే. అతనివంటి యాస్తికుఁడు లేఁడు. నాయాజ్ఞ మెఱిఁగి తన ధర్మమును దాను నిర్వర్తించుటకే యట్లు నీతోఁ బలికినాఁ" డని చెప్పఁగా రాముఁడు జాబాలికి నమస్కరించి యాతనియెడఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెను. జాబాలియు రాముని బూజించి వీడ్కొనియెను.

ఈవిధముగా జాబాలిమహర్షి జగద్విఖ్యాత చరిత్రుఁడు, పూజనీయుఁడు నయ్యెను.

శ్రీ సత్యాంబా ముద్రణాలయము, కాకినాడ.

శ్రీ వేంకటేశ్వరగ్రంథావళి

1.	అష్టావక్రచరిత్రము	(పద్యకావ్యము)	రు. 1-8-0
2.	అష్టావక్రసంహిత	,,	1-0-0
3.	ఆంశోక్షపహారము	,,	0-8-0
4.	అహల్యాగౌతమము	,,	2-0-0
5.	అరుంధతీవసిష్ఠము	,,	1-0-0
6.	కుందమాల	(నాటకము)	2-0-0
7.	అభిషేకము	,,	2-0-0
8.	వేణీసంహారము	,,	3-0-0
9.	యజ్ఞఫలము	,,	2-0-0
10.	రత్నత్రయము	(వచనము)	1-0-0
11.	శ్రీమహర్షి జీవితకథామృతము మొదటిభాగము	,,	2-0-0
12.	,, రెండవభాగము	,,	2-0-0

వి. వి. అండ్ సన్సు,
రామారావుపేట :: కాకినాడ.